

403.03/236

T. B. L. Arşivi

MİMAR SİNAN

T.B.L.
ARŞIVI

İÇİNDEKİLER

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
7. İman ve Masonluk N. C. AKKERMAN
14. Kardeşlerimizin Dikkatine MİMAR SİNAN DERGİSİ
16. Niçin Modern Ritüeller N. EKEMEN
24. Ritüel Derlenmesi Önemi ve Özellikleri G. KARDAM
28. Ritüellerimiz Üzerine F. ÇELTİKÇİ
38. Ritüellerimizin Düşünce Kaynakları M. ERBUDAK
52. K.·U·M·Y·Ş.· M. ERGİNSOY
53. Spekülatif Masonluğun Gelişmeleri F. ÇELTİKÇİ
63. İnsan Hürriyeti ve Mason Düşünürü S. E. İRDELP
67. Sanat Açısından Sevgi A. OKAN
75. Büyük Kâtipliğe Gelen Bir Mektup Yayın Komitesi
79. Bir Taşın Efsanesi R. TEMEL
83. Masonluk ve Din K. OLCAY
85. Tanınmış Büyük Masonlar A. ULUYAZMAN

MİMAR SİNAN

***Gevşeklik göstermeyin,
endişe etmeyin. İnanıyorsanız, mutlaka yenersiniz.
Kur'an-ı Kerimden***

Kapak kompozisyonu : Şinasi BARUTÇU

YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 27 11 53 — İSTANBUL — 1 9 6 9

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarihî, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Sahibi ve mes'ul müdürü : Fuat RAMAZANOĞLU

Yazı işleri müdürü : Fikret ÇELTİKÇİ

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR DERGİ: ABONE VE BEDELSİZ

YIL : 2

Nuruziya sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 6

İ Ç İ N D E K İ L E R

4. Büyük Üstadın Mesajı H. ÖRS
7. İman ve Masonluk N. C. AKKERMAN
14. Kardeşlerimizin Dikkatine MİMAR SİNAN DERGİSİ
16. Niçin Modern Ritüeller N. EKEMEN
24. Ritüel Derlenmesi Önemi ve Özellikleri G. KARDAM
28. Ritüellerimiz Üzerine F. ÇELTİKÇİ
38. Ritüellerimizin Düşünce Kaynakları M. ERBUDAK
52. K.·U·M·Y·Ş.· M. ERGİNSOY
53. Spekülatif Masonluğun Gelişmeleri F. ÇELTİKÇİ
63. İnsan Hürriyeti ve Mason Düşünürü S. E. İRDELP
67. Sanat Açısından Sevgi A. OKAN
75. Büyük Kâtipliğe Gelen Bir Mektup Yayın Komitesi
79. Bir Taşın Efsanesi R. TEMEL
83. Masonluk ve Din K. OLCAY
85. Tanınmış Büyük Masonlar A. ULUYAZMAN

BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

Sevgili Kardeşlerim,

Mimar Sinan dergisinin bu sayısı yeni yılın ilk günlerine rastladı. Bu güzel vesile ile bütün kardeşlerimin yeni yıllarını tebrik eder, kendilerinin ve aile fertlerinin yeni yılı sağlık ve mutluluk içinde geçirmelerini Kâinatın Ulu Mimarından niyaz ederim.

Camiamız mensuplarından geçen yıl içinde Ebedî Meşrika intikal etmiş olan kardeşlerimizin aziz hatıralarını anarken bütün kardeşlerimin hislerine tercüman olduğuma eminim.

1968 yılı memleketimiz için bir çok güçlüklerle geçmiş olmakla beraber, yine de vatanımız ge-

çen yılı sulh ve sükûn içinde geçirmiş oldu. Gelecek günlerin de yurdumuz için refah ve saadet yolunda ilerleme imkânlarıyla dolu olarak geçmesini temenni edelim.

Her geçen yıl insanlık hayrına binlerce yeni buluşlarla, yeni yeni araştırmalarla dolup taşmaktadır. Bu araştırmalar ve buluşlar ferdin ve toplulukların refah yolunda biraz daha ilerlemesine yardımcı olmaktadır. Her millet kendi imkânlarıyla bu yolda hızla ilerlemeğe çalışmaktadır. Memleketimizin aydın ve bilgîn evlâtlarının bu gayretlerde hisselerine düşeni yapmaları sayesinde Türk toplumunun da ileri memleketler arasındaki haklı yerini alması mümkün olabilecektir. Bu itibarla, Türk masonlarına düşen vazifeleri hatırlamamız gerektiğine şüphe yoktur. İdeal mabedinin inşasında durmaksızın gayret sarfeden Türk masonunun, hakikatın araştırılmasında öncüler arasında olduğunu kardeşlerim pek iyi bilirler.

Her zaman olduğu gibi önümüzdeki günlerde de Türk masonlarının memleket hizmetinde gayretlerini asla gevşetmeden, tolerans prensiplerine sadık kalarak kendilerine düşen ödevleri başaracaklarından şüphe edilemez.

Kâinatın Ulu Mimarı bu çalışmalarda bizlere yardımcı olsun. Bütün kardeşlerimi sevgi ve saygıyla selâmlarım.

Hayrullah ÖRS
Büyük Üstat

Şevket Süreyya AYDEMİR

Tek Adam adlı kitabın
3. cü cilt, 536. sayfasından

Beşeriyetin hepsini bir vücut ve her milleti bunun bir uzvu saymak icap eder.

Bir vücudun bir parmağının ucundaki acıdan, diğer bütün uzuvlar müteessir olur. Ancak böyle bir düşünüş insanları, milletleri hodbinlikten kurtarır.

Eğer milletler arasında bir hastalık varsa, hâdise ne kadar uzak olursa olsun, kendi aramızda olmuş gibi, bu esastan şaşmamak lâzımdır.

Eğer devamlı sulh isteniyorsa, insan kütlelerinin vaziyetlerini iyileştirecek millîterarası tedbirler alınmalıdır.

İnsanlığın heyeti umumiyesinin refahı, açlığın ve baskının yerine geçmelidir. Dünya vatandaşları haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.

Kemal ATATÜRK

İMAN VE MASONLUK

Naki Cevad AKKERMAN

**Tanrıyı sev, saygılı ol dinlere!
Bizde yer yok münkir ile dinsize,
Yardımcı ol, mustarıple öksüze!
Ruh huzuru böyle mümkün kardeşim...**

Genel olarak herhangi bir düşünce, doktrin ve yargıya inanma ve onları kayıtsız ve şartsız kabul ve tasdik etme anlamını taşıyan iman, psikolojiye göre, kutsal sayılan bir ülkeye yönelik ve bağlantısı anlatan ruhsal bütünlüğümüzün unsurlarından birisidir. Mabut kavramının kapsadığı ululukla, gerçeklik, doğruluk, iyilik ve güzellik gibi elit ve üstün nitelikteki duygusal eğilimlerimizin amaçlarıyla ve kaynağını manevi dünyamızın derinliklerinden alan sevgilerle bağlandığımız vatan, ulus, bayrak, bağımsızlık, özgürlük, ana, baba, aile ve insanlık gibi sosyal yapıyı kuran faktörlerle, çalışma, görev bilinci ve sorumluluğu, kutsal sayılan ülke ve değerlerdir.

İman, bir yandan dinlerin, mezheplerin, tarikatların veya teolojik doktrinlerin kesin yargı şeklindeki ilkelerinin ve öte yandan dinsel veya siyasal örgütlemelerin ve en geniş anlamları ile ortak inanışlar halinde toplumsal ülke birliklerinin ve ahlâki düzen ve anlayışlarla reel ve normatif bilimlerin ve güzel sanatların doğuş, oluş ve evrimsel gelişmelerinin başlıca nedenini teşkil etmiştir.

Böylece kültür ve uygarlık alanlarında çok yönlü anlam ve değer taşıyan iman, psikolojiye göre doğal ve doğuştan gelme bir yetidir. Bu yetinin masonluk yönünden değer ve niteliği hakkında açıklama yapabilmek için önce, ideal eğilimlerin amaçlarından birisi olan «mabut» ülküsüne ilişkin din kavramı üzerinde duracak ve daha sonra toplumsal olayların temel taşı olan inanç değerlerinden başka örnekler vermeğe çalışacağız.

Kutsal inanışlarımızın bir evresi (safhası) olan ve insanlarla mabut arasında düzen kuran din, aşağıdaki iki unsurla birlikte iman yetisi üzerine inşa edilmiş sosyal bir değerdir.

A — Kutsal sayılan ülkeye olan bağlılığı bir takım hareketlerle gösterebilmek için mahiyetine göre belirli kurallara uygun düzen ve ahenk içinde cereyan eden ibadetler «tapınmalar»;

B — Yaratıcı ve muazzam bir armoni içinde yönetici ulu kudretin evrimi amaçlayan buyruklarına ve sosyal hayatımız yönünden de ana ve babaya saygı ve itaat ve bütün insanlara karşı tevazu, hoşgörülük, barış, huzur, iyi niyet, her anlamıyla dürüstlük, şefkat, sevgi ve itidali kapsayan ve Descartes'in bir kelime ile «doğru düşünce» olarak tanımladığı vicdan ve ahlâk.

Sosyoloji bütün bu konuları, topluluğun genel düzeni bakımından manevî dayanaklar olarak sosyal olaylar kavramı içinde değerlendirir ve insanlığın dip tarihinden bu yana gelip geçen ve hatta milâttan yüzlerce yıl önce yaşamış olan Mısırlıların, Keltlerin, Babilîlerin, Asurların ve Fenikelilerin dinleriyle, Hıristiyanlığın başlaması tarihine esrar perdesi arkasında silinip giden ve fakat Ortadoğu ve Yunan felsefesinin doğuşunda etkileri olduğu ileri sürülen Demeter, Persephon, Orpheus, Elevisis, Dionises gibi eski Yunan ve Roma dinleri, mezhepleri ve tarikatları da dahil olduğu halde bugün milyonlarca salıkları bulunan göksel ilâhî, etik ve putçu bütün dinlerin ve bunlara bağlı kolların kendilerine özgü dogmaları ve türlü inanışları arasında hiç bir ayrıntı gözetmez ve böylece, dinlerin ana unsur ve ortak ilke olarak kabul ettikleri «kutsalığa iman» kavramı bakımından psikolojik yargı ile bağlantı haline geçer.

İnsanlar, kutsal değer olarak nelere inanmamışlar; nelere tapmamışlar ki... Başta Auguste Comte olduğu halde bu konulara ilgi gösteren düşünürler, birbirini izliyen üç evrim seyri ve aşaması üzerinde dururlar.. Sıra ile fetişizm (putçuluk), politeizm (çok

tanrıçılık) monoteizm (birtek tanrıçılık) diye ayırt edilen bu basamakların her üçünün bugün de milyonlarca salikleri bulunmaktadır.

Fetişizmi bir din olarak değil, fakat dinlere kaynak teşkil eden büyüçülük aşaması olarak kabul eden din bilginleri olduğu gibi, onu ruhçuluk, putçuluk, totemcilik ve ocakçılık gibi bir takım inanç evrelerini kapsıyan en ilkel din olarak düşünenler de vardır. Bununla beraber bilimsel metodu izliyerek toplumsal gelişmeler ve hacim yoğunlaşmalarının geliştirdiği inanışları şöylece özetliyebiliriz:

İnsanlar gördükleri rüyalar dolayısıyla bütün doğal varlıklarda birer ruh bulunduğuna ve bunların ölümsüzlüğüne inanmışlar ve iyi ruhların koruyuculuğunu kazanmak ve kötü ruhlardan da korunmak çarelerini aramışlardır. Yalvarmalar, armağanlar ve kurbanlarla ibadet (tapınma) şekline giren bu ruhsal davranışlar animizmi (ruhçuluğu) meydana getirmiştir.

Ruhçuluğu, insanların kendi elleriyle yaptıkları ve taptıkları putçuluk (fetişizm) aşaması izlemiştir. Bunlara göre çoğunlukla insan şeklinde yapılan bu putlar, yer yüzünde mabutları ve ruhları temsil ederler. Kendileriyle onlar arasında bağlantı aracı olduklarına inanan insanlar, bugün paha biçilemeyecek değer taşıyan tunç ve mermer heykeller meydana getirmişlerdir.

Bazı hayvan ve bitkileri kendilerinin cediti olduğuna inanarak onlara tapınan totemcilik ve bu kutsallık anlayışının eşyaya da teşmili ile ortaya çıkan «tabuculuk» ve nihayet ataların ruhlarının koruyuculuğuna ve aile efradına geçtiğine inanan eski Romalıların ve Türklerin kurdukları «ocak» dini, toplumların ruhunu binlerce yıl etkileyn değerler olarak yaşamıştır ve bugün de yeryüzünün birçok yerinde yaşamaktadır.

Bütün doğal olayların ve insanların başına gelen iyilik ve kötülüklerin göklerdeki ilâhların eseri olduğuna inanarak güneşe, aya ve yıldızlara tapınan insanların, olayların ve doğada gördükleri heybet ve ihtişamın karşısında duydukları korku, hayret ve hayranlıkla onların kutsallıklarına inanışları doğalcılığın (natüralizm) ve böylece ikinci aşama olarak çok tanrıçılığın (politheisme) doğuşuna yol açmıştır. Tanrı ve tanrıçaların çokluğu bakımından Mısır başta gelmekte, bunu Babil, Asur, Orta Asya, Fenike, Yunan ve Roma izlemektedir.

Zaman zaman insanlar, ya insanı mabutlaştırmış, yahut mabudu

insan şekline sokmuş ve ona iman etmiştir. Bu inanç da insan hayatının her evresinde yaşamış ve şimdi bile yaşamaktadır.

İnsan toplulukları imanları uğruna ölmüşler, öldürmüşler ve zaman zaman yeryüzünü kan deryasına çevirmişlerdir. İnsanlık, özellikle çok tanrılı iman aşamasında türlü amaçlarla kurban edilen bakirelerin boğazlanışlarına veya Cybele gibi güzellik, aşk ve bereket tanrıçaları için adanan genç ve güzel erkeklerin tenasül organlarının kökünden kesilişi, tapınağa armağan edilişi ve mihrap önünde toprağa gömülüşi sırasında lir, fülüt ve zillerin esrarlı nağmeleri ve kutsal şarabın mestisi içinde yapılan cinsel ayinlere ve daha sonraları haçlılar seferleri, Saint Barthelemy katliamı, engizisyon işkenceleri gibi iman uğruna açılan savaşlarda ve akınlarda öldürülen çoluk çocuğun veya düşünce ve vicdan özgürlüğü uğruna diri diri derileri yüzülen ve ateşte yakılanların eminlerine tanık olmuş, akıtılan kanların önünde mutluluk duyulup sevilen zamanlar görmüştür.

Yirminci yüzyılın insanlarına gelince; kutsallık iman ve inancı ortak, fakat onun niteliği bakımından değer yargılarında kesin ayrılıklar vardır. Bazı filozofların kişisel tezlerini bir yana bırakarak sosyal yaşantıda ahlâkî veya siyasi bir düzen kurarak örgütlemiş dinsel toplulukların imanlarını birkaç satırla özetlemek mümkündür:

Göksel veya ilâhî dinler, bütün evrende iradesi mutlak kanun olan bir tek yaratıcı olduğuna ve öbür dünya sorumluluğuna inanırlar. Ancak, bugün yaşayn üç göksel dinden Musevilik, Musa'nın Horep dağında cemalina kavuştuğu yaratıcı ve koruyup kurtarıcı **Y e h e v a ' y ı** ulusal ilâh olarak tanırırlar. Hıristiyanların bazı kolları, baba-oğul ve ruhülkudüş kavramı içinde İsa'nın tanrılığına; diğer bir kolu da bu tesliste (üçlemede) babanın, adaletle imanın; ruhülkudüşün, rahmet, ve şefkatin; oğulun da ümidin sembolü olduğuna ve yaratıcı kudretin babanın ilâhî varlığında toplandığına inanırlar. Bu arada dinsel ahlâkın üç ilkesini teşkil eden iman, ümit ve şefkatin de kişiye ve topluma yücelik ruhu veren ana kaynak olduğu üzerinde dururlar.

İslâm dininin kapsadığı sünnet ehli dört kol «mezhep», ruh, madde ve evren varlıklarının üstünde âlemlerin Rabbi ve yaratıcısı tek bir **A L L A H** (tevhid) kavramı üzerine iman ederken tasavvuf ve diğer bazı mezhep ve tarikatlar, evren ve içindeki bütün varlıkların tek bir ilâhî görünmeden başka birşey olmadığına inanırlar, ve bunu «vahdet» terimi ile ifade ederler. Bu arada cisim-

leşmiş ilâhi varlık olarak Hz. Ali'nin Tanrılığına ve tenasühe (ruhun göçüşü) inananlar da vardır.

Doğmaları iyilik, ve dürüstlük üzerine kurulmuş olan törel (etik, ahlâkî) dinlerin kurucuları olan Zerdüş, Konfüçyüs ve Buda sâlikleri tarafından Tanrılaştırılmış ve onlar için tapınaklar yapılmıştır. Bunların kutsallaştırdıkları değerler arasında çok büyük gücü bakımından ateşi, Allâh'n kendine delâlet eden eseri olarak kabul edip ona tapınanan Mecusiler, ineği tabulaştıran Hindular, her yıl mezbahalarında kestikleri yüz binlerce kurbanla Konfüçyüs'ün tanrısal ruhu önünde eğilenler törel dinlerin salikleri olarak bir milyara yakın nüfusla Uzakdoğuda yaşamaktadırlar.

Putçulara gelince; bugün nüfus hacmi yüz milyonun üstünde olan fetişistler, kendilerine özgü inançlarıyla özellikle Afrika ve Güney Amerika ormanlarında büyülerine ve tapınmalarına devam etmektedirler.

İman, yalnız dinsel eğilimlerin ve kuruluşların değil, başlangıçta işaret edildiği gibi, bilinçleşmiş içgüdü olarak birçok yönlü nitelik taşıyan ve her şeyden önce bireyin veya toplumun kendi varlığının yaratıcı gücüne inanmasıyla değer kazanan doğal yetidir. Bilinç alanına geçince bir düşünce sistemi olarak ortaya çıkan ve irade şeklinde beliren bu güç, tarih öncesinden bu yana yaratılan evrimsel devrimlerin, gelişmelerin ve kısacası sosyal bütün olayların kaynağı olmuştur. Aynı ulustan oldukları halde ana kitleden koparak ayrı bir devlet halinde örgütlenen Pakistan, siyasal niteliğiyle dinsel iman gücünün örneğidir. Rönesanstan ve özellikle 1683 Viyana yenilgisinden beri derin bir dalâlet içinde gidişlerine bir türlü ayak uyduramadığımız batı uygarlığının sillesini yiye yiye düştüğümüz çöküntü ve yıkılışın nitelendirilmesine lüzum olmasa gerek... Bağımsızlığı, özgürlüğü, egemenliği ve kısacası yaşama ve kalım hakkı elinden alınmak ve yok edilmek istenen ve bu nedenle ana yurdu dört bir yandan istilâya uğrayan Türk ulusunun kaderini değiştiren Kurtuluş Savaşı ise kutsal ülkü olarak ulusal iman, güven ve iradenin örneğidir.

Uluslarca benimsenmiş olan anayasaların kapsadığı siyasî, hukukî, adlî, dinî, iktisadî ve ahlâkî ilkeler, bilimsel gelişmeler veya toplum hayatına ilişkin gelenekler, ve kısaca kültür ve uygarlık anlayışları itibarıyla taşıdıkları tinsel özellikler, U L U S A L İ M A N I N niteliklerini gösteren kanıt ve belgelerdir. Görülüyor ki insanlık, büyü ile başlayan esatir ve efsane dolu bir hayat öyküsünden Tanrıya iman evresine ulaşmış, Rönesansla uyanmaya ve

geçen yüzyılda gelişmeye başlayan ulusal iman duygusu, dinsel inanç paralelinde yerini almıştır. Binlerce yıllık ruhsal evrim gelişmelerinin eseri olan ulusal iman, topyekûn İ N S A N L I K İ M A N ve bilincinin izliyeceğine hiç şüphe yoktur.

İman konusunda masonluğun felsefî görüşünü ve düşünce sistemini özet olarak aşağıda sunuyoruz:

Masonluk, imanı, «evrenin ulu yaratanı» ülküsünün zihnimizde uyandırdığı bir ışık olarak tanımlar ve düşünceleri, algının en yüksek noktasına götürücü olan bu duyguyu, insanı yalancı içtihatlardan, sahte bilgilerden kurtaran ve nihayet bizi yöneten gerçeğin ve prensiplerin anlaşılmasının temel unsuru olarak nitelendirir. İmanı cahilâne dalâlet ve taassup duygusu içinde bir tevekkül, şer ve fesat unsuru olarak değil, fakat yaratıcı tinsel bir güç olarak kabul eden masonluk, Allahı, zaman ve mekândan münezze, mutlak, sonsuz ve bu itibarla fehm ve idrak olunamayan en yüce kudret olarak tanır ve O'nu, evrenin ulu yaratanı olarak kabul ve buyruklarına uymayı, ruhun varlığına inanmayı, kendi meşruluğunun temel ilkeleri sayar. Mutluluğun ve ruh huzurunun, ancak kutsal sayılan ülkelere yönelmekle, yoksul ve mustarip insanlara sevgi ve yardım elini uzatmakla mümkün olacağını ilham eden ve bu imanla mülhit ve münkir olanları, hiç bir ülkeye sanip olmadıklarından dolayı reddeden masonluk, kendi seciyesini de yalnız ahlâkî felsefesinde bulur.

Masonluk din fikrini, bütün dinlere saygılı olarak fen ve bilim ışığı altında inceler ve kaynaklarını, zanlarda ve tasavvurlarda değil, gerçek vakıalarda arar. İnsanlık tarihinin, dinler tarihi etrafında döndüğünü göz önünde bulunduran masonluk, araştırmalarını, en geniş anlamıyla sonsuzluk içerisinde yapar ve bu konuda da hayallere, taassup ve ihtiraşlara kapılmaz. Gururu, benliği ve meşru olmayan hırsları yenerek yerine sadakati, şefkati, gerçeği ve toleransı ikame etmek inancını, emel ve ülküsünü taşıyan masonluk dinsel duyguların en büyük ifadesidir.

Masonluk, imanı, sonsuzluğa karşı duyulan bir yöneliş olarak kabul eder ve bütün doğmatik telkinlere, körükörüne uymaya zorlayan bir duygu olmadığı şeklinde nitelendirir. Bu konuda hemen şunu belirtelim ki, masonluğun bu anlayışı İslâm felsefesinin inanç ilkelerinin benzeridir. Nitekim:

İsra suresinin 72. ayeti:

«Dünyada körükörüne hareket eden ahirette de kör olacak ve en müthiş dalâlet yolunda bulunacaktır.»

Enbiya s. 18. ayeti :

«Gerçeği batılın tepesine çarpınız, onun niyetini parçalar. Batıl yok olup gider.»

Enam s. 104. ayeti :

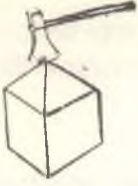
«Basiret (bir şeyin gerçekliğini görmek) size Rabbinizden geldi. Her kim doğru olan şeyi kabul ederse yararını görür, hakkı görmiyenler kendileri zarar çeker» hükmünü verir.

Bu ayetlerle Hz. Muhammed'in :

«Sana şüphe veren şeylerin gerçekliğini aklınla ayırt et.»

hadîsinin taşıdıkları anlam ortadadır. Sırası gelmişken hemen şunu da ekliyelim ki, din bilginleri imanı, akli, nakli (söylene gelen) olarak ikiye ayırmakta ve Allaha imanın akli olduğunu, çünkü her insanın Allahın varlığını ve birliğini akli ile bulmakla yükümlü bulunduğunu ve bir insanın bunları akıl ile bulup idrak ve ispat edebileceğini ileri sürmektedirler. Fakat ahiret sorunları, cennet veya cehennem gibi dinsel yargıların duygusal ve akli olmadıkları ve peygamber tarafından nasıl nakledilirse öylece iman etmek icap ettiği kanısındadırlar. İslâm felsefesinin ilhamı gibi yaratana akıl arasına hiç kimsenin girmesine müsaade etmemeği ve böylece iman kavramında batıl, hurafe ve taassuptan uzak kalarak aklın egemenliğini kabul eden masonluk, kendi benliğimizden başlayarak cehaletin, taassup, dalâlet ve ihtirasın insan kaderi üzerindeki meşum etkileriyle mücadelenin, ancak ilmin ve gerçeğin saf esaslarını izleyip genelleme ile başarıya ulaşabileceği, bireyin, aile ve toplumun sosyal ve siyasal kaynaşma, ruh sağlığı, iyi niyet ve mutluluğunun da, evrimsel yürüyüş ve akışın icaplarına uygun mükemmel bir hayat yolu ve ahlâk düzen ve felsefesi ile amacına erişebileceği imanını taşır. Evrenin ulu yaratana bu yolda yürüyenlerin yardımcısıdır.

Kardeşlerimizin dikkatine arz olunur

Bu sayımızda, aktüel bir konumuz üzerinde dört ayrı yazıyı kardeşlerimizin mütalâasına sunuyoruz. Bu, aktüel olan ritüellerin tadili konusudur. Bu mesele üzerinde iki yıldan beri çeşitli çalışmalar, müzakereler yapılmakta ve konferanslar verilmektedir. Henüz Büyük Loca tarafından usulüne uygun şekilde kabul edilmiş yeni bir ritüel bahis konusu olmamakla beraber, muvakkat bir ara karar gereğince bazı pilot localarımız yeni bir ritüeli tecrübe etmektedir.

Bir kısım kardeşlerimiz meselenin artık hal edilmiş olduğunu ve tecrübe edilen ritüelin aynen veya basit bazı değiştirmelerle tatbik edilebileceğini kabul eder gözükürken, diğer bir kısım kardeşlerimiz de eski ritüellerimizin aynen veya sadece bazı değiştirmelerle muhafaza edilmesi taraftarıdır. Bazı kardeşlerimiz de iki görüşün ortasında bir yolun bulunmasını ve iki nevi ritüelin güzel ve kuvvetli taraflarını alarak karma bir ritüelin hazırlanmasını istemektedirler.

Hepimizin pek iyi bildiği veçhile her obediyan kendi ritüelini tanzim ve tatbik etmekte tamamiyle serbesttir. Masonluğun kadim usul ve âdetleriyle olduğu kadar muntazam masonların bilinen esaslarına aykırı düşmeyen her ritüel, usulüne uygun şekilde kabul edilmek suretiyle, makbul ritüel olabilir. Ritüel her memlekette az çok farklıdır. Ritüel bir landmark konusu değildir. Öyle olsaydı, 1917'den beri her yerde hep aynı ritüel tatbik olunurdu.

Uzun yıllardan beri ritüellerimizin tadili gerektiği fikri savunulmaktadır. Bu demektir ki, bu gün kullandığımız ritüellerde deği-

şikliklerin yapılması kanaatinde olan kardeşlerimiz vardır. Fakat bu tadil sebepleri şimdiye kadar açık bir şekilde bütün kardeşlerimiz için belli değildi. Şimdi Türk masonları kendi ritüellerinin tadili konusunu incelemektedir. Ergeç bir karara varılacaktır. Bu itibarla, masonluğun gerçek bilgilerini incelemek ve Türk masonlarının bilgisine arz etmek görevini üzerine almış bulunan Mimar Sinan dergisi bu konu üzerinde de ciddiyetle durmak mevkiinde ve mecburiyetindedir.

Mimar Sinan dergisi, bundan evvelki sayılarında da ritüel konusu üzerinde bazı yazılar neşretmiştir. Bu sayımızda ise, ritüellerin tadili konusu ile yakından ilgili üç ayrı yazıyı ve «Ritüellerimizin Düşünce Kaynakları» ismi altında bir iktibas yazısını birlikte neşretmek suretiyle, ritüel konusu üzerinde dört ayrı görüşü kardeşlerimizin nazarı mütalâasına sunmuş oluyoruz. Kardeşlerimizin pek çoğu aynı konuda muhtemelen daha başka görüşlerin yayınlanmasına imkân vereceklerdir. Bu sayede en doğru yol bulunabilecektir.

Hakikatin aranması, masonların en büyük ödevlerindedir. Ritüel için de en iyi, en doğru ve en güzeli aramak, hakikati arama nevin-den bir ödevdir. Kardeşlerimizin hepsini bu ödev için davet etmek isteriz.

Masonluk, hiç bir katı doktrini kendisine rehber yapmayan bir muvazene müessesesidir. Hiç bir topluluk bir anda mükemmeliyete ulaşmış değildir. Fakat iyi ve objektif her araştırma kemale yönelen yolun açılmasına hizmet eder. Bu fikre uyarak Mimar Sinan dergisi bu sayıda sözünü ettiğimiz dört yazının neşri ile bu yolun açılmasına öncülük etmek emelindedir.

Yayınladığımız bu dört yazıyı bütün kardeşlerimizin iyice tetkik ederek, bunlar üzerinde olduğu kadar, bunların belirttiği görüşlerin dışında kalan kendi düşünce ve mütalâalarını da yayınlanmak üzere derigimize göndermelerini rica ederiz. Bu iş bütün Türk masonlarının müşterek bir işidir. Bütün kardeşlerimizin ilgilenmesini tabii bularak kendilerini vazifeye davet etme cesaretini gösteriyoruz. Bu vesile ile bütün kardeşlerimize saygılarımızı sunarız.

Mimar Sinan Dergisi

Niçin “MODERN” ritüeller

Nafiz EKEMEN

Garba açılmak zorunluğunu duyduğu andan itibaren Türkiye'nin; ekonomik ve siyasal, özellikle kültürel açılardan, daha çok Fransız izlenimi altında kalmış, giriştiği yenileme çabalarının önemlilerini (gümrük, adliye, maliye, jandarma, idare ve saire ıslâhatı) ve bu konularla ilgili nizam ve yasaları Fransız örneklerine göre benimsemiş ve yürütmüş olduğu bir gerçektir. Bu hal Birinci Cihan Harbinin patlamasına kadar, geniş çizgileri ile, böylece devam edegelmiştir.

Milli mason obediyanımızın bu yıllara rastlayan kuruluşunun da Fransız örneklerine göre yapılmış, yasa ve ritüellerin - ve özellikle felsefesinin - de Fransız masonluğundan alınmış olması, bu itibarla, tesadüf eseri değildir.

Bu Fransız taklitçiliği, masonluğumuza ne getirmiştir? Obediyanımız ancak şimdi şimdi muntazam sayılmağa ve dünya kardeşlik zinciri içinde lâayık olduğu yeri almağa başlamış ise, bunun nedenlerinin bu taklitçilikten ileri geldiğini söylemekten çekinmemek lâzımdır.

Diğer bir deyimle, Fransa'dan alınmış, onun masonluk anlayışını ve felsefesini aksettiren ritüelleri neden bırakmak, ve dünya muntazam obediyanlarının kabul ettikleri masonluk prensiplerini belirten ritüellerden birini kullanmak zorunda olduğumuzu iyice anlamak ve anlatmak lâzımdır.

Bu yazımızın konusu, bu nedenleri, tarihsel açıdan, anlatmaktır.

Konuyu tarihsel açıdan incelemeği düşündüğümüze göre, işe masonluk tarihinin erişebildiğimiz derinliklerinden başlayarak ele almakta fayda vardır.

Masonluğun kökü efsanelere dayanmaktadır: collegia romains, associations monastiques, confréries, guildes, francsmétiers, franche-maçonnerie, compagnonages ve saire adı altında ta Roma İmpartorluğu zamanından Renaissance'e (1452) ve hatta günümüze kadar garp dünyasında yaşamış ve yaşamakta olan yapı sanatı ile ilgili bir çok kuruluşların, bugünkü anlamında masonluğun kökünü teşkil edip etmediği yolundaki iddialar, belgelerden çok efsanelere, ve hatta, çoğu defa, yakıştırmalara dayanmaktadır.

Belgelere dayanmamakla beraber, ortada bir gerçek vardır ki, bugünkü masonluğun kökünü teşkil eden ameli mason teşkilâtı gothique mimarisi ile sıkı sıkıya birbirine bağlıdır. Nitekim, İstanbul'un fethinden sonra başlatılan Renaissance, Avrupa kıtasında gothique mimarî tarzını bırakıp kendine has bir stil yaratınca gothique mimarî tarzı İngiltere adasına iltica etmiş, ve o güne kadar kıtada yerleşmiş olan ameli mason kurulları, tüm olarak, İngiliz adalarına göç etmişler, ve gerek sanatlarının icaplarını, gerekse masonluk çalışmalarını İngiliz adalarında yürütmüşlerdir.

Şurada ufak bir parantez açmada belki fayda vardır : Bazı ansiklopedilere göre, gothique mimarî tarzı, şark «özellikle Arap mimarî tarzının bir çeşit gelişimidir. Avrupa'daki ilk gothique üslûbundaki eserler, 1125'te yapılan Marienval kilisesinin abside'i, 1144'te yapılan St. Denis kilisesinin Choeur kısmıdır. Bu yıllara takaddüm eden yarım asır öncesine bakılırsa, 1095 senesinde toplanan Clermont Concile'inde, Papa Urbain III. çağrısı üzerine ilk haçlı sefer harekete geçmiştir. Gothique mimarisi ile beraber masonluğun da şarktan geldiğini ileri sürenler, o tarihlerde tersimî geometrinin henüz bilinmediğini, fakat bununla ilgili yapı sanatı sırlarının şarktan garba intikal ettiğini söylemektedirler.

Bu iddialardaki gerçek payı ne kadardır?

Belgelere dayanarak, bunlara cevap vermek, bugün için, mümkün değildir; dayanabileceğimiz en eski belgeler Regius Poeme (1400), Manuscrit Cooke (1400) ve Status Shaw (1598) dir. Bu belgelerin genel karakteri, ilhamlarını dinden, ve münhasıran katolik prensiplerinden almalarıdır. Ameli mason localarının çalışmalarına ışık tutan, ve açılış kapanış törenlerini gösteren bu belgelere göre, çalışmalar tamamiyle dinî bir hava içinde yürütülmekte, ve açılış

kapanışlar «Baba-Oğul-Mukaddes Ruh» anılmak suretiyle yapılmaktadır.

Zaten, o zamanki çalışmaların başka türlü olmasını beklemek de caiz değildir: garp dünyasının tek egemen kuvveti Papalık makamı, ve onun mutlak iradesinin tezahür vasıtası olan kilisedir. Kilise, emirleri, müeyyideleri, bunlar kâfi gelmezse, ileri sürdüğü dogmaları ile garp dünyasını dilediği gibi yönetmektedir. Hiç bir hürriyete yer yoktur: neyin doğru, neyin yanlış olduğunu sadece kilise bilir, ve sadece kilise belirtir; aksi düşüncelere yer yoktur.

Kilise, bu hegemonyayı, ancak halkın cehaleti üzerine kurabileceğini çok iyi bildiği için, okuma yazma tekeline de kendisinde saklamaktadır. Diğer bir yönden de, beşer zaafalarını çıkarlarına en uygun şekilde kullanmasını başarmaktadır (günahlardan kurtulmak, kilise paye ve mansıplarını satmak, ve hatta ölümden sonra cennete gitmek mikânlarını, ıvaz karşılığında, sağlamak gibi insanları kendine çekecek ve aynı zamanda maddî refahını artıracak yollara da baş vurmuştur).

İşte bu devirlerde, yapı sanatının sırlarına sahip oldukları için bir çok üstünlüklere ve imtiyazlara sahip olan amelî masonların kuruluşlarına, bu müstebit hegemonyaya boyun eğemeyen bir çok ileri düşünceli kimseler, yavaş yavaş, amelî mason kuruluşlarına sığındıklarına şahit oluyoruz. «Accepted mason - kabul edilmiş mason» kelimesinin manası budur.

Fakat, her müfrit hareketin bir reaksiyonu olması tabiidir; nitekim kilisenin ifrata varan bu davranışı, yine garp Avrupasında reaksiyonunu gösterdi. Martin Luther, 31 Ekim 1517 senesinde yayınladığı ilk beyannamesinde kilisenin başı, üyeleri, inanışları ve yaşayışı bakımından ıslâha muhtaç olduğunu ilân etti, ve 1530 senesinde yayınlanan «Augsburger Konfession» ile dinsel açıdan yeni bir düşünüş ve anlayış tarzı doğdu.

Bu, bizim Kanunî Süleyman devrimizdir.

Protestanlık adı verilen bu yeni hareketin ileri sürdüğü başlıca yenilikleri şöylece toplayabiliriz: «Mukaddes Ruh» insanlara, yanılmaz olduğu söylenen Papanın ağzıyla değil, fakat doğrudan doğruya kutsal kitaplar yoluyla hitap eder: herkes bunu kendi anlayışına göre yorumlar ve yürütür, asl olan inançtır ve her türlü dış otoritenin üstünde serbest iradedir. Katolik kilisesi, bir kimsenin doğuşu ile yapılan vaftiz töreni ile başlayıp, ölümü sırasında yapılan «yağ sürme» töreni ile biten yedi «sacrament» ile insanı,

hayatı boyunca sıkı murakabesi altında tutma prensibine karşı, Protestan kilisesi, vaftiz dahil olmak üzere ancak iki töreni zorunlu kılmış, rahipler arasında sınıf farkı gözetmemiş, kiliseleri sade bir oda haline getirmiştir.

Kıta Avrupası, Protestanlığın çıkışından evvelki nizam içinde gelişmiştir: şövalyelik ve feodalite yerlerini krallara bırakmış ve genel olarak merkezi bir otorite kabul edilmiştir: bu nizam içinde ferdin hiç bir hakkı yoktur.

Buna rağmen, İngiltere adasındaki politik gelişme tamamiyle başka bir yönde olmuştur. 1215'te yayınlanan «Magna Charta» ile ferdin siyasi hürriyeti, herkesin tabii hâkimi huzurunda muhakkeme edilmesi ve hâkim kararı olmadıkça kimsenin tutuklanamayacağı, evinin ve üstünün aranamayacağı prensipleri kabul edilmiş, kanunsuz ve usulsüz yönetimlere karşı halkın meşru direnme hakkı tanınmış; kral bu direnme hakkına riayet etmediği takdirde hal'edileceği ve bütün servetine el konacağı ilân olunmuş, 1295'da Henri III. misali vergilerin kanunla ihdas olunması ve masrafların bütçe gereğince yapılması esası vazolunmuştur.

Ameli masonluğun, Kıta Avrupasından İngiliz adalarına sıçramasındaki sebeplerden biri de, belki, bu siyasal ortam farkıdır.

Her ne hal ise, Avrupa kıtasında baş gösteren Protestanlık hareketi, dinsel olmıyan sebeplerden dolayı, Henri VIII zamanında, «Anglikan Kilisesi» adı altında İngiltere'ye de sıçramıştır. Anglikan kilisesinin başkanı kraldır, rahiplerde dereceler ve kıyafetler vardır, ve aristokratik bir yönetime tabidir.

Buna mukabil, İskoçya'da, bir halk hareketi olarak, aynı tarihlerde «Presbyterian kilisesi» doğmuştur, ve «kutsal kitapları her dindar kendine göre yorumlar» prensibinin sonucu olarak 16. yüzyıl sonlarında İngiltere'de, anglikan, presbiterian, puriten ve saire kiliseleri, ve aynı zamanda katolik kilisesinin de, birbirleriyle mücadele halinde olarak, yaşadıkları ve yerleştikleri görülmektedir. 17. Yüzyıl, İngiltere tarihinin Staurt'lar devridir. Jack I (1603/1625), Charles I (1625/1649), Charles II (1660/1685) ve Jack II (1685/1688).

Kıta Avrupasının büyük devleti, Richelieu tarafından kurulmuş

Fransa'dır; Fransa'da kral, Allahın yer yüzünde gölgesidir ve mutlak irade ondadır.

Her ikisi de Anglikan olan, ve diğer bütün kiliselerin amansız düşmanı bulunan Jack I. ile Fransa'daki rejimi İngiltere'ye yerleştirmek ve parlamentoyu dağıtıp dilediği gibi vergi toplamak isteyen Charles II, 1215 «Magna Charta» sını kaldırmak, başkanı buldukları anglikan kilisesini hâkim kılmak istiyorlardı.

Buna karşı, İskoçya'da «Independents - Puritains» ler isyan ettiler, iç harpler İngiltere'yi kasıp kavurdu. Charles I, idam olundu, ve Cromwell devletin başına geçti, fakat huzur gelmedi, iç harpler, özellikle din ve inanç mücadeleleri devam etti, durdu.

Cromwell, 1658'de ölüp yerine oğlunu geçirmek isteği baş gösterince, Charles I. in oğlu olup Fransa'da sürgünde bulunan Charles II. yi geri getirdiler. Charles II. ve ona halef olan Jack II. katolikler ve bunların gelişi ile, İngiltere'de hiç bir şey düzelmedi, tam aksine, din savaşları büsbütün azdı, ve 1688'da Louis XIV. ile yaptığı antlaşma ve milli duyguların rencide edilmesi yüzünden Jack II. yeniden tahtından indirildi. Yerine, Hollanda'dan Orange hanedanı geldi, ve bu hanedan getirilirken, kendilerine «hukuku beşer beyannamesi» üzerine ant içirildi. Orange hanedanına, vareset yoluyla Hannover dukalar, üç Jorjlar sırasıyla tahta geçtiler; bunlar ingilizce dahi bilmiyorlardı, ve dukalıklarında oturmağı, İngiltere'nin yönetimini başbakanlara bırakmağı tercih ediyorlardı. İngiltere, bu devirde, çok akıllı ve dirayetli devlet adamları yetiştirdi. İç savaşlardan herkes yorulmuştu, bir yüzyıla yakın çekişmelerden ve birbirini öldürmelerden herkes ibret dersini almıştı. Siyasal müsamaha ile birlikte dinsel müsamahaya da lüzum olduğuna herkes inanmıştı. Nihayet 1707 senesinde, İngiltere ve İskoçya, Birleşik Krallık - United Kingdom adı altında birleşince, yurt içinde sulh ve sükûn doğmuş, İngiltere İmparatorluğunun temelleri atılmıştı.

İşte spekülâtif masonluk, İngiltere'de, 1717 senesinde, bu buhranlar geçtikten sonra, çok kısa olarak anlatmağa çalıştığımız ortam içinde kuruldu. Bu bir doğuş değil, yeni esaslara göre yeni bir doğuştur. Önceleri, münhasıran katolik esaslara göre çalışan amelî masonluğun esaslarını koymak görevi bir presbiterian rahip olan Anderson biradere verildi. Anderson, bu işe bir anglikan olan Theophile Fesaguliers ve bir püritan olan Fox biraderlerle bir-

likte koyuldu; birçoğu sahte olduğu iddia olunan birçok eski belgeleri yaktılar, ve 1723 senesinde «Anderson Anayasası» denilen masonluk esaslarını kapsayan beyanname yayımlandı.

Çeşitli fasılları kapsayan bu beyannamenin ana çizgileri şöylece toplanabilir:

- Mesleğin seçilmiş bir büyük üstat tarafından yönetilmesi;
- Üyelerin münhasıran erkeklerden ibaret olması;
- Allahın varlığına mutlak inanç;
- Üyenin seçme, seçilme ve rey verme hakları ile karşılıklı ziyaret hakkına gölge düşürülmemesi;
- Her müstakil ülkede ancak bir obediyan bulunması (territorialité) prensibi;
- Üç büyük nurun (mukaddes kitaplar, gönye-pergel ve üstadı muhterem) çalışmalarda mevcut bulunması.

Ameli masonluk, dinsel esaslara hürmet ettiği gibi, spekülatif masonluğun düzenleyicileri de, rahip olmaları sebebiyle, yeniden teşkilâtlandıkları masonluğu, tabiidir ki, dinsel esaslardan ayırmazlardı. Nitekim de ayırmadılar, fakat bir yüzyıl süren dinsel savaşıardan ders almış olduklarını da gösterdiler. Allah denilen yüce varlığı, ayırıcı değil, fakat birleştirici bir unsur olarak almak yolunu buldular, ve her türlü inanca sahip kimseleri rencide etmeyecek olan «Kâinatın Yüce Mimarı» deyimi üzerinde mutabık kaldılar. Gerek 1723 beyannamesini yazanların, gerekse ondan sonra, başta İngiltere Büyük Locası olmak üzere, muntazam olmak isteyen bütün büyük locaların ve masonik kuruluşların, bu prensibe sıkıca riayetkâr kaldığını görmekteyiz.

1717 senesinde İngiltere'de ilk büyük loca kurulduğu zaman, bu mesleğin bütün dünyaya yayılması ve yayılabileceği düşünülmüş ve istenmiş değildi. İngiltere'deki masonlar bu kurulu kendileri için yenilemişler, ve kardeşlik bağlarının kuvvetlenmesi amacını gütmüşlerdi. O günden bugüne, İngiltere Büyük Locası, takdirlere şayan bir metanetle, ilk prensiplerinden ufak bir adım ayrılmamış, 1919 ve 1949 senelerinde yayınladığı intizam ve tanışma beyannameleri ile de ahlâk salâbetinin ve meslek sadakatinin örneğini vermiştir. Bugün, yalnız İngiltere Büyük Locası ile tanışmak ve münasebette bulunmak için değil, fakat dünya yüzündeki bütün muntazam obediyanlarla kardeşlik bağını kurmak ve onu idame ettirmek isteyen her masonluk kuruluşu, İngiltere Büyük Locası tarafından öne sürülmüş ve diğer bütün muntazam obediyan-

lar tarafından benimsenmiş prensiplere uymak mecburiyetindedirler. İşte bu esaslara göre hazırlanmış ritüellerin kabulü zarureti de bu prensiplerden biridir.

N e d e n ?

Stuart hanedanı, 1688 senesinde, ikinci defa tahttan indirildikten sonra, Jack II. ile birlikte birçok İskoçya asıllı katolik asılzadeler de Fransa'ya sığınmışlardı. Bunların içinde masonlar da vardı (Clement XII. nin masonluğu aforozu 1738 senesinde olmuştur). Bunlardan kinaye olarak, ve içlerinden biri tarafından kurulmuş olduğu için, çeşitli dereceleri havi bir özel masonluk teşkilâtına «İskoçya masonluğu» denmesinin sebebi budur. Bu «eski ve kabul edilmiş İskoçya masonluğu» ile İskoçya Büyük Locasının idaresi altındaki remzî masonluğun hiç bir ilgisi yoktur.

Bu suretle Fransa kıtasına geçen spekülatif masonluk, Lord Penbrocke, Dernwater ve saire tarafından kurulmuş ve geliştirilmiş, ve 1735 tarihinde, İngiltere Büyük Locasından patent almak suretiyle, ilk Fransa Büyük Locası, ve ondan sonra da, 1771'de Grand Orient de France - Fransa Büyük Meşriki kurulmuştur.

XVIII. yüzyılda, bir çok sosyal hareketlere gebe olan Fransa'da, en büyük düşünürler, mason localarında çalışmışlardır. Fakat İngiliz düşüncesi ile Fransız düşüncesi arasındaki fark burada da kendini göstermekte gecikmemiştir. Nitekim, Desmons isimli bir Fransız Protestan rahibi, 1877 senesinde, üyelerden «Kâinatın Ulu Mimarına» inanma şartının aranmasının fikir hürriyeti ile çelişme teşkil ettiğini, ve bir nevi dogma olduğunu, kutsal kitapların da loca çalışmalarında hazır bulunmasının şart koşulamıyacağını ileri sürmüştür.

XIX. yüzyıl Fransa'sının fikir dünyasına uygun olan bu iddia derhal makes bulmuş, ve Fransa Büyük Meşriki, Allaha inancı şart koştuktan vazgeçtiği gibi, üç büyük nurdan «kutsal kitaplar» ın da localarda açık bulundurulması lüzumunu kaldırmıştır.

Fransa Büyük Meşrikinin bu tarzda hareketi üzerine, dünya muntazam masonluğu kendisi ile bütün bağları koparmışlardır.

Fransa'daki felsefî ve politik düşüncelere uygun olarak «athée - dinsiz» bir masonluk doğmuştur. Fransa'nın Avrupa'daki, özellikle kültürel izlenimlerinin hâkim olduğu birinci harp öncesi devresi ile Orta Avrupa'dak iki harp arası devresinde Polonya, Yugoslavya, Çekoslovakya, Romanya, ve bunları takliden Türkiye'-

de, işte bu masonluk kök salmış, bu masonluğa ait ritüeller ve yasalar yürürlüğe konmuştur.

Bugün Orta Avrupa'da masonluk yoktur; Fransa'nın kültürel nüfuzu da azalmıştır. Grand Orient de France'ın prensiplerini tatbik eden Belçika'da, gayri muntazam Grand Orient de Belgique, ile Güney Amerika'da bir kaç büyük loca mevcuttur. Yer yüzüne yayılmış altı milyon masonu sinesinde barındıran diğer bütün obediyanlar - ve bu arada Türkiye Büyük Locası - Kâinatın Ulu Mimarı sembolü altında yaratıcı Allah'ın mevcudiyetine inanmağı üyelerinin kabulü ve üyelik sıfatlarının muhafazası için şart koşturmaktadır.

1960 senesine kadar Türkiye Büyük Locası, Almanya ve Colorado Büyük Locaları dışında hiç bir muntazam obediyan tarafından tanınmamakta idi. Yapılan çeşitli müracaatlerimizde ve yazılı, sözlü haberleşmelerimizde, Türk masonluğunun Allahın mevcudiyetine inandığını, ve çalışmalarını sırasında kutsal kitapları açık bulundurduğunu belirttik. Bu beyanımız, Fransız büyük meşrikin-den alınmış elimizdeki ritüellerle çelişme teşkil ediyordu. Yerinde olan bu ikazlara uyarak, çalışma ritüellerimizi değiştirmek zorunluğu karşısında kaldık. Görevli kardeşler, seneler boyunca incelemeler yaptılar ve muntazam obediyanlar içinde eskinin izlerini en az belli eden, tanzim tarihi olarak en yenisi olan «Modern Rituals» tercih edildi.

Allahın mevcudiyetine inanan her inanç sahibini rencide etmeden tatbik olunabilecek prensipleri havi olan bu ritüeller, obediyanımız için, hayırlı olsun.

***Dünyada şereftir yaşatan milleti, ferdi
silkin şu mezellet tozu uçsun üzerinden***

Tevfik Fikret

Ritüel derlenmesi önemi ve özellikleri

Galip KARDAM

Mimar Sinan dergisinin mart 1967'de yayınlanan ikinci sayısında Anglo-Sakson masonluğu ritüelleri ile, bunların geçirmiş olduğu aşamalar ve bugünkü durumları hakkında kısa bir açıklama yaptım.

Türk masonluğunun kendi ritüellerini yeni baştan derleme zorunluğu zaten uzun zamandır konuşulmakta olup son yıl içinde de ciddi bir şekilde ele alınmış ve uygulamalara geçilmiş olduğuna göre, kendi ritüellerimiz üzerinde yapılmakta olan çalışmalar, o açıklamanın getirdiği ışıktan çok faydalanabilirler kanısındayım. Bu itibarla ritüeller hakkında genel bir takım düşüncelerle kendi ritüellerimizde gerekli gördüğüm bazı özellikleri kardeşlerime sunmakla belki hizmette bulunabilirim umuduyla bu satırları karalıyorum.

Her şeyden önce şu hususu belirtmek isterim ki ritüellerimizi yeni baştan düzenlemek gibi bir fırsatın bugün elimize geçmiş olması Türk masonluğu için çok mutlu bir olaydır. Böyle bir fırsat dünyada çok az sayıda büyük locanın eline geçmiştir. Bu sayede hem bütün localarda uygulanan ritüellerin aynı olması gibi mevcut bir düzeni korumuş oluyoruz, hem de kendi özel yapımıza, geleneğimize, ve yarınımıza uygun bir ritüel elde etmiş olacağız. Bu itibarla herhangi bir ivedilik baskısı, veya her ne şekilde olursa olsun bir an önce kesin bir ritüeli meydana getirmek isteğinin etkisi altında bu fırsattan tam gereği gibi faydalanmasını bilmez-

sek Türk masonluğunun geleceğine karşı bağışlanamayacak ağırlıkta bir suç işlemiş oluruz.

Bu hususu böylece belirttikten sonra ritüeller hakkında bazı genel kurallara ve anlamlara bakalım.

Kardeşlerimizin bir çoğunun aklında karışıklık yaratan «ritüel» ve «rit» kelimelerinin masonluktaki anlamları arasındaki farkı belirtelim. Yukarıda sözü edilen daha önceki yazımda belirtilmiş olduğu gibi «ritüel», belirli bir işlemi uygulamak yoluyla bir töreni veya herhangi bir törenler serisini yürütme şeklidir, ve bizim Mavi Localarımızın üç derecesinde uygulanan şekilde oturumun nasıl yönetileceğini, kimin ne zaman ne yapacağını ve ne diyeceğini tesbit eden bir düzenin kurulmasını sağlar.

«Rit» kelimesine gelince, her ne kadar bunun sözlükteki genel anlamı «ritüel» için yukarıda verilmiş olan tanımın aynı ise de dünya masonluğundaki anlamı bambaşkadır. Gerek masonluk tarihindeki gelişmesini, gerekse bugünkü çeşitli şekillerini kapsayacak «rit» tanımı şöyle olabilir. «Geniş ve çağdaş anlamda bir rit, ya müşterek bir yönetim altında olmaları, veyahut bir çalışma serisine veya programına bağlı bulunmaları yüzünden geleneksel olarak bir grup veya ünite sayılan ve uzunca bir süre böyle sayılmış bulunan bir dereceler toplamıdır». Şunu da hemen ekleyelim ki bu gün en yaygın iki rit olan İskoç ve York Ritlerinin ikisinde de bu dereceler üçüncüden sonra başlar, Mavi Localadakilere sonra verilir, ve bunlara «yüksek dereceler» denilir. Bunlar İskoç ritinde 33'e, York ritinde de genel olarak 12'ye çıkarlar, ama İskoç ritinin uygulandığı her yerde yüksek derecelerinin sayısı 4-33 olmasına karşılık, gene dördüncü dereceden başlayan York ritinin dereceleri, yerine göre daha az veya daha çok sayıdadır.

Türkiye'de uygulanmakta olan rit, İskoç ritidir, ve Büyük Localanın izniyle çalışmak üzere yeni kurulu bir Yüksek Şûranın yönetimi altındadır.

Ancak, geçen yıl Türkçeye çevrilip Mavi Localara dağıtılmış ve bu yıl denemeleri yapılmış olan İskoçya Büyük Localası ritüeli ile İskoç riti arasında hiç bir bağlantı yoktur. Örneğin, İskoç Büyük Localasınca yüksek dereceler için York ritinin uygulanmakta olmasına karşılık, İskoçya Büyük Localası ritüelinden bambaşka ritüelleri, Mavi Localalarında kullanan Büyük Localar arasında yüksek dereceler için İskoç ritini uygulayanlar çoğunluktadır.

Bu ayırımı yaptıktan sonra da şimdiki eski ritüelimize bir göz

atalım. Mavi Locaların üç derecesine mahsus ritüelimizin başlıca kusurları şunlardır:

1 — Çeşitli zamanlarda çeşitli ritüellerden, hatta intizam dışı Grand Orient ritüellerinden bile parçaların rastgele aktarılmış olması dolayısıyla çok yamalı, birbirini tutmaz, kopuk ve çelişen kavramların, fikirlerin, ve açıklamaların yer almış olması; 2 — üç dereceye mahsus ritüeller arasında gerekli bağlantıların ve aşamaların tam olarak yapılmamış ve belirtilmemiş olması; 3 — dil bakımından son derece yetersiz ve Osmanlıca olması; ve 4 — bütün bunlar yetmiyormuş gibi tamamen gereksiz bir takım tekrarlamalar ve anlamları pek belirli olmayan tekerlemeler yüzünden de çok uzatılarak çoğu zaman sıkıcı bir durum yaratması.

Bunlara karşılık ise Türkçeye çevrilmiş olan yeni İskoçya Büyük Locasına nazaran bir çok yerlerinde, çok daha fazla uygulandıran ve düşündüren paraçları bulunduğu da kuşku yoktur.

Bu itibarla kesin olarak kabul edilecek ritüelimizi derlerken şimdiki ritüellerimizin onarılmaya çok muhtaç olduğunu kabul etmekle beraber, sırf yenilik olsun diye, elde mevcut ve masonik ilkelere uygun değerleri de bir yana itmekten büyük bir titizlikle kaçınmalıyız.

Şurasını da hatırdta tutmalıyız ki Anglo-Sakson ritüelleri, ve özellikle dinsel duyguları çok köklü olan İskoçyalıların ritüellerinde Hıristiyanlığa özgü unsurlar her zaman üstün gelmiş olduğundan, yemin kürsülerinden yalnız İncil bulundurulur ve dinsel dualarla, kilise ayinlerine benzer şarkılar ritüellerin temel yapıları arasındadır.

Büyük çoğunluğu Müslüman olan bir memleketin masonik ritüellerinde bu gibi hususlar kabul edilemeyeceği gibi, Türkiye Büyük Locasının bütün localarında, dünyadaki çok az sayıda localarda yapıldığı gibi, her üç büyük dinin kutsal kitaplarının yemin kürsüsünde bulunmasıyla de belirtilmiş olduğu veçhile, değil yalnız İslâm dinine, bütün dinlere gerekli saygıyı göstermek ilkesine bağlı olmamız yüzünden de böyle Hıristiyanlığa mahsus özellikleri taşıyan bir ritüelin bizim localarımızda uygulanması düşünülemez. Buna karşılık, dilimize çevrilmiş İskoçya Büyük Locasının bazı bölümleri gerçekten bizim şimdiki ritüellerimizden çok daha düzenli ve çok daha uygundur. Örneğin, şimdiki ritüellerimizde görevlilerin locadaki yerlerini aldıktan sonra kardeşlerin girmesi ve sonuç olarak görevlilerin kardeşleri ayakta selâmlar durumunda ol-

maları gibi masonik disiplin, gelenek ve hiyerarşiye aykırı bir işlem yerine, İskoçya Büyük Locası ritüelinde olduğu gibi önce kardeşlerin girip bir geçit resmi yapar gibi içeri giren görevlileri ayakta ve saygıyla selâmlar durumunda olmaları çok daha doğru ve yerinde bir şekil olduğuna şüphe yoktur.

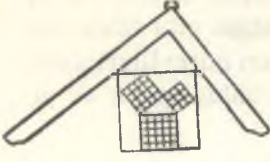
Bu arada salt İskoçya Büyük Locası ritüelinden faydalanıp masonik düşünce, felsefe, ve uygulama bakımlarından intizam durumunda bulunan diğer büyük loca ritüellerine sırt çevirmenin de çok yanlış ve yersiz bir tutum olacağına şüphe yoktur.

Ancak, İskoçya'nunki dahil olmak üzere bu çeşitli ritüellerden faydalanırken, şimdiki ritüellerimizde mevcut olan kopuk, yamalı bohça yapısının tekrarından, bu ritüellerden herhangi birinin gözü kapalı olarak aktarılmasından, ve herhangi bir parçadan faydalanırken bu aktarmanın veya ayarlamının her üç derecenin geri kalan bölümleriyle çelişme yaratmasından kesinlikle kaçınmak zorunluluğundan başka, kendi ulusal görenek ve geleneklerimize uygun ve Türkiye'de gelişmiş veya geliştirilmiş ve yerleşmiş masonik görüşlerin ve ilkelerin gereği gibi ritüellerde yer almaları zorunluluğunun da titizlikle göz önünde tutulması şarttır.

Bildiğimize ve duyduğumuza göre gerek İstanbul, gerek Ankara, gerekse İzmir vadilerinde kurulmuş komiteler, uzunca zamandır ritüeller üzerinde çalışmaktadırlar ve bunlardan bazıları bu çalışmalarını tamamlayarak kesin bir ritüel şeklini önerebilir duruma gelmişlerdir.

Daha önce belirtilmiş olduğu gibi, bu fırsat çok önemli ve çok az bulunur olduğundan, ve ritüel konusunda bugün yapılacak herhangi bir yanlış ileride düzeltilmesi, gene karışık ve yamalı bohçaları doğurabileceğinden, kesin bir ritüeli kabul etmekte acele bir iş yapmak, ve gerekli çalışmaların her üç vadede tamamlanıp bütün locaların incelenmesinden geçirilmesine imkân vermeden herhangi bir karara varmak, geçmişte olduğu gibi bu fırsatın da boşa çıkması gibi çok kötü bir sonuç verebilir.

Bu düşünceyledir ki kardeşlerimizin büyük çoğunluğunun isteklerini dile getirmekte olduğumuza inanarak kesin bir ritüelin kabulünde temkinli davranılmanın, ve bu konunun mutlaka ve mutlaka önümüzdeki konvanda karara bağlanmasında her ne bahasına olursa olsun ısrar edilmemesinin, her işimizin temeli olan akıl ve hikmet kurallarının kesinlikle emrettiği bir husus olduğunun hatırdta tutulmasını büyük bir içtenlikle ve inançla bütün kardeşlerimin takdirlerine sunmayı masonik bir görev sayarım.

RİTÜELLERİMİZ ÜZERİNE

Fikret ÇELTİKÇİ

Türkiye’de ilk millî mason obediyanı olarak bilinen «Türkiye Meşriki Âzamu» nun, umumî nizamnamesi 9 Ağustos 1909 tarihinde hazırlanmış, umumî heyetin kararıyla 1. Aralık. 1909 tarihinde meriyete konmuştur. Bu umumî nizamnamenin 3. maddesinden açıkça belli olduğuna göre, Meşriki Âzama bağlanan bütün locaların İskoç masonluğu esaslarına göre çalışacakları kabul edilmiştir. Bu tarihten önce Türkiye’de mevcut olan localar ayrı ayrı yabancı obediyanlara tabi olarak çalışmakta idi. Bu itibarla localar tabi oldukları obediyanlarda kullanılan ritüellere göre çalışmakta idi. Meşriki Âzama iltihaklarından evvel bu localardan ekserisi Avrupa Kıtasındaki obediyanlara bağlı olduğu cihetle kullandıkları ritüeller de «kontinental» diye adlandırılan ve genellikle fransızca metinlerden tecrüme edilmiş ritüellerdi. Pek azı da Anglo-Sakson tipi ritüelleri kullanmakta idi.

Meşriki Âzam Belçika Büyük Locası tarafından kullanılan ve İskoç masonluğuna göre tanzim edilmiş olan ritüellerin kullanılmasını kabul etmiştir. Bu suretle 1909’da iltihak eden bütün localar bu yeni ritüelleri aynen benimsemişlerdir. Sözü geçen ritüeller, o tarihte artık muntazam mason teşkilâtınca gayri muntazam sayılan Grand Orient De France’ın localarında kullanılan ritüellerden farklıdır. G.O.D.F. da çalışmalara başlama Kâinatın Ulu Mimarı adı anılmak suretiyle yapılmıyordu. Halbuki, İskoç masonluğu 1875 kongresinde açıkça beyan edildiği veçhile, Tanrıya inanmayı esas kabul ediyordu. Türk Masonları için de G.O.D.F. in ritüellerinin alınması bu münasebetle imkânsız idi.

Fransızca dilinden tercüme edilmiş olan ritüeller bu güne kadar devamlı olarak değiştirilmiş, Fransız metinlerdeki güzellik hemen hemen tamamıyla kaybolmuştur. Her yeni basılıştta, gelişen Türkçeye uydurma endişesi yüzünden Fransızca ritüellerde bulunan sembolizm ile ilgili ifadeler kuvvetinden pek çok şeyler kaybetmiştir. Ritüellerimizde görülen bu hali bir çok üstadımızın tercüme hatalarına atfettiği bilinir. Belki ilk tercüme yapanların bu hususta sorumluluğu olabilir. Ancak, unutmamak lâzımdırki, lisan gelişmeleri dolayısıyla yapılan mükerrer tadil ve tashihler bu hususta daha az rol oynamış olamaz. Bugün kullandığımız metinlerde, bütün aksaklıklara rağmen, yine de bir çok tesirli ve hepimizi derin düşüncelere sevk eden ifadeler bulunmaktadır. Masonik bilgilerden ve özellikle ritüellerle ilgili esaslardan haberi fazla olmayan kimselerin metinlerde değişiklikler yapmış olması bugünkü insicamsız gibi gözükken veya öyle olduğu iddia olunan ritüellerin meydana çıkmasına sebep olmuştur.

Ritüellerin kaleme alınması başlı başına bir sanat işidir. Bu işi lâıykıyla yapabilmek için, kanatımızca şu üç şartı haiz olmak gerekir:

1. Mason tarihi ve inisyasyon konusu üzerinde gerçek bilgi sahibi olmak,
2. Çeşitli dillerde kaleme alınmış ritüellerdeki sembolik ifadeleri iyice kavrayabilmek üzere birden fazla yabancı dili iyi bildiği kadar Türkçeyi de çok iyi bilmek.
3. Metinlerde bulunması gereken lirik güzelliği his ettirebilecek kadar edebî kudrete sahip olmak.

Millî mason teşkilâtının kurulduğu günlerden itibaren bu vasıfları haiz aramızda acaba hiç bir edip bulunamadı mı? Geçen altmış yıl içinde masonluğa intisap etmiş nice dil bilgini ve şairin sütunlarımızı süslemiş olduğunu pek iyi biliriz. Bu kardeşlerimiz neden bu konu ile hiç meşgul olmadılar?

Çok muhtemeldir ki bu vasıftaki biraderlerimizin ritüellerimizle meşgul olabilecek kadar vakitleri yoktu veya yöneticilerimiz onları ödeve çağırmaı düşünemediler.

Bugün elimizde bulunan metinlerin esasını teşkil eden Fransızca asıllarını gözden geçirme fırsatını elde etmiş olan kardeşlerimizin hepsi bunlardaki lisan güzelliğini ve mana kudretini kuvvetle his etmektedirler. Fransızca metinleri kaleme almış olan kimselerin

edebî kudretleri açıkca belli olmaktadır. Anglosakson ritüellerindeki lirizmi ise bugün bir çok kardeşimiz pek iyi bilmektedir. Bu ritüellerin ilk kaleme alındığı devirlerde Preston ve Webb gibi müstesna kabiliyetteki kimselerin bulunduğunu bilmekteyiz.

Ritüel ne demektir? Bu kelime latince «Ritualis» sözünden gelmektedir. Bu söz ise ritlere müteallik demektir. Bu kelimenin manası ise, her hangi bir dinin «amel» le ilgili olan merasim kısmını ifade eder. Rit, bu manada dinî merasimin «codification» unu işaret ve ifade eder. Bu münasebtle «ritüel» de bir ritin merasim sırasını ve şeklini ihtiva eden kitap veya rehber manasına gelir. Bundan çıkarılacak açık sonuç şudur ki, ritüel akide konusu ile değil, fakat daha ziyade tatbikat kısmıyla ve sadece merasim ile ilgilidir.

Rit ve ritüel kelimeleri çok eski zamanlardanberi din adamları tarafından mabetlerde cereyan eden dinî merasimin sırasını ve şeklini ifade etmek için kullanılmıştır. Yalnız monoteist dinler için değil, eski Mısır ve Yunan din adamlarının dinî merasim için belirli bir ritüele göre hareket ettikleri bilinmektedir. Çoğu defa bu merasim büyük bir ihtimam ile hazırlanır ve o derecede ihtişam içinde cereyan ederdi. Ritüel sözlerinin çok tesirli olması aranırdı.

Operatif masonların çalışma tarzları ve merasim şekli üzerinde gerçek bilgiye sahip değiliz. Bu hususta yazılı bir ritüel elde edilememiştir. Dolayısıyla spekülâtif masonluğa bu devirden intikal etmiş hiç bir ritüel mevcut değildir. Elde mevcut mahdut sayıdaki manüskrillerde de bu hususta ciddi bir referans yoktur. Bilinen bir şey varsa o da, 1717'den önce masonluk iki kademeli idi: çırak ve kalfa kademeleri. Aranılan vasıfları haiz bir kimse basit bir usule uygun şekilde çıraklığa kabul edilir, kalfalığa ise biraz daha şekillendirilmiş, fakat yine de basit merasimli bir surette terfi'işlemi yapılırdı. Bu suretle masonluğun temin ettiği bütün imtiyaza sahip olunur ve bu imtiyazın icabı olan vecibeler yüklenilmiş olurdu.

1717'de yeniden canlandırılan spekülâtif masonluk, meslek erbabının menfaatleri ile ilgili bir cemiyet vasfını terk etmişti. Yeni kabul edilen Anderson Nizamnamesi ile birlikte çalışma şekillerinin de gözden geçirilmesi lüzumu hissedilmeğe başlamıştır. Anderson nizamnamesine uygun bir disiplin yaratmak gerekirdi. 1723'ten sonra bu hususta bazı çalışmalar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber birçok yıllar daha eski devirlerden kalma merasim şeklinden başka bir şekil kullanılmış değildir. Unutmamak lâzımdır ki, esas olan masonluğa giren yeni kavramlardır. Şeklin önemi ikinci derecede kalabilir. Böyle olmakla beraber şeklin de üye-

rinde durulmak gerekli görülmeğe başlamıştır. Bunun nasıl olacağı hususunda o tarihlerde net bir kanaatin olduğunu ileri sürmek güçtür. Elde mevcut vesikalara bakılırsa, yalnız İngiltere’de değil, İngiltere’den Avrupa’ya geçmiş olan franmasonluk çalışmaları çok basit usul ve şekilde devam etmiştir. Merasimlerde birkaç alamet ile basit bir tablo kullanılmakta idi. İngiltere’de masonlar eski âdetleri muhafaza ederken loca çalışmalarının nasıl cereyan ettiğini harice göstermek istemediklerinden yazılı hiçbir ritüel kullanmamayı tabii görmekte idiler. Avrupa’da da aynı sebeple ve biraz da hariçten vukuu muhtemel müdahaleler halinde, miktarı esasen çok az olan eşyanın kolaylıkla ortadan kaldırılması öngörülmüştür. Bundan da anlaşılacağı veçhile ritüel çalışmaları çok muhtasar ve basittir. Bazı müelliflerin ileri sürdüğü bir mütaleaya nazaran, İngiltere’de yeniden canlandırılan masonluğun operatif masonlukla bağlantılarının asgariye indirebilmek ve hatta mümkün olduğu kadar bunları tamamiyle ortadan kaldırabilmek düşünce ve arzusu neticesi maddi alametler ve merasim esasları basite irca edilmiştir. (Gaston Marin-Histoire de la Franmaçonnerie Française)

Ritüellerin çok daha karışık bir hal almaya başlaması 1717’den oldukça sonra vuku bulmuştur. İlk ritüelî çalışmalar ve gelişmeler, denebilir ki, 1743 tarihinden itibaren ve birçok müellifin beyanlarına göre, meşhur şövalye Ramsay’ın ortaya attığı fikirler neticesinde birbiri arkasından gelişen çeşitli «rit» hareketleri ile başlamıştır. Fransada gelişen «ekosizm» hareketlerinin bu hususta büyük rolü olduğu kabul edilmektedir. Bu tarihten önceki devirlere ait hakiki hiç bir ritüel metnine rastlanmamıştır. Daha önceki tarihlerden kalma olduğu ileri sürülen bazı metinlerin ise hepsinin «apocryphe» olduğu anlaşılmıştır. Esasen ilk senelerde mason locaları müdavimlerinin bugün anladığımız şekilde ritüellerden inisiyatik telkinleri arayan filozofik bir zihniyete sahip olduğunu iddia etmek, onlara muasır masonların uzun yıllardan sonra ulaştıkları fikrî gelişmeleri izafe etmek olur.

«Ritüel, bir locanın açılış ve kapanışını, derecelerin tevcihini, is’adın yapılışını ve diğer vazifelerin tevdiî tarzını ilgilendirir ve bir takım merasim sistemini teşkil eder. Ritüelin ekseri kısmı ezoterik olduğu ve yazılı olarak tevcihine müsaade edilmediği cihetle, yalnız şifahi bir talimat şeklinde devri uygundur. Masonluğun her yerdeki en yüksek otoritesi, jüridiksiyonu dahilinde aynı ritüelin kullanılmasını ister; fakat muhtelif jüridiksiyon ve ritlerde ritüeller az çok farklıdır. Bununla beraber bu hal franmasonluğun üni-

versalitesine halel getirmez. Ritüel sadece dış ve harici (ekstrensek) şekli belirtir. Franmasonluk fikri (doktrini) her yerde aynıdır. Doktrin franmasonluğun vücudunu teşkil eder, ritüel ise onun dış kıyafetidir. Masonluğun vücudu değişmez, fakat kıyafeti her zaman değişmeye maruzdur. Ritüelin mükemmel ve her yerde aynı olması doğru ve arzuya şayandır. Fakat bu, görüldüğü üzere, mümkün değilse de müteselli olalım ki, muhtelif devirlerde ve bu gün de merasim veya ritüel her memlekette değişirken, hakiki franmasonluğun tatbik edildiği her yerde, franmasonluğun ilmi, felsefesi, sembolizmi ve dini (dini anlayış ve imanı) aynıdır ve aynı olmakta devam etmektedir.»

Mackey'in fikir ve görüşlerini eleştirenlerin mütalâaları göz önünde tutulunca bu fıkrada görülen birkaç kelimenin önceden kısaca izahını yapmak yerinde olur.

Bir defa Mackey'in «doktrin» kelimesi felsefi bir meslek manasını taşımaz. Bu, daha ziyade Anderson Mükellefiyetlerinde belirtilen esasları ifade eder. Diğer taraftan franmasonluğun bir din olmadığı yine Mackey ansiklopedisinde açıkça izah edilmiştir. Böyle olunca buradaki din kelimesi ile imanlı oluş, yüksek bir yaradan'a inanmak şartı öngörülmektedir. Bu kısa açıklama ile belli olacağı vechile Mackey Ansiklopedisine göre değişik ritüellerin tatbiki bir vakıadır ve her jüridiksiyon otoritesi bunu kendi anlayışına göre tanzim etmektedir ve bu jüridiksiyonun hâkim olduğu memlekette tatbik olunan rite göre localarda ritüellerin kullanılması tabii ve tamamiyle makbuldür.

Ritüel konusu üzerinde ileri sürülen fikirlerin ve kanaatlerin daima bu merkezde olduğu görülmektedir. Bunun aksini ileri süren masonlara tesadüf edilir. Bu biraderler meslek üzerinde derinliğine bilgi sahibi değildirler. Uzun süre hep aynı ritüele göre çalışan bir loca bu ritüelin mensubunun ezoterik tesiri altında kalmış olması dolayısıyla, kendi locasının takip ettiği merasim veya ritüelden başkasının doğru ve makbul olamayacağını sanması müsa-maha ile karşılanabilirse de, böyle bir davranışın özel bir «landmark» yaratması akla uygun gelmez.

Her memlekette muntazam birer obediyan olarak çalışan büyük locaların kabul ettiği ritüeller bir birinden daima farklıdır. Bu değişikliğin sebepleri nelerdir?

Pek çok olan bu sebeplerin önemlilerini şöyle sıralamak mümkündür:

YENİ CAMİ Batıdan

Foto : Şinasi BARUTÇU

YENİ CAMİ Gece

Foto : Şinasi BARUTÇU

1. 18 inci asrın başında yeniden ihya edilmiş olan hür ve kabul edilmiş masonluk eski operatif masonluktan ritüel olarak pek basit bazı usul ve kaidelerden başka bir şey devralmamıştır. Kaldı ki İngiltere’de ritüelle ilgili her şeyin ezber olarak öğrenilmesi daha ilk günlerden itibaren usulden olmuştur. Bu itibarla, zaman ile ritüellerin değişik olmasının ilk sebeplerinden birisi esasen basit kaidelerden ibaret olan ilk ritüelin zaman ve mekân değişmesi ile beşer hafızasında değişik izler bırakmasıdır.

2. 1717 kuruluşunu takip eden senelerde İngiltere’de masonlar arasında muhtelif birleşmeler ve ayrılmalar vuku bulmuştur. Bir taraftan York masonları ile Londra masonları arasında ihtilâflar baş göstermiş, diğer taraftan 1751 yılında baş gösteren daha mühim bir eskiler, yeniler ayrılması ortaya çıkmıştır. Nihayet İskoçya, İrlanda masonlarının müstakil obediyanlar kurması gibi, bideyette İngiltere Büyük Locasına tabi olarak gelişen kıta locaları da bir biri arkasından müstakil teşekküller halinde gelişmeğe başlamışlardır. York masonları spekülatif masonluğun beşiğini kendi bölgelerinde görürlerken, İskoçyalılar aynı iddia ile ortaya çıkmışlardır. Fransızlar ve Almanlar ise eski korporasyonlar ve kardeşlik derneklerinin masonlukla irtibatını arama isteğinden kendilerini alamamışlardır. Bu arada Kuzey Amerikaya önceleri muhtemelen Fransa’dan geçtikten sonra İngiliz tesiri altına girmiş olan masonluk orada da müstakil masonluklar halinde gelişme göstermeğe başlamıştır. İngiltere Büyük Locası için bütün bu müstakil hareket halleri birer itizal hareketi şeklinde görülmüş ve zaman zaman bu büyük locanın takbihine maruz kalmıştır. Ancak bu gibi tenkidler ne bu istiklâl hareketlerinin önüne geçebilmiş, ne de dolayısıyla her birinde kullanılan basit veya geliştirilmiş ritüellerin değişik olmasına mani olabilmıştır. Anderson mükellefiyetleri her tarafta masonluğun universalitesinin muhafaza edilmesine yardımcı olurken, yine bizzat Anderson kitabının lafzında ve ruhunda bulunan hükümlere binaen, her memlekette geliştirilen masonluk çalışma rehberlerini memleketin kendi kanunlarına, nizamlarına, örf ve âdetlerine göre tertipleme yoluna gitmekte kendisini serbest kabul etmiştir. Böylece ritüeller her memlekette, yazılı olsun, ezber olsun, büyük farklar arz etmişlerdir.

3. Ritüeller hemen her yerde 1743 tarihine kadar basitliğini muhafaza etmiştir. Mason tarihi üzerinde incelemelerde bulunanların oy birliğiyle beyan ettiklerine göre, bu tarihten sonra, eski operatif masonların hiç bilmedikleri çeşitli ritlerin gelişmesi ile birlikte, ritüellere de çeşitli ilâveler yapılmaya başlanmıştır.

Bilhassa Ekosozm'in doğması ve süratle gelişmesi bu hususta büyük rol oynamıştır. Önceleri Büyük Locaların neticesinin ne olacağını pek iyi kavrayamadıkları bu hareket mavi locaların üstünde birer kudret halinde gelişmeye başlayınca, her yerde büyük localar kendi nizamnamelerini sağlam esaslara istinat ettirme çabalarına koyulmuşlardır. Bugün her yerde kabul edilmiş olan, «masonluğun belirli bir devlet hudutları için tek hâkim ve nâzım kudreti o arada teşekkül eden büyük localardır» mutlak ve değişmez kaidesine rağmen, her yerde «yüksek dereceler» diye adlandırılan ritler mavi locaların ritüellerinin tedvin edilmesinde önemli rol oynamıştır. Bu gün artık her yerde kabul edilmiş kesin bir esas şudur: mavi loca mensubu olmayan hiç bir kimse «yüksek derece» atelyelerine intisap edemez.

Bu demektir ki, mavi locaların ritüellerini kabul eden büyük locaların rey hakkına sahip üye, hiç bir zaman «yüksek derece» atelyelerine mensup olmadan da bu gibi kararlarda tamamiyle serbest ve müstakildir. Bu hususta herkesçe bilinen hassasiyete rağmen, tarihî gelişmelere bakılırsa, hiç bir obediens çalışmalarının rehberlerini hazırlarken, bu obediens mensuplarının en fazla intisap halinde bulunduğu rit görüş ve kavramlarından müstağni kalamamıştır. Hatta bir çok büyük loca, ritlerin en yüksek otoritesine kendi ritüelleri için tavsiyelerini sormuştur. Ritüel ve rit kelimelerinin etimolojik manada müşterek menşeleri bu davranışı tabii kılmıştır.

İşte bu sebebe binaen her memlekette gelişmiş olan rite uygun olarak o memleketteki büyük localara tabi locaların ritüelleri değişik olmuştur. İngiltere'de bile, büyük loca York ritine uygun olarak gelişmelere gitmiş, ve burada pratik bir yol bulunarak, üstatlık derecesine royal arch derecesi karıştırılmıştır. Bu da açıkça göstermiştir ki, çalışmalarında İngiltere bile kendisini rit anlamından ayıramamıştır.

Kuzey Amerika'da Amerikan sistemi diye adlandırılan ritüalist gelişmeler - Amerikalı masonların bütün iddialarına rağmen - York riti diye bilinen esaslardan mutlak şekilde uzaklaşmış değildir. Ancak yeni bir sistem tanzim edilirken, başka yerden aktarmalarda tabiativle birçok değişiklikler olur. İşte bu suretle, Amerika'da da tatbik olunan ritüeller, belirli bir menşeden olduğu halde yine büyük farklar arz etmektен kurtulamamıştır.

4. Ritüel, her şeyden önce bir merasim rehberidir. Rehber ma-

sonik çalışmaların disiplini içinde cereyan etmesini sağlamakla beraber, inisyasyon sırasında en iyi tesiri bırakabilmelidir.

Bu sebeptendir ki, her memlekette mason otoriteleri ayrı düşünceye sahiptirler. Millî obediyanlar bulunduğu memleketin tarihi gelişmeleriyle, millî ananeler ve hasletlerle, dinî ve ahlakî davranışlarla ilgili olarak ritüellerin tanziminde çok hassas olurlar. Bu cümleden olarak, dünya üzerine yayılmış olan ve sayısı pek çok olan millî obediyanlar, ritüellerinin tanziminde bilhassa şu üç esastan birine bağlı kalmışlardır:

- 1) Kabul edilen esaslardan biri, Anderson Nizamata sadık kalmakla beraber inisyasyon telkinlerinde tamamiyle liberal bir kavramla hareket etmek ve hakikatin aranmasında layik prensiplere sıkı sıkıya bağlı kalmaktır.
- 2) İkinci olarak, inisyasyonun mistik bir açıdan büyük hakikatin aranmasını eski gnostiklerin görüşlerine göre ele almak esastır.
- 3) Nihayet diğer bir esas da dinî bir usul ve düzen içinde ritüel çalışmalarını tanzim etmektir.

Dünya üzerinde bu gün altı milyon kadar mason mevcuttur. Bunun 4,5-5 milyonu Anglo-sakson memleketlerinde bulunmaktadır. Bunların hemen hemen en büyük kısmının ritüelleri bu üçüncü esasa uygundur. Bununla birlikte ikinci esasın da bir tarafa bırakılmadığı müşahede olunmaktadır. Bilhassa İngiltere, İskoçya ve İrlanda birleşik krallığı tamamiyle teokratik bir devlet sistemine tabidir. Millet ananeperesttir, kralın teokratik otoritesine bağlı ve saygılıdır. Münevverlerin çok ileri götürülmüş liberal görüşlerine rağmen Büyük Britanyada her fert ruhanî reisi kral olan Anglikan kilisesinin tesirindedir ve ona saygılıdır. Mason teşkilâtı da Büyük Britanya'da bu tesirin altındadır. Bu itibarla İngiliz ritüalizminde İncilin tesiri açık bir şekilde bellidir.

Bütün Anglo-Sakson mason obediyanları Büyük Britanya obediyanlarının bu anlayışına uygun hareket etmeği kabullenmişlerdir. Bu hususta birçok anlo-sakson mason, yazılarında masonluğu bir din olarak tavsif etmiş, hatta müfrit bazı masonların, Hıristiyan olmayan bir kimsenin mason olmasını bile yadırgadıkları görülmüştür. Localarda bulunması gerekli görülen mukaddes kitap, yerine göre İncil, Tevrat, Talmut veya Kur'anı Kerimdir. Bu hususta İngiltere Büyük Locasının beyanları da tesbit edilmiştir. Ama buna rağmen masonluğun bütün esasatıyla İncilden mül-

T.B.L.
ARŞİVİ

hem olduğunu ileri sürmekten vaz geçmeyenler pek çoktur. Nitekim, Mackey Ansiklopedisinde bile, üçüncü derece menkıbesinin, Magdalenalı Marinin hikâyesini anlatan Matheu incilinin 28. ayeti, Marc İncilinin 16 cı, Luc İncilinin 24 ve Jean İncilin de 20 nci ayetlerinden mülhem olduğu ve bunun York Ritine de tamamıyla uygun düştüğü belirtilmektedir.

Bütün bu klerikal görüşe rağmen Büyük Britanya'nın müstakil üç obediyanında da, onların görüşlerini büyük ölçüde benimsemiş Amerikan obediyanlarında da bir ritüel birliği teessüs edemiştir.

Latin obediyanlarından gayrimuntazam ilân edilmiş olanlar da dahil, birçok obediyan bu klerikal görüşten uzak kalmıştır. Bu obediyanların da pek çoğunda mistik davranışlar görülmekte ise de daha ziyade birinci esasa göre, yani liberal görüşlere uygun olarak ritüellerin tanzimi kabul edilmiştir.

Türkiye'de de hal böyledir. Resmî kuruluşların başladığı gündenbergi (altmış yıl) bu yolda gidilmiştir. Anglo-sakson memleketlerinde York riti esasına göre tanzim edilen ritüellere mukabil, diğer bir çok memlekette, değişik isimler altında olmakla beraber, genellikle İskoç riti esas kabul edilmiştir. Türkiye'de de öyle olmuştur.

İşte ritüel değişikliklerinin en önemli sebeplerinden biri de bundan ibarettir.

Masonluğun üniversalitesi onun esprisindedir. Harici görünüşten başka bir şey olmayan ritüellerden bunu görmek kolay değildir.

Ritüellerin güzel ve bir şiir kadar tesirli olması aranılır. Ama, inisyasyon için mutlaka dinî esaslara dayanmak şart değildir. Masonluk ne müslümanlığın, ne de bazen iddia olunduğu gibi sadece Hıristiyanlığın cami ve kilise dışındaki temsilcisi ve telkincisi mevkiinde değildir. Mason olmak için her dine karşı saygılı ve mutlaka imanlı olmak lâzımdır. Diğer hususlarda ve bu arada ritüel tanziminde temini esasen güç olan bir ritüel vahdetini mutlaka bir şart olarak ileri sürmek mümkün değildir.

Yukarda belirttiğimiz ve kanaatimizce en önemlilerini teşkil eden sebepler dışında, her memleketin kendine mahsus sebeplerinin de ritüel değişiklikleri üzerinde tesirleri vardır. Bunları ayrı ayrı saymak güç olur.

Türkiye'de bu gün kullanılan ritüellerin değiştirilmesine gidebil -

mek için belirtmeğe çalıştığımız çeşitli sebepleri iyice incelemek ve ondan sonra en uygun orta yolu bulmak yerinde olur. Her şeyden fazla, Türklerin millî duygularını, ananelerini, karakterini ve tarihî gelişme hallerini göz önünde bulundurmak suretiyle ritüellerin her kelimesini bu açılardan düşünüp tertiplemek gerekir.

Türk milletinin halen yüzde doksan dokuzdan fazla bir kısmının müslüman olduğu gerçeğini hiç bir zaman unutmamak lâzımdır. Bu münasebetle, York ritinden şu veya bu şekilde mülhem bir ritüeli model almak, bu gerçeği dikkat nazarına almamak olur.

Diğer taraftan Türk toplumu bu gün hâlâ kendi rönesansı ile meşguldür. Bu itibarla da Türk masonlarının bidayetten beri üzerinde titizlikle durdukları, kardeşlik, hürriyet ve eşitlik mefhumlarıyla birlikte tolerans prensipinden bir an olsun uzak kalmaya imkân olamaz. Bu da, inisyasyon esaslarını en geniş ölçüleriyle liberal görüşlere göre ayarlamakla temin edilebilir.

Menşe ve mesnedi tamamıyla ayrı bir ritüeli kabul ederken unutulmaması gereken bir husus da, en az altmış senelik mazisi olan bir inisyasyon yolunu terk etmenin güçlüğü ve sorumluluğudur. Her şey bir tarafa bırakılsa bile, yalnız bu sebeple çok düşünmek, dikkatli olmak ve her halde acelecilikten kaçınmak, bütün Türk masonlarının en büyük ödevidir.

K.:U.:M.: hepimizin muini olsun!

Ritüellerimizin düşünce kaynakları

Macit ERBUDAK

Ortaçağın dünya görüşüne göre ferдин hayatı, dinin «ebedi» olarak kabul ettiği öbür dünyadaki hayat için bir hazırlıktan başka bir şey değildi. Bu inanışa göre, önce gök devleti, sonra dünya devleti gelirdi. Kişi, hangi sınıftan olursa olsun, tanrıya hizmet edecek, tanrı da ona hizmetinin karşılığını verecekti.

İman, tanrıyla kula karşılıklı yükümler yükleyen ve onları birbirine bağlayan hukukî ve siyasî bir bağdı. Ferдин hayatı, ancak öbür dünyaya yararlı olduğu, devletin çabası da Tanrı-Devlet ülküsünü gerçekleştirdiği nisbette önem taşırdı. Bu durumda devlet bir dinî birlik, kral bir ruhanî başkan, kanun da mukaddes bir formülden başka bir şey değildi.

XII. yüzyılda, hukukî ve siyasî özellikler taşıyan bu bağlardan gerek kilise ve gerekse insanlar kurtulmaya çalışıyordu. Aynı zamanda Tanrı-Devleti temsil eden dünya devleti, dilediğinde vicdan sahasına karışabiliyordu. Sitenin inanç anlayışına uymayanlar cezaya çarptırılıyordu. Bu devlet birliğini sarmaya çalışan Papalar arasında Gregor VII, Clairvaux, Abaelard, Brecia, Salisbury ve 1163 yılında fizik ve tıp öğrenimini papazlara Torus ruhanî meclisinin kararıyla yasak eden Alexander III. de bulunmaktaydı. Kendini tanımak ve eğitmekle kişiliğine değer kazandıran insan da, bu boyunduruktan kurtulmak istiyordu. Bu savaşı ilk kaza-

nan kilise oldu. Halk içinde beliren hareketlerden düşünce alanında bazı köklü değişmelere yol açan aşırı ruhçulukla, aşırı bir maddecilik doğdu. Bu düşünce akımları, feodal dünya nizamına karşı birer tepkiydi. Ortaçağ başlangıçlarında teoloji, din ve politika birliği içinde, insan hayatına yön ve anlam veren bir ilim niteliğindedi. Fakat teolojinin içinde biri mistik, öteki de iskolastik olmak üzere, iki ayrı görüş yan yana yaşıyordu. Mistik olan, kendi içine katlanarak, şahsi tecrübe yoluyla dinî gerçekleri araştırırken, iskolastik görüş, aynı gayeye, akla dayanan ispatlamalarla ulaşmak emelindeydi. Ne var ki cins, tür (nevi), özellik (hassa) ve ârâz (görünüş, belirti) gibi tümel (külli) kavramlar üzerinde yapılmakta olan verimsiz tartışmalara sürüklenmekten kendini kurtaramadı. Ortaçağ, küllileri gerçek varlıklar sayan realistlerle, gerçek saymayan ve birer isimden ibaret gören nominalistlerin kavgalarıyla doludur. Dinler, külliler üzerine kurulmuş olduğundan, nominalistlerin tezi, kiliseyi temellerinden sarsıyordu. Başta Tanrı olmak üzere, bütün dinî gerçekler birer soyut (mücerret) kavramdı. Külliler, olaylardan ayrı olarak, gerçek sayılmazsa, Tanrı da gerçekliğini yitirirdi. Bu yüzden, kavramcılığı ortaya atarak her iki görüşü uzlaştırmaya çalışanlar oldu. Bunlara göre, külliler aklın ürünü olan kavramlardı. Bu düşünce varlıklarının düşüncenin dışında hiçbir gerçeklikleri olmazdı.

Bu tartışmaların yanı sıra, daha başka bir sorun, yani insanın var olma sebebi üzerindeki düşünceler de önem kazanmaya başladı. Bu düşüncelerden fert kavramı doğdu. Ferdin bir de hak ve vazifeleri olmalıydı.

«İnanıyorum, çünkü, o kavranılamaz» önermesinden (kaziye), Anselm'in «İnanıyorum, çünkü anlamak istiyorum» önermesine geçilmekle, inançtan akla doğru bir adım atılmış oluyordu. Kurulu düzene karşı olan düşüncelerinden dolayı, Avignon'da tutuklanıp hapsedilen Occam (1280-1347), dinî inançların akıl yoluyla ispatlanamayacağını açıkça söylüyor ve böylece kilisenin dogmalarının irrasyonel niteliğini ortaya koyuyordu. Somut olan cüzile-ri, soyut kavramlar olan küllilerden çıkarmaya uğraşan realistlere karşıydı. Çünkü, ancak duyularımızın doğrudan doğruya idrak ettiği cüziler gerçek varlıklar olabilirdi. Bu idraklerden sonradır ki o şeylerle ilişkin bir takım özellikler ve külli kavramlar bilinebilirdi. Occam, bu görüşüyle belki de yeni ilmin önemli temellerinden birini atıyor ve kurduğu bu bilgi teorisi sisteminde, düşünce hürriyetne geniş bir yer vermekle, sorunu tam olarak çözmüş oluyordu. Ne var ki katı dogmanın karşısına, onunla hiç bir za-

man bağdaşamayacak olan zıddı konmakla, inaçla ilim arasında bir uçurum açılmış oluyordu.

Yayılan bu yeni ruhun etkisi derindi. Benliğinin derinliklerinde Tanrıyle karşılaşan insanın, yer ve gök devletinin hiyerarşik, feodal yapısının doğruluğuna olan inancı da sarsılmış oluyordu. Artık insanlar, eşit hak ve yetkilerle bir çizgi üzerinde yan yana sıralanmak istiyordu. Böylece, sabit olan eski düşey (Şakuli) düzen yerine, eşitlik ilkesine dayanan yatay ((ufki) düzen konuyordu. Kişinin vicdan hürriyetini savunanlar, bu defa halkın savunucusu kesilmişlerdi. Korku ve yoksulluk içinde kıvranan halk, İncilin uyarıcı hikmetlerini anlamaya ve soysuzlaşmaya yüz tutmuş olan klerikal sınıfa karşı ayaklanmaya başlıyordu.

Prüm adındaki bir papazın «kilise hızla çökmektedir, onu hiç bir kuvvet kurtaramaz, Tanrıyle insan arasında elçilik yapmaya lâıyk hiç bir papaz tanımıyorum» diyecek kadar ileri gitmiş olması düşündürücüdür.

İç güven ve huzurları sarsılmış olan insanların birçok sorunların karşılığını gerçek dindarlıkta bulacaklarını umdukları asıl böyle bir devirde, bir yol gösterene ihtiyaçları olabilirdi.

İşte tam bu sırada Gnosis «irfaniye» denilen bir akımın ortaya çıkmış olmasına şaşmamak gerekir. Bu görüşe göre, mademki Tanrı kendini evrenle açıklamıştır, öyleyse tanrısal gerçeğe sezgi yoluyla varılabilecektir. Evreni maddeden yapan Ulu Mimar, insanın mayasına ışık da katmıştır. Tanrıyle kendi içinde birleşebilecek olan insan, artık Gök Devletini bir yaşantı olarak anlayacaktı. Daha 10. cu yüzyılda Hıristiyanlığın işini bitirdiklerini sanan bu öğretinin ilk yayıcıları, Güney Fransa'da ortaya çıkan KATAR'larıydı. Bunlar, insanın manevî hayatında hür olmasını ve dinde hoşgörölük istiyorlar, tasavvur ve irade gücüyle yeryüzünde umumî bir tekâmüle ulaşabileceklerine inanıyorlardı. Bir ara bunlar, aynı düşünceleri paylaşan din adamlarıyle karşılaşmaya başlamışlardı. Nitekim Fiori, XII. yüzyılın sonlarına doğru «Baba ve Oğul» çağının kapanıp «Kutsal Ruh» çağının açıldığını ve bunun da manevî hürriyet ve bilgi çağı olduğunu bildiriyordu. Onun bu öğretisi, 1215te toplanan konsilce aforoz edilmişti. Korkunç bir savaş sonunda da katarların kökü kazındı. Fakat, bu düşünceler yaşamaya devam etti. Daha sonraları ortaya çıkan düşünce hareketleri, hep katarların görüşlerinin damgasını taşıyordu. İyilik ve kötölük gibi, varlığın zıtlıkları arasında denge kurabilecek bir manevî varlığa ulaşmak istiyorlardı. Bu ise, ancak her insanın ken-

disinin çözebileceği bir sorundu. Bu ve buna benzer düşünceler, aydınlanma ve protestanlık hareketinin doğmasına, alşimi ve tabiat ilimlerinin gelişmesine yardım etti.

Bu fikirlerin, Ön Asya'dan yola çıkarak, Balkan ülkeleri üzerinden Kuzey İtalya, Güney Fransa, Ren ve Flander ve daha sonra İngiltere'ye ulaşmış olmasının, operatif masonlarla bir ilişkisi olduğundan şüphe edilmemektedir. (*)

Yeni düşüncelerin etkisiyle uyanan felrtler de kendilerine kiliseler yaptırmak isteyecek ve böylece bu mitiyaz ruhanilerle derebeylerin tekelinden çıkacaktı. Böyle bir imkân artık her yerde herkese açıktı.

Ne var ki, halkın istekleri keşişlerce karşılanamayacak derecede artınca, yapı işlerinin layikleşmesine yol açılmış oldu. Manastırların yapı yerleri yanında, profan yapı loncaları da görünmeye başladı. Artık kiliseler, profan işçilerin eliyle yapılıyordu. Avrupa'yı dolaşmakta olan bu yanık ve tecrübeli mimar ve taş yontucular, manevî şeylere karşı ilgileri olduğundan, yeni düşüncelerin de taşıyıcısı oldular. Sık sık ziyaret edilen kilise yapı yerlerinde, bu yapı ustalarının telkin ettikleri akılcı ruhçuluğun etkisiyle halk arasında bazı fikir sapmaları da belirmeye başlamıştı. Yabancı töreleri anlamayı ve bunları kendi töreleriyle karşılaştırarak bağdaştırmayı öğrendikleri için, gittikleri yerlerde denge sağlayan etkileri oluyordu. Bu bakımdan localar, dinî, siyasi ve toplumsal etkileri olan merkezler haline gelmişti. Fakat bu aydınlanma merkezlerinin aşırı hareketlere ilgi gösterdikleri, ya da katıldıkları tespit edilememiştir.

Bu çağın insanları şiddetli bir rühi susuzluk içindeydi. Ebedî olan, insanı ve dünyayı aşan, yüce varlığa götüren yolu arıyorlardı. Uluslararası geniş bir çevresi olan yapı ustalarının kardeşlik birliği içinde, böyle bir özlemin daha derin olması gerekirdi. Çünkü, onlar Tanrının yüce şanına kurulan eserler üzerinde çalışmakta ol-

(*) Bilindiği gibi, Katarlar Mani mezhebini. Manilik ise, Zerdüş diniyle eski Babil inançları, irfaniye ve yeni eflatunculuğun karışımıdır. Öğretinin temeli, iyilik ve kötülük ikiliğine dayanır. İyilik, ışıık ve ruhtur, kötülük de karanlık ve bedendir. Bedenin içine kapatılıp acı çeken ruhları kurtarmak gerekir. Gaye, iyilik-kötülük savaşımının üstündeki birliğe ulaşmaktır. Bizi bu birliğe ancak akıl üstü bir güç olan irfan götürebilir. İrfansa, sevgiyle kazanılır. Bunun için, her türlü ihtiras ve yalancılıktan sakınarak yaşamak gerek.

duklarından, akıl üstü varlıkla daha yakın ilişkileri bulunmaktaydı.

Gotik mimari tarzı, işte bu özlemin en canlı bir ifadesiydi. Bu tarzda yapılan kiliseler, ruhun miracını temsil ediyordu.

İnsanlar sanki derin bir uykudan uyanmış gibiydi. Düşünce hürriyeti ilkesinin tutunması, insanların iç âleminde yeni bir alan açmıştı. Felsefe tarihçisi, Prof. Windelband bir kitabında, insanlar o çağda otoritenin elinden kurtulup eşyaya, fikirlerden kaynaklara, diyalektikten tecrübeye ve kitaplardan da tabiata yönelmişlerdi, diyor.

Matematik formüllerle anlatılabilen isbatlamalar isteniyordu. Eski geometri, o çağın temel bilgisi olmuş ve tecrübe yapmak da tutku haline gelmişti. Bunun bir sonucu olarak hayat, giderek yeni bir görünüş kazanmaya başlıyordu. Yalnız teoloji değil, felsefe de Eflatun'un saf ülkücü ispekmlasyonundan sıyrılıp daha çok tabiat felsefesine kayıyordu. XIII. yüzyıldanberi fizik, hukuk ve mantık gibi, akla dayanan disiplinlerin mutlaka teolojiye bağlı olmalrı gerekmediği kanısına varılmıştı. Tabiat da, kutsal kitabın yanında ayrı bir vahiy kaynağı olarak yer alıyordu. Böylece, tabiat ve matematik bilimleri alanındaki çalışmalarla, yep yeni bir dünya ortaya çıkıyordu. Bu yeni dünyada parlayan IŞIK, insanın kendi tabii ışığıydı (Lumen Naturale). Tam bir hürriyet içinde düşünen ve hür bir iradeyle karar veren insan, artık aklı sayesinde her şeyin ÖLÇÜSÜ oluyordu. Kilisenin otoritesine karşı çetin bir savaş açmıştı. Çünkü, ona mutlak ve değişmez naslar (dogmalar) ağır gelmeye başlamıştı. İlimin deneye dayanan ve her zaman yeniden ele alınarak düzeltilmeye elverişli olan teorileri, tabiatına daha uygun geliyordu. Öbür dünya artık, arka plan da kalıyordu. Bununla birlikte dindarlığa karşı olan eğilim yerini korumakta devam ediyordu.

Daha sonraki tabiat bilimleri çağının anası olan alşimi, Gnosis'in (irfaniye) çocuğu sayılıyordu. C. S. Jung'un dediği gibi, alşimi (kimya) gnostiklerin sistemlerinden doğmuştur. Yunan felsefesiyle Ön Asya ve Mısır mitolojisi yanında Hıristiyanlığın dogmalarıyla yahudiliğn kabalası yardımıyla ilgi çekici deneyler yapıyordu. Evrensel bir dünya görüşüne ulaşmak için fizikle mistik bilgiye eşit değerler veriliyordu. Tecrübe yapanların tabiat olaylarıyla ilişkin yeterli bilgileri olmadığından, bir türlü başarıya ulaşamıyorlardı. Kepler'in zamanına kadar, tabiatı dogmalarla açıklamaya ve anlamaya çalışanlar eksik değildi. Bu açıklamalarda

Aristo'nun görüşü ağır basıyordu. Bu görüşe göre cisimlerdeki değişiklik, maddelerinden dolayı değil, maddenin özelliklerinden ileri geliyordu.

Bu bakımdan bir cisim, başka bir cisme dönüştürülebilirdi. Bundan dolayı, maddeye katılmakla dönüşümü sağlayacak olan bir birleşim (terkip) aranıyordu. Hermes'in (İdris) de uğraştığı söylenen bu sanata (hermetizm) denildi ve bu büyülu katkıya da filozof taşı, ya da eliksir adı verildi.

Bu esrarlı katkının ruhu da vardı ve ruh, kutsal ruhun bir bağışydı.

Ünlü alşimist Dorneus: «İnsan kendini tanımakla dünyayı da tanımış olacak, çünkü o, tabiatın bir parçasıdır. Tabiatla birlikte Tanrının birliğinden zuhur etmiştir.» diyordu. Araştırmaların amacı, altın madenini elde etmek değildi. Madenlerin dönüşümüne, insanın içten değışmesi yoluyla yeniden doğuşunun bir sembolü olarak bakılıyordu.

Localarda teknik öğretimin yanında, insan ruhunun eğitilmesi bakımından, hermetik felsefenin de yer almış olması uzak bir ihtimal sayılmaz. Nitekim, Anderson da kanun kitabının mitolojiye ayrılan bölümünde, bu noktaya işaret etmiş bulunmaktadır.

Devlet politikasında baş gösteren bunalım, para ekonomisine geçişle başlayan devrim, gittikçe artan dinî ihtiyacın kilisenin yetersiz düzeniyle karşılanamaması neticesinde uyanan dinde reform özlemi ve Rönesansta ilim ve sanatların yeniden doğuşu gibi etkenler, toplum hayatını temelinden değıştirmeye başlamıştı. İnsana kendi öz değerini tanıtan ve bu değeri yücelten ve hatta yanırlarak olduğundan fazla gösteren fertçi bir toplum kültürü gelişmeye başlıyor ve insanı, kendisi gibi düşünenleri aramaya ve onlarla birlikte yeni ufuklar keşfetmeye itiyordu.

Kuzey İtalya, bu bakımdan, önde geliyordu. Burada, bu akımın localarına AKADEMİ (SOSYETE) deniliyordu. Bu yüksek seviyeli kardeşlik birliklerinin kurmak istedikleri, bağımsız ruhun tapınağıydı. İşledikleri, insanın iç hayatını ahenkli bir düzene koyacak olan felsefî YAPI TAŞLARI ve çizdikleri de, topluma şekil verecek olan planlardı. Bu Akademilerin ilki, 1470'te Mdici'nin sarayında kuruldu. Daha sonra İtalya ve Almanya'nın birçok yerlerinde «lisan cemiyetleri» adı altında kurulmaya başlandı. Gerçekte ise, bu derneklere Plotin ve eski çağ felsefelerinin incelenmesiyle birlikte etorik alşimi ve zengin semboller yardımıyla insanın

ahlakî tekâmülüne çalışılırdı. Belirli bir ritüele bağlı bulunan bu çalışmalar, isim babası Cicero olan ümanizma kavramına derinlik kazandırıyordu. Leonardo da Vinci, ümanizmadan, insan onurunun dayanağı olan ince kültürü anlıyordu? Mirandola ise, «İnsan, aklına uyar ve manevî kuvvetlerini de geliştirirse, bir melek, ya da Tanrının oğlu olabilir» diyordu.

Filozofların kralı Marc Aurel de şöyle sesleniyordu insanoğullarına: «davranış ve düşüncelerini öyle düzenle ki şimdi ölecekmişsin gibi insanları sev, her şeyin tanrısal yasaya bağlı olduğunu bil ve Tanrıya güven».

Epiktet'in «Tanrı insanların babası ve biz hepimiz kardeşiz» sözünü hatırlayanlar, onu hoşgörülüğün en eski bir savunucusu sayarlardı. İleride tabii haklar temellendirilirken, her ikisine de dayanılacaktı. Marc Aurel, herkes için tek bir yasanın geçerli olduğu bir devletten yanaydı. Bu, öyle bir krallık hükümeti olacaktı ki orada yurttaşların hürriyeti her şeyin üstünde tutulacaktı.

Rönesans akademilerinin ümanist anlayışıyla, masonluk arasında şüphe götürmez bir yakınlık göze çarpmaktadır. Çünkü, her ikisinde de derece ve semboller vardır. Bununla birlikte, bunların birbirinin devamı oldukları söylenemez. Her ikisi de, aynı esoterik kaynaklardan beslenmiş olduklarından, aralarında ancak bir benzerlik olabilirdi.

Din, Tanrı, fazilet ve ölümsüzlük gibi konularla akıl açısından uğraşmaya başlayan felsefe, bütün insanlarca kabul edilebilecek adogmatik bir din kurmak amacıyla, düşünce hürriyeti ilkesine, «insanlık» ve «tolerans» ilkelerini eklemişti. Aslında böyle teşebbüsün, tabiat ilimleriyle metafizik düşünüş arasında açılan uçurumu kapatmaktan başka bir gayesi yoktu.

Alşimi, XVI. yüzyılın birinci yarısının sonlarına doğru, Parcelcus'un (tıbbın Lüter'i) elinde tıbbın hizmetine girmiş bulunuyordu. Parcelcus'a göre sağlık, organizmanın, yani beden ve ruhun dengeli bir birleşiminin, hastalık da bu dengenin bozulmasının bir sonucuydu. Şifa ise, dengenin kurulmasına bağlıydı. Bundan dolayı, şifayı sağlayacak olan büyümlü bir «arkanum» aranıyordu. Bütün çabalarına rağmen alşimi, filozof taşıyla hayat iksirini bulamadıysa da, bir çok önemli sonuçların elde edilmesine yardımcı olmuştur.

Gerçekte alşimi, bin yıldan çok bir zamanın kimya bilgisini temsil etmekteydi. Müspet ilimlerin gelişen araştırma ruhu, tabiatı

daha sistemli olarak sorguya çekmesini ve bu yoldan onun sırlarını anlamayı öğrenmiş ve alşimi de böylece arka plana ve aydınların çevresine çekilmek zorunda kalmıştı.

Bu hızlı gelişmeyi anlayabilmek için, Sir Thomas Browen ın 1936' da yazdığı «İngiltere'de Medeniyet Tarihi» kitabıyla, 1645'te yayınladığı «Pseudoxia» adlı kitabını karşılaştırmak yerinde olacaktır. Birinci kitapta filozof taşına, cinlere, büyücü ve falcılara olan inançtan; ikinci kitaptaysa, gerçeğin iki sütunu olan akıl ve tecrübeden söz eder; kilisenin sapmalarını kınar ve tabiat bilimlerinin elde ettikleri parlak başarılarla işaret ederken de 1620'de İngiltere'de geçerlikte olan *rose - croix* tarikatının, bu başarıların yanına koyabileceği elle tutulur, eşdeğerde bir başarısı olmadığını söyler.

Bu çağın insanları, ilmin henüz el değmemiş alanlarına yalnız başlarına yanaşamıyorlardı. Bu bakımdan, dernekler kurarak birlikte çalışmayı tercih ediyorlardı. 1645'te Londra'da «Görünmeyen Cemiyet» adında bir dernek kurulmuştu. Sonra buna 1662'de «Londra Kraliyet Cemiyeti (Royal Society) adı verildi. Cemiyetin ganesi, tecrübeye dayanarak tabiat ilimlerini geliştirip yaymaktı.

Cemiyetin üyeleri, değişik mezhep, meslek ve düşüncelerde kimselelerdi. Bu kişiler, insanlık felsefesinin temelini atmak üzere bir araya gelmişlerdi. Bu ve benzeri cemiyetlerin bir kısmı modaya uyarak gizli çalışmayı tercih ediyordu. Bu kapalılık, ilgiyi çekmeye yarıyorsa da, aslında kilisenin müsamaha bilmeyen yargı organına karşı alınmış bir tedbirden başka bir şey değildi.

Localar kabul edilmiş masonlara, insanlık felsefesi üzerinde çalışmalarına ve tabiat ilimleri alanında da kendi eğilimlerine uygun faaliyetlerde bulunmalarına imkân sağlıyordu.

İngiltere'de mason localarıyla, Almanya'da taş yontma birlikleri, Hollanda ve başka ülkelerdeki *rose-croix* cemiyetleri, hep insanın kendi ahlaki tekâmülü uğrunda giriştiği iç savaş üzerinde duruyorlardı. Barış ve tolerans fikrinin yayılmasına olan hizmetleriyle, umumî gelişmeyi etkileyebilecek güce sahiptiler. Bu ciddi çalışmaların yanı sıra, eğlenceye de yer veriyor, neşeli yemek ziyafetleri tertip etmekten de geri kalmıyorlardı.

Rönesans çağının geleneklerine uyularak, çeşitli dış görünüşler altında yönetilen bu gibi çalışmaların en canlı merkezi, hür ve kabul edilmiş mason birliğiydi.

İngiltere’de, XVII. yüzyılda, kırk ve elli yıl devrimleri, sosyal gelişmeye son bir hız kazandırmıştı. Artık, İngiliz halkı, bütün sosyal kurumları akıl ölçüsüyle gözden geçirerek bir reforma tabi tutmak istiyordu.

Newton, tabiat bilimlerinde gereken devrimi yapmıştı. John Locke, yeni bir bilgi teorisi kuruyordu. Toland, sert yazılarıyla, tolerans uğrunda savaşıyordu.

Comenius, Hartlib ve Wortington’un öğütleri uyarınca kilise, devlet ve eğitimde düzeltme planları düzenleniyordu. Tek din, tek bilim (Pansophie), akıl ve tabii haklar üzerine kurulu tek tip devlet özlemiyle oldukça ütopyaya kaçılıyordu.

Francis Bacon’in Nova Atlantis’i buna güzel bir örnektir.

Comenius’un XVII. yüzyılın ortalarına doğru Londra, Danzig ve Amsterdam’da yazdığı ilgi çekici eserlerde kullandığı sembollerle, XV. ve XVI. yüzyılların akademilerinde ve daha sonra da mason localarında kullanılan sembollü şekiller arasında büyük benzerlikler göze çarpmaktadır.

Yukarıda işaret edildiği gibi, İngiliz parlamentosu Comenius’u örnek bir toplum kurması için, Londra’ya çağırmaya karar verirse de, çıkan harpler bu tasarının gerçekleşmesini önler.

Comenius’un 1642’de yazdığı Via Lucis adlı kitabında, böyle bir çalışma programına yer verildiği görülür. Çünkü, mevcut kurumlar insanların ancak bir bölümünü bir araya getirebildiğinden, uluslar arası bir eğitim teşkilâtına lüzum vardı. Comenius’un da amacı, dünya aydınlarını birleştirmek ve dağınık olanı toplamaktı. İngiltere’de 1660 ve daha sonraki yıllarda hâkim olan deismin etkisiyle localarda öncelikle tabiat bilimlerine yer verilmeğe başlanmıştı. Operatif masonların töre ve yasalarında saklı bulunan tohumlar geliştirildiği oranda, bu türlü çalışmalar kolaylaştırılmış oluyordu. Deismin görevi, her yerde ve her zaman bir olan evrensel bir hakikat aramaktı. Bu işte kullanılacak araç da, insanın kendi içindeki ışık olmalıydı. Böyle bir sistem ancak fazilet, tolerans ve insanlık düşüncesi üzerine kurulabilirdi. Bu sistemin vaftiz babası, Stoa ile birlikte reformasyon ve tabiat ilimleriydi. Şöyle bir görüş ileri sürülmekteydi: mademki din Allaha inançtır, öyleyse her dinde hakikatten bir parça bulunmalıdır. Dinlerin çeşitli oluşu tabii olmayıp, yapmadır. Bütün ahlâki düşünceler gibi, dinî düşünceler de insanlara doğuştan verilmiştir. Bu bakımdan bütün insanlar gerçeğe sahiptirler. Çünkü gerçek, değişik gelişmelerine

rağmen, kaynağını her yerde bir olan insan tabiatından alır. Bu görüşle deisme, Stoa ile birleşiyordu. Stoa ise, ahlâka büyük önem veriyordu. Bundan dolayı, bütün insanların üzerinde birleşebilecekleri tabii, evrensel dinin kurulmasına yönelen çabaların ağırlık merkezi, insanın törece tekâmülü olmalıydı.

İnancın kaynağı, yalnız vahiy değil, tabiat ve akıl; ibadetin de konusu, ancak evrenin ulu mimarı olan Tanrı olabilirdi. Onun varlığını, tabiat ilimlerinin hakikatleri tasdik ettiği gibi, Stoa da onun varlığını, evrenle tabiat olaylarının ahenk ve düzenine dayanarak ispatlıyordu. İşte bu ahenk ve uyum, toplumun ve insan şahsiyetinin ölçüsü olmalıydı. Tolerans ilkesi de böylece, tabiat dini ve siyasî hürriyet yolundan kurulmalıydı. Atheisme ve pantheisme gibi akımlara yol açan deisme, hiç bir zaman belirtilen şekilde bir gerçeklik kazanamamıştır. Fakat ne de olsa bu sayede din taassubunun baskısından kurtulmuş, insanlar da manevî kültürün önemi-ne inanmaya başlamışlardı. Bundan başka, ferdi hürriyet de artık politikaya bağlı olmaktan kurtuluyordu.

1717 masonluğu, deisme **bir din olarak değil de, ancak bir felsefe olarak**, dinler arası toleransın, insan sevgisinin ve hürriyetinin, evrenin ulu mimarına bağlılığın bir **TEMELİ** olarak kabul ediyordu.

27 Aralık 1726'da Drake, York locasında söylediği bir nutukta bu gerçeği şöyle dile getiriyordu: İnsan toplumları için yeni bir yapı biçimi arıyoruz. Bu yapının malzemesi, insan kalbi olacaktır. Fazilete hizmet etmek istediğimiz bu mabette, kardeşlik sevgisi, karşılıklı yardım ve, «kardeşçe bir arada yaşama» özlemi harç olarak kullanılacaktır

Shaftesbury'nin temsil ettiği ahlâkî sensualisme (duyumculuk) akımı localarda nüfuz kazanmaya başlamıştı. Shaftesbury, öğretisini temellendirirken, doğuştan olan ahlâkî duygudan insanın akıl, irade ve duygularını kapsayan manevî varlığından hareket ediyordu. Ona göre bu tabii eğilimler insana, ahenkli bir şahsiyet kazanması için gerekli iç kuvvetleri sağlıyordu. Töre (etika) demek, ahlâkça güzellik; fazilet ise, iç düzen ve birlik, eğilimlerin mutlu dengesi, bir kelimeyle hayatın ahengi demekti. Bundan dolayı bu yönde felsefe yapma spekülasyon değil, yaşama sanatı sayılıyordu. Böyle bir yaşayış içinde ancak sevgi ve elseverliğe yer olabilirdi. Toplum içinde ahengin kurulması uğruna çaba harcayarak, insanlığa karşı ödevini yerine getirmek ile insan, yalnız öbür dünyanın değil, bu dünyanın da mutluluğunu sağlamış oluyordu. İşte

bu görüşün etkisiyle ortaçağın «kudret, hikmet, sevgi» üçlüsü, masonluğa «hikmet, kuvvet, güzellik» olarak giriyordu. Masonluğun amacı ise, yeni bir din kurmak, ya da kiliseyle rekabete girişmek değildi. Bu, ruhu mutlak olana bağliyan eğitici bir hayat felsefesi getiriyordu. Bu gibi fikirleri temsil eden ve yayanlar, Almanya'da Goethe, Herder, Lessing ve Wieland, Fransa'da da Diderot ile Voltaire olmuştur.

Bunların hepsi de masondu. Teorik alanda, bu düşüncelerin Fransız Büyük Devrimini hazırlamış olduğu bir gerçektir. Ancak devrimde işlenen suç ve zulümlerle Fransız masonlarının bir ilişkileri olmamıştır. Kaba kuvvete dayanan yıkıcı her hangi bir harekete katılmadıkları, Millet Meclisinde yalnız yapıcı reformlara ön ayak oldukları, Chiers'lerin incelenmesinden anlaşılmıştır.

Bu devrimin getirdiği hürriyet, eşitlik ve kardeşlik ilkeleri, Sensualisme'in (Duyumculuk) çizgisi üzerinde bulunuyordu. Hürriyet, herkesi olduğu yerde kalmaya zorlayan baskı düzenine karşı bir baş kaldırmaydı. Eşitlik, ahengin kurulmasını önleyen eşitsizliğin bir antitezi, kardeşlik ise, insanlığa ve insanlar arası sevgiye bir yönelmeydi. Franklin'in Voltaire'i «Dokuz Hemşireler» locasına götürmesinin bir anlamı olmalıydı. Nitekim onun, Amerikan anayasasında yer alan insan ve yurttaş haklarının temel taşlarını Lafayette'le birlikte attığı bilinmektedir.

Kilisenin masonluğa karşı olumsuz bir tutum almış olması, Tanrı katından görevlendirilmiş bulunması dolayısıyla, inanç işlerinde kendisini tek otorite (yetke) saymasından ileri geliyordu. Bu davranışında haklı olabilirdi, ama masonluğun esoterisme'i (Batınlık - metinlerin sübjektif yorumu) kiliseyi kuşkulandırmamalıydı. Çünkü, hürriyet düşüncesine Mesih Sirah'ın İncilinin 14-18 ci ayetlerinde açıkça yer verildiğinden, bu bir alınganlık sebebi olmamalıydı. Şimdi, bu ayetleri Erasmus'un Luther'e karşı yazmış olduğu «de Libero Arbitrio Diatribe» başlıklı yazısından okuyalım: «Tanrı ilk önce insanı yarattı ve onu kendi düşünceleriyle baş başa bıraktı ve sonra ona şu öğütte bulundu: «eğer emirleri tutar, güzel sadakatten ayrılmazsan, korunursun. Önüne su ve ateş kondu, hangisine istersen elini uzat, önünde ölüm ve hayat, iyilik ve kötülük duruyor, hangisi hoşuna giderse, o sana verilecektir».

Masonluk, iç tecrübe olan akıl ve duygudan her birinin gelişmeye düşmeden kendi alanında egemen olmasını ister.

XVIII. yüzyıl, deneycilikle (empirisme) akılcılığın arasında baş-

layan savaşı gösterir. Akılcılık, düşünceye deneyden daha fazla değer vererek, deneyi ikinci plana itiyordu. Oysa, masonluk ahlâklılığı dine göre ön plana alır, salt akılcılığı reddeder. Çünkü, akıl ve duygu birliğine inanır. Derin ve geniş bir bilgi, zaman ve mekân içinde olup bitenleri kavramayı öğretir. Heyecanlara gelince, bunlar bilgiden de önemlidir. Çünkü, duygu ve heyecandan yoksun bir dünya, değerden de yoksundur. Masonluk, XIX. yüzyılda Kant, Fichte, Schelling ve Eucken'in kurdukları ülkücülüğe bağlıdır. Bu anlayış, Fichte ve kendisi gibi mason olan öğrencisi Krause'nin felsefesinde en kuvvetli ifadesini bulmuştur. Masonluk felsefesi üzerine Fichte'nin Constant'a yazmış olduğu 16 mektubu, okunmaya değer. Ona göre bilgelerin ve erdemlilerin amacı, insanlığın son amacıdır. Bu da erginlik ve kemale ulaşmaktır. Toplum bu gayenin gerçekleşmesine doğrudan doğruya ve bütün gücüyle değil de, bütünü bölümlere ayırıp her bölüme kendi mesleğine uygun bir eylem (action) alanı göstermekle yardım etmeye çalışır. Öncelikle her fert, kendini seçmiş olduğu meslek için yetiştirir. Bu yüzden de toplumda, zorunlu olarak, tek yönlü yarım insanlar çoğalır. Biryönlülük de, çoğu zaman dar görüşlülüğe yol açar. İşte bu bakımdan masonluğun amacı, eğitimin ve yol göstericiliğin bu eksikliğini tamamlamaktır. Masonluk hiç bir zaman sosyal kurumların hiç birinin görevini kendi üzerine almayı düşünmez. Ancak belirli bir meslek ve görev için yetiştirilen insanların, manevî bir kültürle bütünlenmelerine yardım etmek ister. Bir kimsenin toplum ve devlet içindeki yerini gereği gibi doldurabilmesi için, bu yerin gerektirdiği bilgi ve tecrübenin üstünde bir kültürü olmalıdır. Masonluk ise, bütün insanları seviyelerinin üstüne yükseltmekle, onları daha büyük toplumların en yararlı birer üyesi haline getirmeyi öngörür. Böylece her fert, değişik özellikteki kişilerin birbirini tamamlayarak meydana getirdikleri «bütün»e oldukça yaklaşmış olur. Oysa, böyle bir problem, henüz hiç bir toplulukta çözülmüş değildir.

Krause ise, insanı bütünün bir parçası olarak görür. Fichte'nin başka bir öğrencisi olan Novalis'in «Hıristiyanlık ya da Avrupa» başlıklı yazısını da bu vesileyle hatırlamak gerekir. Bu yazıda beliren Hıristiyanlık anlayışı, geleceğe ve her türlü gelişmeye açık bulunan ve her iki dünyayı uzlaştırarak insan toplumunu yer üzerinde kurmak isteyen bir İncil Anlayışdır. Ne var ki Avrupa'nın gelişmesi başka bir yönde ilerliyor, geleneksel sistemlere karşı beliren ayaklanmalar, dokunulmaz sanılan birçok görüş ve kurumları ortadan kaldırıyordu. Russel'in belirttiği gibi, romantik

bir savaş çizgisi üzerinde Byron, Schoppenhauer, Nitsche, Mussolini ve Hitler, akılcı olan öbür savaş çizgisi üzerinde de Fransız Devrimi filozofları, felsefede radikalizmin İngiliz temsilcileri, Karl Marx ve Stalin göze çarpmaktadır. Her iki akım da, yeni doğmalar getirmiştir. Bu yeni düşünce kalıplarına bakılırsa, bunların batı kültürü anlamında ideal bir insan ve toplum modelinin gerçekleştirilmesini hiç de hesaba katmadıkları görülür. Hürriyet bu gün, eskiye oranla daha sorunlu bir durum almıştır. Kardeşlik, bütün insanları kapsayacağı yerde, ancak belirli topluluklarda ve birliklerde uygulanmaktadır. Kardeş sayılabilmek için, bir kiliseye, ya da bir dernek ve partiye yazılı olmak gerekmektedir. Eşitlik ilkesine gelince, kütlenin elinde ferde karşı bir silâh olarak kullanılmaktadır.

Localar, bu yollardan hiç birine sapmamıştır. Masonluk öğretisinin esoterik ve akılcı özü, çağın bunalımlarına karşı direnme gücünü yitirmemiştir. Uzak da olsa, masonluğun benimsemiş olduğu sevgi mabedini kurma ülküsü, daima aktüel kalacaktır.

İnsan kişiliğinin güvenliği uğruna girişilecek bir savaşa, bu gün her zamankinden fazla ihtiyaç vardır. Yalnız politik ve ekonomk gelişmeler değil, bilimin şaşırtıcı buluşları, zaman ve mekân gibi kavramlar da insan kişiliğini tehdit etmektedir. Üzerinde güvenle durulabilecek sağlam bir nokta kalmamış gibidir. Çözülüp dağılan varlığı derleyip birleştirecek olan o düzenleyici unsur nerededir?

Kierkegard ve Nitsche bu sorunlar karşısında duraklamışlardır. Onların varoluşcu korkusu, geniş insan katlarını sarmış durumdadır. Bu korku, ölüm korkusudur. Hayatı tehdit eden yok olma korkusuyla insan, mutlaka olan bağlantısını ve birlik duygusunu yitirmiştir. İnsanlara kurtarıcı bilgiyi yeniden vermek gerekiyor. Bu bilgi masonluğun sembollerinde saklıdır. Masonluk, insanın manevî varlığının OTONOM olduğuna inanır.

Büyük fizikçi Schrödinger'i dinlerken, Plotin'i dinliyormuş gibi oluyoruz. O, bize umut kapısını aralamaktadır. Çelişik gibi görünüyorsa da, parça bütüne eşittir. Çünkü biz evrenin bir parçasıyız. Eski görüşe göre, evren insanın büyütülmüş bir örneğidir. Her ikisi de aynı yasalara bağlı olduğundan, birinin anlaşılması, ötekini kavranmasını sağlar. Göthe, bu gerçeği Faust adlı eserinde çok güzel belirtmiştir. Karl Jaspers'e gelince, o Gnosis'e (Bilinircilik) en çok yaklaşan filozoftur. Ona göre felsefe yapmak, ölmesini öğrenmektir. Bu da gerçek hayat için başlıca şarttır. Bilgeliliğin

kapısı ölüme açılır. Ölüm duygusuyla yoğrulup pişen insan, hayat sofrasına oturmaya, hayatın nimetlerini başka bir ağızla tatmaya başlar. Hayatı sever ve onun uğruna acı çekmeyi göze alır. Böyle bir görüş, ölümün üstüne yükselerek yaşamayı özleyen bir insandan kargaşaya (kaos) karşı koymasını bekler. Tanrının öldüğü doğru değildir. İlk katıksız inancını yitiren insan, bunun yerine bilgisinin sonsuz gücüne olan inancını koymuştur. Oysa, bu gün akılüstü, aşkın Varlık önemli bir etken olarak belirmiş olmakla ona götüren yolu açık bulundurmak gerekmektedir. İlk önce insan, kendine dönmeli ve kendisi olmaya çalışmalıdır. Bu dönüşüm ise, bir tek görüşün damgasını taşıyan kurumların baskısından kurtulmuş, hür bir topluluk içinde başarılabilir. Böyle bir toplulukta kişi, yalnız Rahmanın değil, şeytanın da yeri olduğunu ve kendisinin de bu bütünün bir parçasından başka bir şey olmadığını öğrenir. Böyle bir bilinç (şuur) kendisine sonsuz bir güç kazandırır ve bencilliğine kesin bir sınır çizer.

Masonluk, kişinin iç kuvvetlerini uyandırmak suretiyle, başarıya ulaşmak ister. Oysa, çağdaş uygarlık (medeniyet), sorumsuz kütle düşüncesine ve teknoloji çağı düzenine dayanmaktadır. Bütün ilerlemelere rağmen, bu çağın insanı, gerek hayatın gayesi ve gerekse toplumun gelişmesine verilecek yön üzerinde düşünme hak ve iradesini kullanabilecek durumda değildir. Ancak aşkın varlıkla karşılaşması sayesinde kendi sınırlarını öğrenip kendi ölçüsünü yeniden kazandıktan sonra, Tanrı katından yeryüzüne inerek kendisine iyi ve kötüyü tanıtabilecek olan vicdanının sesine kulak veren, kendisine ölümsüzlük sağlayacak olan çalışmalarında kemal arayan, ölümün karşısında bile doğru ölçüden şaşmayan İNSAN, yavaş yavaş dünyanın merkezi haline gelecektir.»

Hasılı masonluk, bütün değişme ve gelişmelerin üstünde, gerçek insanlığı kurmak isterken, hayatta bilgeliğin (hikmet), ölümden kuvvetin, ebedî nurun akislerinde (yansımalarında) güzelliğin özlemine duyar. İnsanla «bütün» arasında öyle bir ahenk kurmayı diler ki bunun bilincine (şuuruna) varıldığında, fert kendi kaderiyle barışsın, uluslar da dostluk bağlarıyla birbirlerine bağlansınlar. (*)

(*) Gelecek yazılarda Fransız ve İngiliz yazarlarının görüşleri açıklanacaktır.

K·U·M·Y·Ş·:

**Beş vakit, pazarlar, cumalar yetmez
Tanrıya ibadet bunlarla bitmez
İrfanı olanlar imansız gitmez
İlimden mahrumlar etmez beş para**

**İstersen münkir ol, istersen nekir
İster meyle mest ol, ister de tekbir
Bence hakka giden yol tek değildir
Kitab-ı kerimi nefsinde ara**

MUZAFFER ERGİNSOY

Spekülatif Masonluğun Anderson nizamnamesinin kabulünden sonraki gelişmeleri ve ayrılıklar

Fikret ÇELTİKÇİ

1717'de dört eski loca mensubunun bir araya gelerek yeniden canlandırdıkları masonluğun kısa bir süre içinde gelişmeler gösterdiği bilinir. Az zamanda Londra'da, Yeni Büyük Locaya bağlı bir çok yeni loca kurulmuş ve pek çok kimse masonluğa girmiştir. Bu arada burjuva sınıfından olduğu kadar, tanınmış asil kimseler ve hanedana mensup kişiler locaları süslemeğe başlamışlardır.

Bu gün dünyada yüzlerce millî büyük loca, ayrı ayrı jüridiksiyon sınırları içinde çalışmaktadır. Mason sayısının da altı mil-

yonu aştığı söylenmektedir. Bu gelişmenin başlangıcında, kesinlikle belli olduğu veçhile 1717 yılındaki kuruluş bulunmaktadır. İlk kurucular bu kadar büyük bir gelişmenin olabileceğini her halde düşünmemişlerdir. Hatta Anderson Nizamnamesinin kabulünden sonra bir biri arkasından beliren çeşitli ihtilâfları gören bu kurucların ümitsizliğe bile düşmüş oldukları kabul edilebilir. Bununla beraber, ilk kurucuların arasında bulunan ve sonraları onlara ilthak etmiş bulunan değerli kimselerin azim ve sebatı sayesinde bütün krizler atlatıl-

mış, birçok dalgalanmalara ve çeşitli taviz veya kompromi hareketlerinin ilk anlayışlara tam manasıyla uygun düşmemekle beraber, neticede masonluk her gün biraz daha gelişmiş, bir kat daha kuvvetlenmiştir.

Bu gelişmenin devamlı olmasının her halde pek çok sebebi mevcuttur. Bizim kanaatimizde iki sağlam sebep bunların arasında önem arz eder: bunlardan birisi, 17. yüzyılda başlayan ve 18. yüzyılda bütün tesirleriyle yayılan liberal görüş ve bilhassa hür düşüncenin İngiltere'den itibaren Avrupa'ya yayılması halidir. 18. yüzyıl hürriyet asrıdır. 17. yüzyılın en büyük mütefekkirlerinden olan John Locke'un (1632-1704), kendisini takip eden bütün Batı filozoflarını etkilediği malûmdur. Tolerans fikrinin yerleşmesinde ve gelişmesindeki rolü kadar İnsan İdraki konusunda yepyeni görüşleri getirmesiyle Locke'un açmış olduğu çığır sayesinde 18. yüzyıl münevverleri artık hakikatı aramakta eskisi kadar ürkek değillerdir. Masonluğun böyle bir hür hava içinde, davranışlara rağmen, gelişmesi kolay ve tabii olmuştur.

İkinci bir sebep daha özel ve mahallidir: yeniden ihya olunan masonluk İngiltere'de canlanmaya başlamıştır. İngilizlerin ananeperest ve teşebbüslerinde azimle, sebatla devamlılık gösterme karakterleri sayesinde güçlükler, engeller daima yenilebilmiş ve

1717 kuruluşunun devamlılığı sağlanabilmiştir. Masonluk için bu bir nevi şans eseridir. Masonluğun eski teşkilâtından Avrupa'da eser kalmamış olması, buna mukabil operatif mason localarının hâlâ İngiltere'de faaliyette bulunması bu canlanmada İngilizlerin rol oynamasını sağlamıştır. Avrupa memleketlerinde de operatif localar mevcut olsa idi acaba masonluğun yeniden ihya edilmesi mümkün olabilir miydi? Belki.. Fakat her halde arkasından tahaddüs eden ihtilâfların önlenmesi kolay olmayabilirdi.. Muhakkak olan bir şey varsa, o da Fransa'da ve Almanya'da eski korporasyonlardan artık eser kalmamış ve bunların çalışmaları çok önceleri yasaklanmıştı.

Anderson Nizamnamesinin kabulünden sonra bilinen ilk ihtilâf büyük üstatlık mevkiinin ele geçirilmesi ile ilgilidir. Kardeşlik cemiyetinin böyle bir ihtilâfla ilk adımlarını atmaya başlaması, insanların, ihtiraslarını yenmede ne kadar güçlük çektiğinin delilidir. Vaka şudur:

İlk yıllarda büyük üstat daima ekseriyetin reyini seçilirdi. Londra Büyük Locasının 3 Mark 1721 toplantısında, George Payne'in teklif ve tesiriyle büyük üstatlık için eski büyük üstadın halefini tayin ederek onun seçilmesini talep etmesi esas kabul olundu. G. Payne, yerine geçmek üzere Montagu dükünü gösterdi. Dev-

let hizmetinde yüksek bir mevki işgal eden bu zat, o sırada Londra'da bir locanın üstadı muhteremi bulunuyordu (Antiqity Ldge). Montagu, masonluğa büyük hizmetlerde bulunmuş, masonluğa birçok tanınmış kimse-leri kabul ettirmiştir. Lord Stanhope (Chesterfield Kontu) onun delâletıyla mason olmuştur. Anderson nizamnamesinin kabul ve ilânı da onun büyük üstatlığı zamanında vuku bulmuştur. Fakat hizipleşme hareketlerinin ilki de denebilir ki onun zamanında vuku bulmuştur. 1722 senesi yeni büyük üstat seçimi sırasında büyük loca umumî heyeti Montagu dükünün yerinde kalmasına karar verdi. Bu hareket bazı kimse-lerde hoşnutsuzluk yarattı. Bunların arasında genç Wharton dükü de bulunuyordu. Wharton, Montagu'ye halef olacağını sanıyordu. Bu hale bir hayli sinirlenmiş olan Wharton dükü, büyük loca mensuplarından oldukça kalabalık bir grubun toplanmasını sağladı ve onlara mükellef bir ziyafet verdi. Biraz da şarabın tesiriyle olmalı, hazır bulunanların ekserisi dükün lehinde tezahüratla, Montagu dükünün seçilmesini usule aykırı buldular ve bu seçimi vuku bulmamış ilân ederek yerine Wharton dükünün seçilmiş olduğunu kabul ediverdiler.

Büyük loca otoriteleri Wharton dükünün bu şekilde seçilmesini intizam dışı bir hareket olarak

vasıflandırdı ve bunun üzerine bir anda bir birine şiddetle çatan iki muhalif grup teessüs etti. Çok muhtemeldir ki, Montagu dükünün fevkalâde basiretli bir davranışı olmasaydı, henüz pek taze bir teşekkül olan spekülâtif mason cemiyeti, bir hiç yüzünden tehlikeye düşecekti. Meseleye muttali olur olmaz Montagu dükü büyük loca umumî heyetini toplantıya çağırdı ve bililtizam kendisine karşı olan muhalif grubun kuvvetini mübalâgalı bir şekilde büyültüp Wharton dükünün ekseriyeti temin ettiğini beyan ederek, muhalifi lehine büyük üstatlıktan feragatte bulundu. Celsede hazır bulunan Wharton dükü bu asıl hareketten samimi olarak müteessir oldu ve hatasını alenen itiraf etti, kendisine tevcih olunmuş bulunan rütbeyi reddetti. Fakat Montagu dükünün ısrarı üzerine büyük üstatlığı kabule mecbur oldu.

Dikkate şayan olan şudur ki, böyle münasebetsiz bir şekilde kendisini seçtirmeğe kalkan Wharton dükü, bundan sonra masonluğa çok büyük hizmetlerde ve cemiyetin tealisi için büyük gayretlerde bulundu. Masonluk süratle gelişti, genişledi, bir çok hizmet komiteleri kuruldu (Yardım Komitesi - Committee of Charity gibi).

Bu tarihten itibaren her yıl büyük üstat seçimi usulüne uygun olarak yenilendi.

1726 yılında vuku bulan bir olaydan da bahsetmek yerinde olur: Londra'da kurulan Büyük Locaya bağlanan locaların sayısı ile birlikte Britanya adalarının her tarafında eski locaların yeniden faaliyete geçmesi başladığı gibi, sözü geçen büyük locaya tabi yeni locaların kurulması da gün geçtikçe artmağa başlamıştı. Merkezî otoriteye bağlı olmadan çalışan locaların hemen hiç birisi obediyan fikrine henüz sahip değildi ve muhtemelen bu merkezî fikirne de az çok muhalif bulunuyorlardı. Buna mukabil Galles eyaleti locaları toplanıp Londra'nın merkezî otoritesini tanıyarak İngiltere Büyük Locasına bağlanmayı kararlaştırdılar. Bu eyaletteki locaların mahallî işlerini gördürebilmek için Taşra Büyük Locası ismi altında mahallî bir teşkilâtın kurulması kabul edildi. İşte bu tarihten sonradır ki, kendisini daima ana büyük loca olarak gören İngiltere Büyük Locası her yerde taşra büyük locaları kurma cihetine gitmiştir. Taşra büyük locaları Anderson nizamâtını olduğu gibi kabul etmekte ve masonlukla ilgili kararların alınması İngiltere Büyük Locasına ait olmakta, fakat mahallî işlerde bu taşra büyük localarına bir nevi muhtariyet verilmekte, bunlarda da merkezî otoritenin tasvibi gerekli görülmekte idi.

Gelişmelerle ilgili olarak zikre şayan olaylardan birisi de ilk defa

İngiltere'de görülen sokak gösterileridir. İlk büyük loca etrafında toplanan locaların sayısı arttıkça, sık sık loca çalışmaları dışında agaplar tertibi de artmış ve bunların yapıldığı lokallere toplu halde, vazifelilerin bütün kordonlarını takmış olarak sokaklardan geçilerek gidilmesi âdet haline girmekte idi. O güne kadar bir sır gibi saklanan loca aletleri, B ve J kolaonları ile kılıçlarla birlikte bütün avadanlıklar sokaklarda gezdirilmekte idi. İlk zamanlar Londra halkının ilgisini ve saygı gösterilerini celp etmiş olan bu geçit resimleri bir süre sonra alay konusu olmaya başlamıştı. Clavel'in meşhur «Histoire pittoresque de la Francmaçonnerie» adlı kitabında, Abbe Prévost, büyük üstatlığa seçilen Comte de Darnley'in is'adı münasebetiyle eski büyük üstat ve bütün vazifelilerin süslü arabalarla, ve büyük bir kalabalıkla ziyafet salonuna nasıl gidildiğini teferruatlı bir şekilde anlatmaktadır.

Önceleri sempati ile karşılandığı halde sonra bir hiciv ve alay konusu yaratmaya başlayan bu nevi sokak merasimlerinden vaz geçilmesi istenmiştir. Uydurma yazılar, çirkin karikatürler dolayısıyla 1745 yılında büyük loca, prensip itibariyle bu yürüyüşleri men ettirmemekle beraber önceden kendisinden müsaade alınması şartını localara tebliğ etti. Bununla beraber bazı localar büyük

locanın bu tarzdaki bir tasarrufuna karşı protestolarda bulundular. Ancak kabul etmek gerekir ki, bu kabil renkli sokak gezileri, iyi insanların hakikat arama için kurdukları bir cemiyetin prestijni yükseltmeye yarayacak işlerden değildi. Hatta bu geziler dolayısıyla yayınlanan yalan yanlış yazıların ve karikatürlerin zihinlerde bıraktığı izler bu gün bile silinememiştir. Bu itibarla aklıselim sahibi kimseler bu tebliği genellikle iyi karşıladılar.

İngiltere Büyük Locasının ilk yıllarda hızlı gelişme göstermesi Britanya adalarında ayrı ayrı büyük locaların gelişmesine de yol açmıştır. Bunlardan bu gün de müstakil obediyanlar halinde çalışan İrlanda ve İskoçya büyük localarının dışında kalanlar, İngiltere'de uzun yıllar bir birlerini aforoz eden teşekküller halinde ihtilâfların merkezini teşkil etmişlerdir.

İngiltere Büyük Locasının kuruluşunu takip eden yıllarda, York şehrinde çalışan eski bir loca, İngiltere'de mevcut bütün localardan daha eski olduğu iddiasıyla kendisinin, York ana locası olarak, büyük loca hüviyetinde olduğunu ilân etmiştir. Anderson kitabında da belirtildiği üzere ilk büyük loca Kral Athelstan zamanında Prens Edwin tarafından York Şehrinde toplanmamış mıydı? Eski manüskrillerde de bu bakımdan referansların mevcud-

yeti ileri sürülmekt eidi. O halde York Locası kendisinden başka bir büyük locanın hükümranlığını kabul edemezdi.

İngiltere Büyük Locası, York locasının bu görüşünü iyi niyetle karşıladı. Anlaşıldığına göre bu loca ile bir anlaşmaya vararak İngiltere şimalinde, Trend çayının üst kısmındaki bölgede loca açmamayı kabul etmişti. York Büyük Locasının kuruluşu 1725 tarihinde olduğu söylenir. 1734 yılında İngiltere Büyük Locasının ritüellerde tadilat yaptığı rivayet olunur. Bu değiştirmeleri hoş karşılamıyan bazı localar, İngiltere Büyük Locasından ayrılarak müstakil toplantılar yapmaya başlamışlardır. Büyük Loca da tabiatıyla bu locaları ve üyelerini gayri muntazam ilân etmekte gecikmemiştir. Bu hale ehemmiyet vermeyen sözü geçen localar, eski âdetleri muhafaza ettiği gerekçesiyle York Büyük Locasının tabiiyetini kabul ettiler. Bu tarihten sonra iki büyük loca arasındaki dostane münasebetler kesilmiştir. Aynı zamanda İngiltere Büyük Locası da York jüridiksiyonu dahilinde localar tesis etmeğe girişmiştir. Bu hareket York masonlarını bir kat daha kızdırmaya vesile teşkil etmiştir. Böylece York masonları menfaatlerinin İngiltere Büyük Locasıyla bağdaşamayacağını kabul ve ilân ettiler. Kısa bir süre sonra Londra Büyük Locası ile ihtilâfa düşen bazı biraderler daha, York Büyük Locası ile vaki ihti-

lâfa dayanarak Londra'da York masonları ismiyle ortaya çıktılar. Bu hareket Mason Tarihinin en uzun süren ihtilâflarından birinin başlangıcını yaratmıştır. Şöyle ki; bu biraderler, İngiltere Büyük Locasının usul ve âdetlerde yenilikler yaratmakta olduğu iddiasıyla, York Büyük Locasının yüksek hâkimiyetini tanımakla beraber, Londra'da müstakil bir büyük loca kurma cihetine gittiler. Bu yeni büyük loca «Eski Masonların Büyük Locası» unvanını aldı. Son yıllarda kesin olduğu belirtilen araştırmalara nazaran, bu büyük loca, Londra'da yerleşmiş olan İrlandalı masonlar tarafından tesis edilmiştir. Kuruluş tarih 1751 olarak bilinen bu büyük locanın 1756 tarihinde «Ahiman Rezon» ismiyle tanınan meşhur Teşkilât kitabı Laurence Dermott tarafından yayınlandı. Bu eski masonlar Büyük Locası mensupları, masonluğun hakiki eski âdetlerini yalnız kendilerinin muhafaza etmekte olduğunu söylüyorlar ve «modernler» ismini verdikleri 1717 büyük locasının mensuplarının yanlış yolda olduğunu iddia ediyorlardı. O kadar ki, İngiltere Büyük Locasına mensup biraderlerle temas eden eski masonlar, onların işaretlerini alıyor, fakat kendi işaretlerini Modernler'e asla belli etmiyorlardı.

Bu iki yeni teşekkül bir birlerini gayrimuntazam ilân etmekten geri kalmadıkları halde iyi niyetli bir çok mason bu ihtilâflardan

memnun gözüküyordu. Nitekim bir müddet sonra eski ve yeni ihtilâfının bertaraf edilmesi için her iki tarafta da teşebbüsler olduğu görülmüştür.

Bu ihtilâfın devre içinde en önemlisi «eskiler» ve «yeniler» ayrılığı olduğu muhakkaktır. Fakat diğer bazı teşekküllerden de bahsetmeden geçemeyiz. York Büyük Locasının İngiltere Büyük Locası ile arasının açılmasından sonra Trend çayı güneyinde York'a tabi localardan başka bir de bu locaların bazıları tarafından «Trend çayı güneyi İngiltere Büyük Locası» isminde bir obediens ile yine aynı tarihlerde, fakat bu defa İskoçyalıların İngiltere'de kurdukları diğer bir büyük locanın mevcudiyetinin tesbit edildiğini anlıyoruz. Bunlardan «Trend Güneyi Büyük Locası»nın kuruluşunda, İngiltere Büyük Locasıyla ihtilâfa düşmüş olan meşhur Antiquity locasının rol oynadığı bilinmektedir. Bu suretle 18. yüzyıl içinde İngiltere'de hür masonluğun uzun süreli bir ihtilâf devri geçirmiş olduğunu anlıyoruz. Bunun nedenleri çok çeşitli olabilir. Bu hususta en çok kabul edilen sebep, 1717 kuruluşundan sonra, önceleri kabul edilen esasların tefsirinde liberal görüşlerin yavaş yavaş bertaraf edilmesi fikrinin belirmesidir. Bilindiği üzere 1717 tarihinde operatif masonlardan spekülâtif masonluğa devredilen ritüel bilgisi çok basittir. Muhtemelen masonluğa kabul edilen bir kim-

se çiraklık halinden sadece kalfa derecesine yükselmektedir. Bu da basit bir merasim ile tevcih edilmektedir. İlk defa Désaguiers'in hazırladığı bir üstatlık derecesi ile ritüel çalışmalarının ele alındığı bilinmektedir. Bu derecenin de bu günkü şekline uygun olup olmadığı kesinlikle malûm değildir. Buna karşılık, bir süre sonra, ritüellerde değişiklik yapılmasını tenkit edenlerin bu alanda çok daha ileri gittikleri görülmüştür. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz York ritinin meydana çıkmasıdır. York Büyük Locası tarafından ileri sürülen iddiaya göre, en eski ritüel bilgisi York Ana Locası tarafından muhafaza edilmektedir. Bunun ne kadar gerçeğe uyduğu malûm değildir. Şu kadar ki, 18. yüzyıl çekişmeleri sonunda, İngiltere'de York ritüeli esas olarak alınmıştır. İngiltere Büyük Locasının geliştirdiği ilk ritüel York ritüelinden farklıdır. Fakat bu büyük locanın ritüelinin yayınlanarak haricilere ifşa edilmiş olduğu mütalâasıyla, İngiltere Büyük Locası, ihtilâfların sonunda eskilerce geliştirilen ve yine onlarca 1771'den itibaren resmen takip edilen Royal Arch derecesini de ihtiva eden üç kademeli York sistemini kabul etmeye mecbur kalmıştır. İngiltere Büyük Locasının ilk üç dereceli sisteminden artık İngiltere'de hiç bir eser kalmamış gibidir. Bu sistem bu gün yalnız Avrupa memleketlerinde hemen hemen pek

az farkla muhafaza edilmektedir. İngiltere'de - İskoçya ve İrlanda dışında - 1717 ile 1813 arasında kurulmuş olan yukarıda sözünü ettiğimiz beş büyük locanın muhtemel kuruluş ve ortadan kalkma tarihleri şöyledir:

- 1 — İngiltere Büyük Locası: Kuruluş 1717, 1813'de Birleşik İngiltere Büyük Locasına inkılâp etmiştir.
- 2 — York'da kâin bütün İngiltere'nin büyük locası: Kuruluş 1725, kapanışı 1792.
- 3 — Eski esaslara uygun büyük loca (Eskiler): Kuruluş 1751, 1813 de Birleşik İngiltere Büyük Locasına inkılâp.
- 4 — Trend Çayı Güneyi İngiltere büyük locası: Kuruluş 1779, Kapanışı 1789.
- 5 — İskoçyalıların İngiltere'deki büyük locası: Kuruluş 1770, Kapanışı 1775.

İhtilâfların bazılarının esasa dayanmadığı anlaşılmaktadır. Bunlardan bir de hiç şüphesiz, meşhur Antiquity No. 2 (Eski Saint Paul) locasının sebep olduğu ihtilâftır. 1777 yılında bu loca mensupları 1745'te İngiltere Büyük Locası tarafından ilân edilen yasağa rağmen, 24 haziran günü merasim önlüklerini takmış olarak ve bütün avadanlıklarıyla birlikte Saint-Dunstan kilisesindeki ayine iştirak etmek üzere resmî geçit alayı halinde yola çıktı. Büyük loca bu hareketi hemen takbih etti ve bunu nizamlara aykırı bir hareket olarak ilân etti.

Antiquity locası bundan dolayı ;ok alındı. Bu hadiseyi takip eden diğer bir karar bu locanın, bu defa haklı olarak, infialini tahrik etti. Bir süre önce Antiquity locası, üyelerinden üç biraderi locadan tart etmişti. Bu üyeler büyük locaya müracaat ederek kararın kaldırılmasını talep etmişlerdi. Büyük loca talebi kabul ederek sözü geçen biraderlerin imtiyazlarının iadesinin gerekeceğini bildirdi. Antiquity locası gereğinin yapılmasını reddetti. Bu kararın sadece kendisine ait olacağını ileri sürerek, 1717 kuruluşunda bu hususta kurucu dört locaya tanınan hakları zikrederek kendisinin büyük locanın kontrolü dışında kalması keyfiyetini hatırlattı.

Bu suretle ihtilâf yepyeni bir mahiyet almış oluyordu. Münakaşalar ve müzakereler hiç bir fayda sağlamadı ve Antiquity locası sahip olduğu imtiyazlar üzerinde ısrarla durduktan sonra, York Büyük Locası ile İskoçya ve İrlanda büyük localarına müracaat etmekten başka, York Büyük Locasının idarî otoritesini kabullendi. İngiltere Büyük Locası tart edilen üyelerin Antiquity locasının idaresini ellerine almasını ve konvane mürahaslarını gönderebileceğini bildirdi. Bir çok loca bu hareketi beğenmedi ve Antiquity locasının tarafını tuttular. Bu mücadele 24 Haziran 1790 tarihine kadar devam etmiştir. Bu tarihte Galles Prensi, Cumberland

dükü ve York ve Clarence dükleri büyük loca nezdinde ara buluculuk yaptılar ve bu suretle Antiquity locasını yeniden intizama irca ettirdiler.

Bu ihtilâflar kısmen halledilirken, Eskilerle Modernler ihtilâfı şiddetini olduğu gibi muhafaza etmekte idi. Eskilerin büyük locası, İngiltere'de olduğu kadar, dış memleketlerde ve özellikle Amerika'da, İngiltere Büyük Locası kadar genişleme imkânını bulmuştu. İngiltere Büyük Locası mensuplarından bir çoklarının, 1801 yılında Eski Masonlar Büyük Locasında yüksek mevkiler işgal ettiği görülüyordu. Bunların bu şekildeki intisapları ve hareket tarzları İngiltere Büyük Locasında infialle karşılanmıştı. Bu biraderler ise, «eskilerin» büyük locasına, muhtemel bir birleşme imkânını aramak için böyle hareket ettiklerini beyan ediyorlardı. Kendilerine ihtilâfın halli zmnında bir kaç aylık bir mühletin tanınmasını istediler. Mühlet kabul edildi ve bunu takiben müzakereler başladı. Bu arada İngiltere Büyük Locası büyük üstadı Galles Prensi 1806'da İskoçya Büyük Locasının da büyük üstatlığına seçildi. O ana kadar İskoçya Büyük Locası İngiltere Büyük Locasını mutezileden addediyordu. Galles Prensi iki büyük locanın arasını bularak İskoçya'nın İngiltere Büyük Locasını tanınmasını temin etti. Bir müddet sonra, 1808'd İrlanda Büyük Locası da

İngiltere Büyük Locası ile iyi münasebetler tesis etti.

Bu iki taraflı anlaşma Eski Masonların cesaretini kırdı. Eskilerin bir çokları, İngiltere Büyük Locasına bağlı localarla münasebette bulunmaya başladılar. 1813'te Galles Prensi İngiltere tahtına naip ilân edilince, kardeşi Sussex dükü Modern'lerin büyük ustadı oldu. Yeni büyük ustata, 1772 tarihinden beri Eskilerin büyük üstatlığını yapan Atholl Dükünü ikna ederek istifa etmesini sağladı. Yerine geçen Kent dükü, is'adı sırasında, bu makama geçmeyi, iki büyük locanın birleşmesi gayesiyle kabul ettiğini alenen beyan etti. Bu beyan esasen beklenmekte idi ve iki taraf arasında hemen müzakerelere geçildi. Anlaşma çok kolay oldu. 27 Aralık 1813 tarihinde solonel bir celse aktedildi ve birleşme hükümleri kabul edildi. Anlaşmaya göre:

- 1) Anderson nizamnamesi, Birleşik İngiltere Büyük Locasının nizamnamesi olarak kabul ediliyordu, fakat maddelerinin gözden geçirilmesi ön görülüyordu,
- 2) Eskilerin tatbik etmekte oldukları ritüellerin tatbiki esas tutuluyor ve bu suretle, Arch

Royal derecesinin üstatlık derecesine dahil edilmiş şekliyle bu yeni ritüellerin bütün localarca tatbik edilmesi kabul ediliyordu.

Alınan bu kararlara uyularak nizamnameler yeniden gözden geçirilerek 23 Ağustos 1818 tarihinde son şeklini almış oldu.

İşte İngiltere büyük locasına ait gelişmeler ve çeşitli çatışmalar bu suretle bir asır sürdükten sonra son bulmuş oluyordu. 1717'de tamamıyla liberal bir anlayışa uygun olarak işe koyulan İngiltere'deki masonluk, 99 sene sonra, artık tamamıyla klerikal bir düzen içinde olmak üzere bu günkü mustakar halini almış oldu. 19. ve 20. yüzyıllarda esaslı hiç bir gelişme veya değişme görülmemiştir. Bugün belki 1813 yılındaki görüşlere ferden tam manasıyla uyulmakta olduğu iddia edilemezse de, teşkilât ve sistem hemen hemen olduğu gibi muhafaza edilmektedir. Bütün dünya masonları, klerikal sisteme muarız olanlar da dahil olmak üzere, bu mustakar büyük locayı büyük bir saygı ile karşılamaktadır ve onun konvanlarınca alınan kararları dikkatle izlemektedir.

D ü z e l t m e

Derginin 5. sayısında 21. sayfasının 2. kolonunda aşağıdan yukarıya üçüncü satırın sonundaki kelime «hak» olacaktır.

23. sayfanın birinci kolonundaki deyişin birinci mısraındaki «iyan» kelimesi «ayan» olacaktır.

25. sayfanın ikinci kolonunda aşağıdan yukarı beşinci satırındaki «verim» kelimesi «evrim» olacaktır.

Kuşe kâğıda basılmış olan cami fotoğrafları Turizm ve Tanıtmaya aittir, düzeltir ve özür dileriz.

İnsan hürriyeti,
demokrasi
ve mason düşünürü

S. E. İRDELP

Kâinatın Ulu Mimarı, dünyayı, ayı, güneşi, mis kokan çiçekleri, öten kuşları ve diğer mahlûkat ile insanı yarattı. En güzel ve mütেকâmil eseri olan, düşünce membaı olan insan dimağını da insan oğluna hediye etti. Ancak eski bir filozof, «bütün yaratıklar yalnız ölüm karşısında müsaviyiz» dediği gibi, insanlar arasında da, tabiatda da, ne kuvvet, ne akıl ve ne de büyüklükte müsavat yoktu. Ormandaki bir otlâ asırlar görmüş çınar bir olmadığı gibi.

Bitkilerin ve hayvanların tabiat kurallarına tabi olmasına mukabil, insan, onlardan farklı olarak, tabiatın kendi tekâmülüne verdiği istikamet ve yapıcı kudret sayesinde kendi irade ve isteğine göre hareket etmektedir.

Yukarıdaki ana karakter şartları altında kurulmuş olan dünyada insanla mahlûkat insiyakî olarak hayata düzen verme çabasına girişmişler ve bütün canlı varlıklar, emniyet ve selâmeti toplu halde yaşamakta bulmuşlardır. Bu suretle teşkilâtlanmaya başlayan yaratıklardan karınca ve arı gibi mahlûkat bidayetden beri tabiat kurallarının etkisi altında kurdukları düzeni günümüze kadar katiyen değiştiremeden muhafaza etmişler, buna mukabil eşrefi mahlûkat

olan, idrak sahibi insan oğlu ise; tribülerden başlayıp her geçen gün daha mütekâmil bir şekil arayarak nihayet millet haline inkılâp edince, feodal, oligarşik, otarşik, otokrasik, teokrasik devlet idare ve şekillerini denemişlerdir.

Bu rejimlerde, hepimizin mâlumu olduğu gibi insan, seçme ve seçilme hakkı olmayan güdümlü bir topluluktur. Böylece başına zor veya verasetle geçen seçmediği insan tarafından idare edilmenin acı ve hüsranlı neticelerile olgunlaşmış olan insanoğlu nihayet tedrici tekâmül kaidelerine uyararak çeşitli istihalelerden sonra selâmet yolunu en mütekâmil rejim olan demokraside bulmuş ve fakat onu da bugüne kadar arzu edilen seviyesine ulaştıramamıştır. Bunun başlıca sebebinin idare eden ve edilen iki faktöründe bu alternatifte fikren gelişmemiş ve ideal seviyeye ulaşamamış olmasından ileri geldiği inkâr edilemez.

Demokrasi yani halk idares benimsenmeden evvel bu minval üzere insanlık, feodal, totaliter, otokrat, teokrat rejimler altında bulunur ve uğraşır iken; bu arada bir taraftan meslekî yönden insanlığın hayrına çok ciddi bir şekilde teşkilâtlanmakta bulunan bir avuç insan, operatif mason namı altında insanlık ufuklarında bir güneş gibi doğmuştu.

Bu devirlerde her meslekî teşekkül dünya görüşünü kendi zaviyesinden mütalâa ederdi. Bina inşatında çalışan masonlar da, masonluğu, gelişen büyük bir binanın sembolü olarak görürlerdi. Onlara göre her şey inşa vasfını haiz ve sanat duygusunun verdiği aşk ve vect içinde, azametli ve hakikî bir ilerleyişti. Böylece, operatif masonların insanoğluna ham taşı yontturarak sanatı öğretip dünya mimarî tarihine şaheserler hediye ettiklerini görürüz. Operatif masonluk yerini spekülâtif masonluğa devredince, eski işçi ve amele gruplarının yerini alan fikrî masonlar bu sahada esaslı değişiklikler yaptılar, fikir locaları eski maddî arşitektüre arkalarını çevirerek, yalnız onun felsefe ve sembollerinin muhafaza ve sırf beşerî ahlâk prensiplerine sadık kalarak insanlığın manevî mabedini inşaya başladılar. Mademki her şey inşa edilebiliyordu, şu halde herkes yapıcı bir varlık olduğundan bu büyük eserin inşasına iştirak edebilirdi... Peki, şu halde özlenen demokrasiyi masonlar inşa edemez miydi?.. Muhtemelen evet, yalnız masonun da kendisini ham taşlıktan cilâlı taş haline inkılâp ettirmesi şart idi.

Ta eski devirlerden beri masonlar müsbet bir planın tahakkukuna çalışmışlardır. Yani inşa etmek.. Evet, sırf zekâ, kuvvet ve güzelli-

ğın, bu muhteşem üçlü felsefenin ahenkli işlemesi ile müntesiplerini müphem karanlıklardan çekip vuzuha ve ışığa kavuşturmuşlardır. Onun içindir ki modern inşacılar «Ordo ab Chao» remzini kullanırlar.

Umumî olarak keşmekeş ve karışıklıkların sebepleri araştırılacak olursa bunun, ahenksizlik ve nizamsızlık ile insanların yekdiğerini anlayıp sevmemelerinden neşet ettiği anlaşılır. İşte bu düzensizliğe masonluk, çalışmalarındaki nizam, ahenk ve sevgi ile çare bulmuştur; mademki hayatı düzene koymak için bu beşerî ve cihanşumul esere iştirak etmek mevzubahistir, o halde mantığın icap ettirdiği vazifeyi deruhte edenlerin, kendilerine yükletilen bu kutsal görevin nezaketini müdrik olmaları iktiza eder.

Mabedimizde bize ilham edilen her şeyi bütün açıklığı ile görmek ve öğrenmek üzerimize aldığımız mesainin icabıdır. Evet.. her şeyi aydınlık bir şekilde ve bütün teferrüatı ile anladığımız takdirde yapıcı misyonumuza lâıykıyla intibak etmiş sayılırız.

Masonluğun esas sembolü olan bir nazariyeye göre insan, yontulabilen bir taş gibi, ancak kendi mevcudiyetindeki yaratıcı hasletleri ortaya koyabilir.

Beşerî varlıkların hürriyetine saygı gösteren insan, tabiatı ile daha yüksek bir tekâmül seviyesine ulaşmış sayılır. Bu suretle gelişen insan bu dünyanın ışığı, nur inşaatçısı, daha doğrusu kâinatın ulu mimarının kalfası ve herşeyin inşa edildiği prensibine göre de, büyük bir eser olan insanlığın, bir nevi yapıcısı, kurucusu olur.

Bütün yaşayan mahlûkat hayatın bir zinciri, bir zerresi olduğuna göre bu düzende insanlığın saadeti için üzerimize düşen vazifeyi en iyi bir şekilde başarmalıyız. Esasen buna da mecburuz, zira yaşamının bir gayesi olması şarttır. Hal böyle olunca bir mason hangi derecede olursa olsun insanlığın saadeti için, hürriyeti için usanmadan çalışıp ışığı arayacaktır. Zannımca bu nazariye bizi hakiki masonluk konsepsiyonuna yaklaştırmış olur.

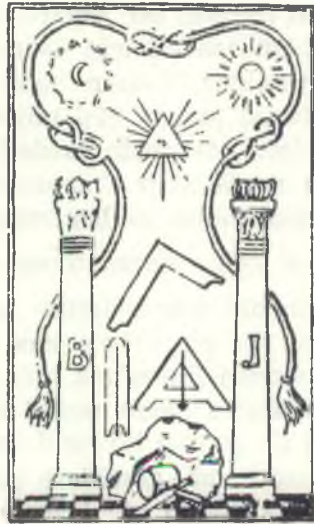
Bunu böylece zikrettikten sonra mevzuumuza avdet edelim:

Operatif masonluğun mimarî şaheserlerine mukabil spekülâtif masonluk da insanoğlunu bu gerçeklerle ince bir dantelâ gibi işlemiştir. Nitekim fizikçisinden filozofuna, müzikçisinden astronona, şairinden devlet adamına kadar çeşitli milletlere mensup, fakat kalpleri aynı ideal ile çarpan kıymetli mason kardeşlerimiz ferden, akıllara durgunluk veren, gönüllere şevk dolduran işler yapmışlardır. Fakat insan oğlunun hürriyet ve hayrı için bu kâfi

mi?. Hayır, çünkü her yeni gün insan hürriyetinin karşısına yeni düşmanlar çıkartıyor.

İnsanlık hak ve hürriyeti için ilk ışık Fransa'da belirmiştir, Fransız ihtilâline hız veren «hürriyet, eşitli, kardeşlik» formülü, 1746 senesinde masonlar tarafından yaratılmış, 1789 Fransız ihtilâli de mason düşünürleri tarafından hazırlanmıştır. O sıralarda Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot gibi üstatlarımızın ilham ve irşatları ile masonluğun «hürriyet, eşitlik, kardeşlik» ilkesini benimseyen hukuku beşer beyannamesi yayınlanmıştır. Böylece insan hak ve hürriyetinin bugüne kadar tecellisine, buna fikren öncülük eden masonluk âmil olmuştur. Bundan böyle de aynı idealer için insanlığı masonluğun maddî ve manevî atelyelerinde işleyip cilâlı taş haline getirince, yani zekâ ve iyi niyetini birinci plana koyunca, hem onu ismine lâayık hale getirmiş ve hem de cemiyeti daha mütekâmil bir seviyeye ulaştırmış oluruz. Böylece, masonluğun taş taş üstüne koyarak inşa edeceği insanlık mabedi bütün şaşası ile meydana çıkınca, bu eserin görünüşü, işçileri olan bizlerin içimizdeki kardeşlik ateşini yakacaktır.

Hakikatten büyük bir din, kardeşlikten büyük bir haslet olamayacağı cihetle, insanlık mabedinin bu sadık işçileri ve masonluk âleminin mükemmel, seçkin ve münevver azaları, her gün kendilerine iltihak eden yeni bir halka ile büyüyerek yarımın insanlık ve saadet heykelini dikecekler ve özlenen demokrasiyi böylece kurup yaşatacaklardır.

Sanat açısından sevgi

(Eleştiri)

Aktan OKAN

Sevgi insanın talihi yardım ederse tutulacağı tatlı bir duygu mudur? Yoksa, yaşanması rastlantılara mı bağlıdır sevginin? Günü-müzde çoğunluk bu sorulara olumlu cevap veriyor. Oysa bu derleme, sevginin bir sanat olduğu tezi üzerine kuruldu.

Genellikle sevginin açlığı çekilir. Sevgi üzerine söylenmiş sayısız şarkı ve söz dinlenip, duygulanılır. Mutlu, mutsuz bir sürü filim rahatlıkla seyredilir. Gene de sevgi konusunda öğrenilmesi gereken pek çok şeyin bulunduğu pek az düşünülür. Büyük çoğunluk, sevme sorununu, «sevmek» ten, kişinin kendi sevme yeteneğinden çok, «sevilme» sorunu olarak görür. Bu yüzden onlar için önemli olan nasıl sevilbilecekleri, nasıl sevimli olabilecekleridir.

Sevgi kolayımıza gelir. Oysa, u-

mutla başlayıp, sonunda sevgi gibi hiç şaşmadan yok olup giden başka bir eylem, başka bir yatırım yoktur. Başka bir eylemde aynı şey olmaya görsün, hemen başarısızlığımızın nedenlerini bulmaya, ya da o eylemi nasıl daha iyi başarabileceğimizi öğrenmeye çalışınız, hiçbir şekilde olmuyorsa, vazgeçeriz o eylemden. Ama sevgiden vazgeçilmeyeceğine göre, sevgi konusundaki başarısızlığı yenmenin tek yolu kalıyor: bu başarısızlığın nedenlerini incelemek, sevginin ne olduğunu anlamaya çalışmak gerekir.

Atılacak ilk adım, sevmenin de tıpkı yaşamak gibi bir sanat olduğunu kabul etmektir. Sanat ve meslek dallarını öğrenmek için neler yapıyorsak, sevmeyi öğrenme yolunda da aynı şeyleri yapmamız gerekir. Bir bilim ya da

sanatı öğrenmenin yolu ikiye ayrılabilir. Birincisi kaidenin iyice kavranmasıdır. Sonra da uygulamanın başarılması gelir. Bir örnek verirsek: doktor olabilmek için önce insan bedenini iyice tanımak gerekir, çeşitli hastalıkları öğrenme zorunluğu vardır. Bütün bu bilgilerin öğrenilmesi de doktor olmaya yeterli değildir. Bu konuda usta olabilmek için bilgilerin sonuçlarını, uygulama sonuçlarıyla birleştirmek gerekir. Ancak, başarıya ulaşabilmek için bir etken daha var: konunun öğrenilmesi tek amaç olmalıdır, dünyada ondan daha önemli bir şey bulunmamalıdır. İşte ondan sonra usta bir doktor olmanın yolları açılır.

Sevgiye ve sevgiyi öğrenmeye gelince:

Sevgi içgüdüsel bir tutku mudur? Hayvanlarda öyle... Sevgi ya da sevginin yerini alan bağılıklar hayvanlarda içgüdüsel, insanlarda ise sevgi, bu içgüdüsel kalıntılar oluyor. Yalnızlık duygusunun etkisi, içgüdüsel duygu olarak sevgiyi doğuruyor. Çünkü yalnızlık duygusunun bilinçte belirmesi huzursuzluk yaratıyor, bütün huzursuzlukların kaynağı oluyor. O halde insan bir bakıma yalnızlığını yok etme çabası içinde. Sevgiyi öğrenmeden de insanın yalnızlığından kurtulabilmesine ve gerçek birleşmeye ulaşmasına imkân yoktur. Yalnızlıktan kurtulamamak delilikle son bulur. Dünyadan bütün bütün

kopmanın yarattığı korku, huzursuzlukların kaynağı olur. Gerçekten de her çağda, her kültürde insan oğlunun karşısına hep aynı sorun çıkmıştır: yalnızlıktan kurtulma, birleşme, kendi kişisel yaşamını aşıp bütünlüğe ulaşma.

Yalnızlıktan kurtulup bütünlüğe ulaşma nasıl oluyor?

Çalışma ve eğlence biçiminin etkisi insanı yalnızlıktan kurtarabilir. Sınırlı çalışma saatlerinde diğer kişilerle buluşma, ısmarlama eğlence düzeyi... Böylesine düzenlenmiş, sıralı işler ağına düşmüş kişi, elbet yalnızlık duygusunun etkisinden kendini kurtarabilir. Ya da yaratıcı eyleme girişmekle. Bir uğraşı olmakla kurtarır kişi kendini. Yaratma eylemi sırasında kişi evrenle birleşir. Ancak bunun için içimizde yaratıcılık olması gerekir. Oysa yönetici kurumun bir parçasıyız genellikle. Elde edebileceğimiz birlik, ancak düzenlenmiş birlik olabilir. Oysa gerçekte yalancı bir birliktir o, tam çözüm sevgi içinde kaynaşmayla olabilir. Kişiler arası sevgi içinde kaynaşma insandaki en güçlü etkidir. Ancak, önemli olan sevgi içinde kaynaşma derken ne çeşit bir birleşmenin sözünün edildiğidir. Sevgi, var olma sorunu olgun bir çözüm yolu olarak mı, yoksa bir-yaşama, beraber yaşama denebilen, olgunlaşmamış sevgi olarak mı anlaşılıyor? Bir yaşamının klinik deyimi «mazoşizm» dir. Mazoşizmde ruhsal bağılık

vardır. Dayanılmaz yalnızlık duygusuyla birisine sığınma, onun onun bir parçası olma, onun önderliğini kabul etme, gibi. Ne şekilde olursa olsun bir yaşama, yalnızlıktan kurtulmadır. Birlikte yaşamının bir türü ise «sadizm» dir. «Sadizm» de mazozizmin aksine yönetme vardır. Yalnızlık duygusunu, başka birisini kendine sığıntı yaparak ortadan kaldırma çabası...

Sevgi ise, kişinin bütünlüğünü, bireyselliğini yitirmeden birleşmesidir. Sevgi insanda etken bir güçtür, kişiyi öteki insanlardan ayıran duvarı yıkan, öteki insanlarla birleştiren bir güç. Sevgi insanın ayrılık, yalnızlık duygusunu yenmesine yardım eder; gene de kendisi olmasını, bütünlüğü yitirmemesini sağlar. Sevgide iki varlığın bir olması, gene de iki ayrı varlık olarak kalmaları paradoksu gerçekleşir.

Sevgi bir etkinliktir, çaba isteyen bir eylemdir. Ve ancak özgür kişi etkin bir eylemin içinde olabilir. Oysa, imrenme, kıskançlık, hırs ve her çeşit açlık bir tutkudur. Sevgi ise yalnız özgürlük içinde gerçekleşebilen bir eylemdir. İnsanca güçlerin ortaya dökülmesidir. Sevgi bir etkinliktir, edilgen bir olay değil, bir şeyin içinde olmaktır; bir şeye kapılmak değil. Sevginin etkin özelliği, en genel biçimde şöyle tanımlanabilir: sevgi vermektir, almak değil.

Verme nedir? Birşeyden vazgeçmek, ondan yoksun kalmak, o şeyi birisi uğruna harcamak mıdır? Ancak kişiliği gelişmemiş, alıcılık, sömürücülük ya da istifçilikten öteye geçmemiş birisi verme eylemini böyle anlar. Yaradılıştan yaratıcı olmayanlar vermeyi bir yoksullaşma sayarlar. Bazılarınca ise, birşey uğruna da vazgeçme anlamında verme bir erdemdir, onlara göre vermenin almaktan daha iyi olduğu kuralı, yoksulluk acısının alma sevincinden daha iyi olduğu anlamına gelir. Yaratıcı kişi için ise vermenin buna taban tabana zıt bir anlamı vardır. Verme, güçle dolu olmanın en iyi anlatımıdır. Verme eyleminde kişi, gücünü, zenginliğini, üstünlüğünü duyar. Verme, almaktan daha coşkunluk vericidir. Bir yoksullaşma olduğundan değil, verme eylemiyle kişi canlılığının ortaya dökülmesindedir bu...

En önemli verme eylemi maddesel şeylerle değil, insana özgü bir evrende yer alır. Kişi başkasına ne verir? Kendinden verir, kendinde bulunan en değerli şeyden, yaşamından verir. Ancak bu, o kişinin başkası uğruna yaşamını harcaması değildir; kendi içinde yaşayanlardan vermesi demektir: sevinçlerinden, ilgilerinden, anlayışından, bilgisinden, nüktesinden, üzüntülerinden... İçinde yaşayan şeylerin dışı döküler her türlü belirtisinden birşeyler verir. Böylece yaşamından birşey-

ler vermekle karşısındakini zenginleştirir, kendisindeki canlılık duygusunu uyandırarak, karşısındakinin canlılığını artırır. Almak için vermez, vermek başlı başına eşi bulunmaz bir sevinçtir. En önemlisi «verme» nin, karşısındaki insanı da verici yapmasıdır. Böylece her ikisi de birşeyler yapmanın sevincini bölüşmeye başlarlar.

Sevgi, sevgi yaratan bir güçtür. Güçsüzlük sevgi yaratamamaktır. Sevgi uyandırmadan seviyorsanız, başka bir deyişle, sevginiz o durumuyla sevgi yaratamıyorsa, sevginiz güçsüzdür. Ya da karşısındakini nesne olarak görmektensiniz. Candan, yaratıcı bir biçimde ilgilenmiyorsunuz.

Sevme yetisi, insanın kişiliğinin gelişmesine bağlıdır. Başkalarını kullanma, hep alıcı olma isteğini yenmesi gerekir. Kendi insanca güçlerine inanmalı, istediği amaçlara ulaşmada kendi gücüne güvenme gözüpekliliğini elde etmelidir.

Sevginin etkin özelliği, verme eyleminden başka, her türlü sevgide her zaman görülen belli temel öğelerde de ortaya çıkar. Bu temel öğeler: ilgi, sorumluluk, saygı, tanıma ya da bilmedir. Sevgi, sevdiğimiz şeyin yaşaması, gelişmesi için duyduğumuz etkin ilgidir. Bu etkin ilginin bulunmadığı yerde sevgi olamaz. İlgilenmediğimiz sürece bir şeyi sevmemiz imkânsızdır. Sevdiğimizizi sanıyor-

sak, bu gerçek sevgi değil, başka bir tutkudur. Kişi, uğrunda çalıştığı şeyleri sever, sevdiği şey için de çalışır. Sevgide sorumluluk ise karşısındaki insanın ruhsal ihtiyaçlarına cevap verebilmek demektir. Ancak sorumluluk duygusu saygı ile birlikte değilse çabucak zorbalığa, kendine bağlanmaya dönebilir. Karşısındakine saygımız yoksa ve devamlı onun sorumluluğunu yükleniyorsak, kişiliğini kabul etmiyoruz demektir. Saygıya gelince, korkmak ve çekinmek değildir saygı. Bir insanı olduğu gibi görebilmek, onun kendine özgü bireyselliğini farkedebilmektir. Bu anlamıyla saygı, bir kimsenin çıkar için kullanılmayacağını gösterir. Diğer anlamıyla ise, saygı duyabilmek için bağımsız olmak gerek. Saygı ancak özgürlüğün bulunduğu yerde oluşur.

Bir kimseye saygı duyabilmemiz için önce onu tanımamız gerekir. Tanıma ve bilmenin önderliğinden yoksun ilgi ve sorumluluk körü körüne olur. Tek bilme yolu ise sevgidir. Sevgide, kendini bilmede, karşısındakini içten tanıma eyleminde kişi kendini bulur, kendini keşfeder; giderek insanı çözer. Bizler için yabancı olmayan bir sözdür «kendini bil», «kendini tanı». Delfi'deki yazıtta dile getirilmiştir bu söz, ruhbilimin kaynağıdır da... Ama bu istek sıradan bilgiyle, yalnızca düşünceyle kazanılan bilgiyle doyurulamaz, çünkü istenen tümüyle insanı, onun özündeki sırrı bilmedir. Ken-

dimiz hakkında bir kat daha çok şey bilsek gene de sona erişemeyiz. O zaman bile kendi kendimiz için bir bilmece olarak kalabiliriz. Tıpkı öteki insanların bize göre birer bilmece olmaları gibi. Tüm bilgiye gitmek istiyorsak, tek yol sevme eyleminden geçer. İlgi, sorumluluk, saygı ve bilgi birbirine bağlıdır ve sevginin temel öğeleridir. Sevgi bunlardan yoksun olamaz ve bunlar ise her olgun kişide bir arada bulunması gereken davranışlardır.

Sevgi yalnız belli bir insana bağlılık mıdır? Yoksa bir tutum mudur? Sevgi kişinin yalnız bir sevgi nesnesine değil, bütünüyle dünyaya bağlılığını gösteren bir kişilik yapısıdır. Kişi yalnız bir tek kimseyi seviyor, başka herşeye karşı ilgisiz kayırsa, sevgisi sevgi değil, genişletilmiş bir bencilliktir. Eğer birisini gerçekten seviyorsanız, hayatı, yaşamayı, herkesi seviyor, evreni seviyorsunuz demektir. Ve en önemlisi kendi nizi seviyorsunuz demektir. İnsanın kendini sevmesi bencillik midir? Çağdaş insanın bencilliği bir birey olarak kendisiyle ilgilenmesi midir? Bütün zekâ, tutku ve duygu yetilerinin üstüne eğilmesi midir? Başkalarını sevmekle kendini sevmenin birlikte gidemeyeceği inancı, sevgi kavramı içinde yoktur. Kişinin kendi için duyduğu sevgi, başka birine duyduğu sevgiyle ayrılmayacak ölçüde kaynaşmıştır. Başkalarını sevmekle, kendimizi sevmek birbirinin yeri-

ne geçen sevgiler değildir. Tersine, başkalarını sevebilen herkesde kendine karşı sevgi de vardır. Sevgi yapısı bakımından, nesneye insanın kendisi arasında bölünemez. Gerçek sevgi yaratıcılığın, ilgi, saygı ve sorumluluğun ortaya dökülmesidir. Başka birisi tarafından etkilenmek anlamında bir «etki» değildir. Köklerini insanın sevebilme yetisinden alan bir çabadır. Sevebilen insanın gelişmesi ve mutluluğu için girişilen etkin bir çaba...

Birisini sevmek, sevme gücünün gerçekleşmesi ve bir nesne üzerinde toplanmasıdır. Sevginin temeli, bütünüyle insanca olan özelliklerin sevilen insana yönetilmesinden başka birşey değildir. Ancak bazan sevgi soysuzlaşmaya başlar, bir yalancı sevgi çeşitine dönüşür. Örneğin putlaştırıcı sevgi gibi: kişi eğer kendi güçlerini geliştirememişse, bu güçleri yaratıcı bir biçimde dışarı aktaramamışsa ve kişiliği tam teşekkül etmemişse, sevdiği kimseyi putlaştırmak ister. Kopmuş olduğu kendi yaratıcı güçlerini sevdiği kimsede bulmak ister. Ona, bütün sevgilerinin, bütün ışığın, bütün mutluluğun kaynağı olarak tapar. Giderek kendindeki tüm güçlülük duygularını yitirir, sevdiğinde kendini bulacağına onda kendini yitirir. Zamanın akışı içinde hiç kimse, tapınılan puttan bekleneni ona veremeyeceği için, umut kırıklığı kaçınılmaz bir şey olur. Bundan kurtulmak i-

çin tek çıkar yol yeni bir put ara-
maktır. Ve bu, bir kısır döngü bi-
çiminde sürüp gider. Romantik
sevgi de yalancı bir sevgi türüdür.
Bu sevginin özü, sevginin yalnız
bir fantazi olarak yaşamasıdır.
En üst noktasına erişmiş bir duy-
gudur. Ancak, sorumluluk, say-
gı ve en önemlisi «tanıma» dan
yoksundur, tanımaya karşıdır;
fantazi ve hayal gücünün gerçe-
ğe dönüşmesini istemez.

Gerçek sevgi, ancak iki insan bir-
birlerine varlıklarının özünden
bağlanırsa, giderek her biri ken-
dini kendi varlığının özünden ta-
nırsa doğabilir. Özden tanıma,
insan gerçeği ve canlılığıdır, sev-
ginin temelidir. Böyle yaşanan
sevgi, sürekli bir meydan okuma-
dır. Bir dinlenme değil, tersine
birlikte oluşma, büyüme ve çalış-
madır. Önemli olan, iki insa-
nın birbirlerini varlıklarının ö-
zünden tanınması, kendilerinden
kaçacakları yerde, kendilerini
buldukları için bir oluşlarıdır.

Sevginin varlığı, bağlılığın de-
rinliği, seven kimselerin canlılığı
ve güçlülüğü ile belli olur...

Sevgiye ulaşabilmenin başlıca
şartı insanın «narsisizm» ini yen-
mesidir. İnsan kendini yararlılık
ve zararlılık açısından değerlen-
diriyorsa, dış dünyadaki olaylar-
da gerçek payı görmüyorsa, yal-
nız kendi içinde olanları gerçek
sayıyorsa narsisist bir ortam için-
de demektir. Narsisizmin karşıtı
olan kutup nesnelliktir. Nesnel-

lik, insanları ve nesnelere olduk-
ları gibi görebilme yetisidir. Bu
nesnel görünüşün çizdiği tabloyu
kendi isteklerinin ve korkuların-
ın çizdiği tabloda ayırabilmesi-
dir.

Nesnel olarak düşünebilme yetisi
akıldır. Aklın arkasında yatan
duygusal tutum ile alçak gönül-
lülük... Bir insanın nesnel ola-
bilmesi için alçak gönüllü olması
gerekmektedir. Sevgi, alçak gö-
nüllülük, nesnelik akıl ister.
İnsanın yaşamı bütünüyle bu a-
maca yönelirse gerçek sevgi do-
ğabilir. Sevme sanatını öğrenmek
istiyorsak her durumda nesnel
olmaya çalışmalıyız. Gösterdiği-
miz çabaya rağmen nesnel olami-
yorsak, bu durumda duyarlı ol-
mamız gerekir. Karşıdaki insa-
nın onun davranışlarının görün-
tülere narsisizm yüzünden çarpı-
tılabilir. Kişisel ilgi, ihtiyaç ve
korkular da karışır bu görün-
tü değişebilir. Ancak bu çarpık
görünümlerle o insanın gerçek du-
rumu arasındaki farkı görmeye
çalışmalıyız. Nesnellik yetisini ve
akıllı oluşu elde etmek, sevme sa-
natını yarı yarıya başarmak de-
mektir. Ama bu yeti, ilgili oldu-
ğumuz herkes için geliştirilmiş
olmalıdır. İnsan bu nesnel tutu-
munu yalnız sevdiğine saklar da
öteki insanlarla ilişkilerini nes-
nel olmadan yürütebileceğini sa-
nırsa, hem birinci, hem de ikinci
tutumunda yanıldığını çok geç-
meden anlar.

Sevebilme yetisi ne ölçüde geliş-

tiğimize, dünyaya ve kendimize karşı tutumumuzda ne derece yaratıcı bir ortam geliştirebilmemize bağlıdır. Bu kurtulma, doğma, uyanma işlemi için tek bir koşul vardır: inanç.

İnanç, önemli dostluk, yada sevgi bağlarında kaçınılmaz bir özelliktir. Başka bir insana inanmak demek, onun temel davranışlarından, kişiliğinin özünden, sevgisinin güvenilir ve değişmez olduğundan emin olmak demektir. Ancak kendine inanan kimseler başkalarına da inanç duyabilirler. Kendine inanmak söz verebilmek için de gerekli bir koşuldur. Belki de bu yüzden Nietzsche «insan söz verme yetisi olan kimse dir» demiştir. İnanç insanın var olma koşullarından biridir. Sevgiyle ilgisi yönünden ise: insanın kendi sevgisine inanması demektir; insanın kendi sevgisinin başkalarında sevgi yaratabilmesi ve güvenilir bir sevgi olması demektir. Başkalarına duyulan inanç, en üst noktasına, insanlığa duyulan inançta ulaşır...

Akla uygun inancın temeli ise yaratıcılıktır. İncimize göre yaşamak da yaratıcı olarak yaşamak demektir.

İnanç için gözü peklik, tehlikeleri göze alabilmek, acı ve umut kırıklıklarına hazır olmak gerekir. Hayatın temel koşullarının emniyet ve güvenlik olduğunda direnenler inançlı kişi olamazlar. Sevilmek, sevmeyi, gözüpekliliği gerektirir; bazı değerleri en üstün

değerler kabul etmek ve gereken atılışı yapıp her şeyi bu değerler üzerine kurma gözüpekliliği ister. İnanç ve gözüpeklik konusunda uygulanarak öğrenilecek bir şey var mıdır? Gerçekten de inanç her an uygulanarak öğrenilecek bir şeydir. İncancı ve gözüpekliliği öğrenmek günlük hayattaki küçük şeylerle başlar: Önce incancımızı ne zaman ve nerede yitirdiğimizi, ya da örtbas etmeye çalıştığımızı görmeye başlayacağız. Ne zaman korkaklık gösterdiğimizi ve bu korkaklığı nasıl akla uydurduğumuzu anlamaya çalışacağız. Bu şekilde her inanç yitikliğinin bizi nasıl zayıflattığını, giderek artan bu zayıflığın da, kısır bir döngü gibi, nasıl yeni inançsızlıklara yol açtığını göreceğiz. O zaman şunu da farkedeceğiz: «insanda bilinçli bir sevilme konusu varken, asıl gerçek sevmek korkusudur». Sevmek, kendini hiçbir garanti altına almadan adamak, sevgimizin sevdiğimizde sevgi uyandırmasını umarak, kendimizi bütünüyle vermek demektir. Sevgi bir inanma işidir, incancı az olanın sevgisi de azdır.

Sevgi bir etkinliktir; seven insan sevdiği kimseye karşı kesintisiz sürüp giden etkin bir ilgi duyar. Etkin olmak, sevmek sanatının öğrenilmesinde kaçınılmaz bir şeydir. Gün boyunca, duyguda ve düşüncede etkin olmak, iç tembelliginden kaçınmada etkin olmak gibi...

Bizler için sevgi çok önemlidir, çok önemli olmalıdır. Örgütümüz sevgi üzerine kurulmuştur; sevgisiz bu örgüt düşünülemez. Bizler sevginin insanın var olma sorununun tek akla uygun çözüm yolu olduğuna inananlarız, ve sevginin toplumsal bir şey olması için çaba gösterenlerdiz. Acaba toplumumuzun yapısında önemli değişiklikler olmadan bu amaca ulaşabilir miyiz? Toplumumuzun bugünkü durumuyla amacımıza ulaşamayacaksak, «insan» ı en üstün yerine çıkarmanın yollarını bulmalıyız. Toplumumuz öylesine düzenlenmeli ki, insanın toplumsal yapısı, seven yaratılışı toplumsal varlığından koparılmasın, tersine onunla birleşsin.

İnsanın var olma sorununun en akla yatkın ve en doyurucu çözüm yolu sevgidir, bunun aksi düşünülemez. Eğer toplumumuz sevginin gelişmesini önleyen bir düzen, ya da düzensizliğin içindeyse bu toplum insan yaratılışı-

nı hiçe sayıyor demektir ve giderek kendi kendini çürütme ve yok olma durumundadır...

Bence sevgiden söz etmek hepimizde var olan, değişmez ve gerçek bir ihtiyacı dile getirmekten başka bir şey değildir. Bu ihtiyacın karanlığa itilmiş olması bulunmadığı anlamına gelmez, inanıyorum buna...

Sevginin ne olduğunu çözümlemek istiyorsak, öncelikle günümüzde sevgiye pek rastlanmadığını ortaya çıkarmamız ve hiç olmazsa bu gerçeği kabul etmemiz gerekiyor; sevginin yok olmasına yol açan toplumsal koşulları eleştirmemiz bizden beklenen görevlerden biri oluyor...

Sevginin az rastlanan kişisel bir olay olmadığına, toplumsal bir olgu içinde bulunabileceğine inanmalıyız. İnsan yaratılışını iyi bilmekten doğan, akla uygun bir inanç olmalıdır bu, bizler için. Çünkü herbirimiz her şey için ve herkese karşı sorumluyuz.

Brezilyada
Grand Lodge of the State of Sao Paulo
büyük katipliğinden
gelen mektup

11 Mayıs günlü mektubunuza çok teşekkür ederim. Bu yazınız, geniş açıklamalar gerektiren bir takım meseleler ve sorunlar doğurmaktadır. Bu itibarla bu mektubumun uzunluğundan sıkılmayacağınızı ümit ederim.

Bizim büyük locamız, İngiltere Büyük Locasının izinde yürüten (İskoçya, İrlanda, Avusturalya jürisdiksiyonları) hariç olmak üzere, dünya çapında tanınmış olup bu istisnanın nedenini burada anlatmaya çalışacağım.

Bildiğiniz gibi, Brezilya'da 1820'de kurulmuş bir jürisdiksiyon olan Brezilya Gran Oryanı vardır. Bu örgüt, dereceleri ayırmadığı, diğer yüksek şûralarca tanınmayan kendi yüksek şûrasına sahip olduğu, ve isteyen locaların, yemin kürsüsünde kutsal kitapları

bulundurmamayan ve adayın mutlak bir varlığa inandığını beyan etmesini aramayan modern Fransız ritine göre çalışmalarına izin verdiği için Amerika Birleşik Devletleri büyük localarınca intizam dışı sayılmaktadır.

İntizamları korumak ve egemenlik ilkesine uymak gayesiyle Brezilya eyaletlerindeki birçok localar 1927'de Gran Oryan'dan ayrıлып hepsi birbirini tanıyan eyalet büyük localarını kurdular, ve hepsi sembolik masonluğun Brezilya konfederasyonuna üye oldular. Bu büyük localar her husta muntazam olup İngiliz jürisdiksiyonu tek istisnayı teşkil etmek üzere bütün dünyaca tanınmıştırlar.

Bundan başka Brezilya büyük locaları, Rua Senhor dos Passos,

Rio adresindeki Brezilya yüksek şûrasınca, ve bu şûra da, İngilteredeki dahil olmak üzere, bütün diğer yüksek şûralarca tanınmıştır.

Bununla beraber büyük localar, yüksek şûradan tamamen ayırdılar, kardeşlik ve hukuk bağları hariç olmak üzere, ne yüksek şûraya tabidirler, ne de şûranın nezareti altındadırlar. Her büyük loca özgür, kendi jürisdiksiyonu içinde egemen, ve masonik intizamın evrensel ilkelerine sadıktır..

Böyle olunca, İngiltere neden büyük locaları tanınmayıp bu derece açıkça intizam dışı olan Gran Oryanı tanınmakta ısrarı tercih ediyor? Hususiyle büyük localar sırf intizamlarını sürdürürebilmek için Gran Oryan'dan çekilmiş olduklarına göre İngiltere neden tanışıklığını muntazam bir örgüt yerine intizam dışı bir örgüte yöneltmektedir?

Bunun nedeninin, Brezilya Gran Oryanı ile İngiltere Birleşik büyük locası arasında aktedilmiş bir anlaşmadan ileri geldiği kanısındayım. Bu anlaşmaya göre Brezilya Gran Oryanı, Brezilya'da bir **İNGİLTERE BÖLGE BÜYÜK LOCASININ** varlığını **TANINMAKTA** ve buna **İZİN VERMEKTE**, bu bölge büyük locasının jürisdiksiyonu ve doğrudan doğruya yönetimi altında, hatta bazıları Gran Oryan'ın mabedinde olmak üzere, bir kaç loca İn-

gilizce çalışmakta, ve bölge büyük locası da İngiltere Birleşik Büyük Locasına tabi bulunmaktadır.

Böyle bir düzenin, kendi jürisdiksiyonlarına doğrudan doğruya müdahale niteliğinde olması yüzünden büyük localarca kabul edilmesine imkân yoktur. Portekizceden başka her hangi bir dilde çalışacak localara karşı hiç bir itirazımız yoktur. Hatta Macarca ve Almanca çalışan birer locamız olduğu gibi, İngilizce çalışacak bir locayı da kurmaktayız, ama bunların hepsi münhasıran kendi büyük locamızın jürisdiksiyonu altındadırlar.

Bu itibarla, yukarıdaki soruya cevabım şudur: İngiltere Büyük Locası, Gran Oryanı politik nedenlerden dolayı tanımaktadır, ve Gran Oryan da çok az sayıda tanışıklık sağlayabilmiş olduğundan itibar kazanmak maksadıyla bu tanışıklığa mukabele etmektedir.

Bugünkü durumu kavramanıza yardım eder düşüncesiyle şu bilgileri de sunmak isterim:

Bildiğiniz gibi Brezilya dünyadaki en büyük Katolik ülkedir. Nüfusunun %35'inin Katolik olduğu tahmin edilmektedir. Bu itibarla masonluk ciddi bir takım sınırlamalar içindedir, ve hiç bir zaman hatırı sayılır bir sayıya veya etkiye erişemez. Brezilya kadar büyük ve 80 milyona yakın bir nüfusa sahip bir memlekette ma-

sonluğun, bugünkünün on misli-
ne varan üyesi olması gerekirdi.
Size bir örnek teşkil etmek üzere
rakamları vereyim:

İstihsalde en önde ve en zengin
eyalet olan Sao Paulo, hükümet
gelirleri tutarının %60'nı sağlar
(daha 20 adet başka eyalet var -
dır), 5 milyondan fazla nüfuslu
Sao Paulo gibi bir şehre sahip -
tir, ama gene de sadece 2000 ka-
dar mason barındırır.

Allahtan ki kiliselerarası konsey-
den sonraki daha geniş görüşler
sayesinde Katolikler masonluğun
gerçek niteliğini anlamaya başla-
mışlar, ve üye sayımız yavaş ya-
vaş, ama durmadan artmaktadır.
Birkaç yıldan beri gerek büyük
localar, gerekse eyalet gran or-
yanları, (ki bunlar Brezilya Gran
Oryanının jürisdiksiyonu altında-
dırlar) iki yetki kaynağını birleş-
tirerek bir tek jürisdiksiyonun
yaratılması için bir şeyler yapıl-
ması gerektiği kanısına varmış -
lardır. Böyle bir hareketin çeşitli
nedenleri şunlardır:

(a) Bütün Brezilyalı masonları
bir tek masonik jürisdiksiyon al-
tında birleştirmek;

(b) Yabancı dünyaya karşı ma-
sonluğu bir tek güçlü örgüt halin-
de göstermek,

(c) Bir tek locanın yeterli olaca-
ğı şehirlerdeki locaları toparla-
mak.

Bir ilk adımın atılması gerektiği
düşüncesiyle, ve bu kadar yük-

sek ve değerli ülküleri hedef edi-
nen kesin birliğe hazırlık olmak
üzere, gran oryanlarla aşağıdaki
hükümleri kapsayan bir anlaşma
imzalanmıştır:

(a) Birlik ve beraberlik havasını
yaratmak için karşılıklı ziyaret-
lere izin verilmesi;

(b) Her iki tarafın, diğer jüris -
diksiyon tarafından tatil edilen
veya çıkarılan üyeleri veya loca-
ları kabul etmemesi;

(c) Her iki jürisdiksiyonun da
birleşme amacı için çaba sarfet-
meyi taahhüt etmesi.

Bu birleşmenin yolu artık açıl -
mıştı, ve başlangıçta mesele çok
basit görünüyordu. Büyük loca-
lar, Gran Oryana aşağıdaki şart-
ları teklif ettiler:

1. — Eyalet gran oryanlarının
büyük localarla anlaşma görüş -
melerinde bulunabilmeleri için
Brezilya Gran Oryanının bu eya-
let Gran Oryanları üzerindeki e-
gemenliğinden vaz geçmesi;

2. — Gran Oryan, ritüellerini
gözden geçirip evrensel intizam
ilkelerine sadık kalmayı, Fransız
modern ritinden ve başka her-
hangi bir uygulamadan, özellikle
üç sembolik derece ile felsefi de-
receler arasındaki farkı gözet-
memekten vazgeçmeyi deruhte
etmesi;

3. — Gran Oryan Yüksek Şûrası
için herhangi bir şartı ileri sür-
mek yetkimiz dışında sayıldığın-
dan, bu konuda herhangi bir mü-

talâa ileri sürülmeyip meselenin çözümlenmesinin yüksek şûralara bırakılması.

Aradan yıllar geçmesine rağmen Gran Oryan, büyük localarca ileri sürülen ana sorunlara kendisini uydurmak hususunda hiç bir harekette bulunmadı. Bugünkü durumda devam ettirilen tek bağlantı karşılıklı ziyaretler olup büyük localar, bu ziyaretlerin özellikle masonların çok az sayıda oldukları memleket içi bölgelerde yarattığı daha iyi karşılıklı anlayış ve genel işbirliği bakımından sağlanan parlak sonuçlar karşısında bunları yasaklamakta sakınca duymaktadırlar.

Konfederasyonun yıllık genel kurul toplantılarında birleşme konusu durmadan gündeme alınmış, fakat Gran Oryanda hiç bir yanaşma emaresi görülmemiştir. Gran Oryan'ın eyalet gran oryanlarına fırsat vermesi halinde amacımıza doğru büyük bir adımın atılmış olacağına şüphe yoktur. Büyük Loca ile Gran Oryan arasında sağlanabilecek sonuçların çok parlak olacağından eminiz, ama Gran Oryan bu konuda hiç bir taviz tanımamaktadır.

İşte durum bu merkezde. Konfederasyon, 1968 genel kurul toplantısını halen Brezilya'da yapmaktadır, ve Gran Oryan'dan gene hiç bir ses çıkmadan meselelerin tekrar gündeme alınması muhtemeldir. Ben şahsen önün-

de sonunda anlaşmayı feshetmek ve karşılıklı ziyaretleri yasaklamak zorunda kalacağımız endişesindeyim. Böyle bir karar acıklı olacak, ve büyük umutlarla girilmiş uzun bir çalışmayı yok edecektir.

Tavsiyenize uyarak İskoçya'ya yazdım (tabii ki yazının nedenini açıklamadan) ve tanışma dileğinde bulundum. Kısa bir zaman önce gelen cevaplarında konunun gelecek toplantılarında inceleneceğini bildiriyorlar.

Sevgili Kardeşim Ekeman, sizinle bu görüş değiş tokuşu fırsatından çok memnunum, ve Türkiye Büyük Locasıyla Sao Paulo Büyük Locası karşılıklı tanışmaya erişmeseler bile, her iki ülkemizde masonluğun gelişmesi ve sorunları hakkında en son bilgileri birbirimize ulaştırabilmemiz için sizinle yazışmaya devam etmeyi samimi olarak bir imtiyaz sayacağım. Bildiğiniz gibi, localarımızda önemli sayıda Türk vatandaşları vardır.

Sao Paulo eyaleti büyük locası 49 Amerikalı, 3 Kanadalı, ve oldukça bol sayıda Avrupalı ve Asyalı (Japonya, Filipinler, Çin) büyük localarla kardeşlik bağları kurmuştur.

Sevimli mektubunuza tekrar teşekkür ederim.

Kardeşçe samimi sevgi ve selâmlarımla.

BİR TAŞIN EFSANESİ

New Age'den
Tercüme eden : Raşid TEMEL

Ham taş mutlu değildi ve pürüzlü yüzünün her hattından bu belli oluyordu.

— Ben neden başka olayım? diye mükemmel taşa sordu.

— Benim yanımda duran diğer ham taşları üstat tezgâha koyup senin gibi yontulmuş mükemmel taş oluncaya kadar şekil veriyor, sonra bana bakınca kafasını sallayarak yürütyüp gidiyor.

Mükemmel taş:

— Galiba ben bunun sebebini biliyorum, dedi.

— Senin köşelerinden biri kırık, senin bütün köşelerin ve yüzlerin düz ve doğru olarak düzeltilse çok ufak kalacaksın. Yontulmuş ve mükemmel olmak için sadece bütün yüzlerinin pürüzsüz ve doğru olması kâfi değildir, ayrıca ölçülerinin de tam olması lâzımdır, yoksa diğer taşlara uyamazsın, o zaman da mabedin duvarı kusurlu olur.

Ham taş :

— Bunun faydası yok diye şikâyet etti.

Ocaktan çıktığım zaman taşçının beni yontarken yaptığı hatadan niçin ben zarar görüyorum? Ben de mabedin bir parçası ol-

mak için düz ve mükemmel olmak istiyorum. Bir daha geldiği zaman bunu üstada soracağım.

— Buna lüzum kalmayacak.

Bu, taş kümeleri etrafında dolaşan üstadın sesiydi:

— İstemeyerek, söylediklerini duydum, diyordu.

Ham taş titredi. Üstadın kararlarına karışmak muhakkak ki onun işi değildi. Sonra cesaretini topladı, korkusuzca ve neticesine aldırmayarak ileri atıldı:

— Pekâlâ dedi.

Mâdem ki sorduklarımı duydun, ben neden bir yontulmuş taş olup mabedin duvarında hakkım olan yeri alamıyorum?

Üstat oturdu ve gülerek:

«Bunun cevabını buradaki dostun sana verdi. Amma hikâyenin hepsini anlatmadı, çünkü bunu o da bilmiyor. Şimdi ben seni görünce ne gördüğümü ve ne hissettiğimi söyleyeyim. Belki zamanla anlarsın. Sen, mabet, hattâ ben de dahil, bu dünyada herkesin yüksek bir arzusu vardır. Mabet, tabii mükemmel bir mabet olmak ister. Lâkin onun inşasında hatalı taşlar kullanırsak bu mümkün olmaz. Benim arzum ise mabedi kabil olduğu kadar mükemmel yapmaktır. Belki sen de kalbinin derinliklerinde aynı şeyi hissediyorsun. Halbuki bir kenarının kırık olması sebebiyle mabedin bir parçası olamayacağını hissediyorsun. Bana inan ki bu, taşıncının elinin titremesinden, veya dikkatsizliğinden veya sana olan husumetinden dolayı olmamıştır. Buna bir kaza diyelim. İsteddiğini diyelim. Fakat şikâyet etmek hiç bir şeyi değiştiremez. O kopuk köşe senin bir taş olarak mevcudiyetinin bir parçasıdır. Lâkin bu ufak bir kırıktır, senin belki diğer yüzlerin ve köşelerin düz ve doğrudur. Dostum, senin gibi iyi ve sağlam bir taş muhakkak bir kullanma yeri bulacağız. Senin de bu mabette bir yerin olacak, hiç korkma.

Şimdi sana «mükemmel» kelimesi üzerine birşey söylüyeyim, Biz mükemmel taştan bahsederken tamamen böyle olan bir taşı kastediyoruz. Daha da mühimi içi de dışı da sağlam ve pürüzsüz bir taşı kast ederiz. Mükemmel taşın cilâlanmış dış yüzleri sadece iç mükemmeliyetinin dış işaretidir. Kimbilir, belki de dikkatsizce seçilmiş bir taş mükemmel yontulmuş ve yüzleri cilâlanmış olmasına rağmen zayıf bir tarafını gizlemiş olabilir ki, bu da mabet duvarının bir kısmının çökmesine sebep olabilir.

Biz taşları cilâlamadan evvel, hatalı olanlarını almamaya dik-

kat ederiz. İçleri de dışları kadar mükemmel olmayanlar asla mabede konmazlar. Senin bilmem icap eden husus ise, tam ve mükemmel olan bir taş her tarafı dayanıklı ve kuvvetli olan taştır ve dış güzelliği mühim değildir.

Şimdi etrafına bak. Şuradaki avluda atların nalları dolaşacak, arabalar geçecek, çırak, kalfa ve üstat masonlar defalarca yürüyecekler. Bu iş için dayanıklı ham taşlar lâzımdır; avluya düşen yağmur düz taşları tehlikeli ve kaygan yapar. Burada bize dayanıklı, yontulmamış, ham ve biraz pürüzlü taşlar lâzımdır.

Lâkin mabette senin için daha da mühim bir yer olacaktır. Bak kuzey duvarı nasıl düz ve pürüzsüz olarak yükseliyor. Güney, doğu ve batı duvarları da aynı şekilde. Lâkin güney-doğu köşesinde iş daha yavaş ilerliyor. Burada temel taşlarından birinin duvarın büyük ağırlığı altında çatladığını öğrendik. Şimdi işçiler çatlayan taşı çıkardılar. Yerine bir yenisine ihtiyacımız var. Sen o taş olabilir misin?

Temelin derinliklerine girmeye, toprağın içine gömülmeye, ve ebediyen büyük duvarı taşımağa hazır mısın? Sen sadece bir ham taşsın, lâkin bu hayatî işi görmek bakımından iç mukavemetin mükemmel midir».

Ham taşın yüzünden alınganlık ifadesi çoktan silinmişti, şevkle atıldı:

— Tecrübe etmek isterim, dedi.

Üstat iki çırağa isaret etti. Onlar da ham taşı yükleyip güney doğu köşesine götürdüler. Sonra da yerine indirdiler. İki kalfa da onu tahta bir tokmakla yerine iyice oturtular. Üstat işi muayene etti, sonra işçiler kazıya tozu, toprağı doldurup sıkıca bastırdılar.

İş bittiği zaman büyük mabedi görmek için uzaktan, yakından insanlar geldi. Herkes ona hayran oldu ve mabedin insan elinin yapabileceğinin en mükemmeli olduğunda ittifak ederken güney doğu köşesinin diğer kısımlara nazaran daha düz ve dayanıklı göründüğünü hissettiler.

Seneler, asırlar geçti. Harpler ve hava tesirini gösterdiler. Muzaffer ordular mabedi yağma ettiler, ateş onu yaktı, hoyratlar onun nefis oymalarını kırdılar. Nihayet zamanın kumları onun harabesinden geçti ve sonunda toprağın üstünde bu muazzam mabetten birkaç duvar parçası kalabildi. Bir zamanların en muhteşem mabedinin şimdi insan gözüyle görülebilen kısmı sadece güney doğu duvarı idi. Ham taş kendisine gösterilen itimada lâıyk olduğunu ispat etmişti.

Masonluk ve din

SQUARE AND COMPASS

Vol. 75 September 1965 No. 8

**Yazan : M. A. STILLWAUGH,
Chicago Masonic Chronicle**

Tercüme eden : Kadri OLCAY

Bu konu üzerinde çeşitli yanlış görüşler meydana geldiğinden, zaman zaman bir şeyler söylemek gerekmektedir. Bazılarının inancına göre masonluk dinin yerine kaim olmak üzere kurulmuştur. Bazıları ise masonluğun, ve masonik eğitimin, üyelerinin necata erişmeleri için masonluğa inanmalarının kâfi olduğunu telkin etmek suretiyle kiliseden uzaklaşmalarına yol açacağından korkmaktadırlar. Bu çeşit hatalı inançların ve düşüncülerin mevcudiyeti yüzünden hakikatin zaman zaman açıklanması gerekmektedir.

Hakikat şudur ki, masonluk, Hıristiyan kilisesi kurulmadan yüzyıllarca evvel kurulmuştur. Bu yüzden, masonluğun, kilisenin ye-

rini almak için kurulduğu iddiası yersizdir. Masonluk adalet ve hakkaniyeti seven insanların, ihlâli câiz olmıyan bir şeref ve hay-siyet anayasası yaratmak istemeleri düşüncesiyle kurulmuş olup, saflarına kabul edilmeye lâıyk görülen insanlar arasında bir nevi sarsılmaz kardeşlik ruhu yaratmayı öngörmektedir. Masonluk in-sanın şeref, istikamet, samimiyet ve ahlâkiyle, bu dünyadaki dav-ranış ve işleriyle ilgilenir ve ilgilenmiştir. Masonluğun dersleri, takrirleri, remizleri, seremonileri ve ritüelleri üyelerinin bu dün-yada daha asl, daha iyi ve daha afif bir hayat yaşamlarını sağla-mağa çalışır.

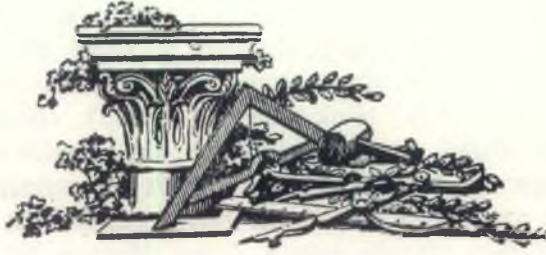
Bununla beraber masonluk dinden büsbütün ayrılamaz. Zira ma-sonluk kâinatın ulu yaradanına sonsuz saygı göstermeyi öğretir. Masonluk Allahın muazzam eserlerine karşı saygı ve takdir tel-kin ettiğinden, bir bakımdan dini müdafaa ediyor demektir. Fakat masonluğun «theology», yani ilâhiyat ile ilgisi yoktur. Masonluk İ-nî akide ve mezhepler ilmihali ile ilgilenmez. Hatta masonluğun şerefli yapılışı yüzünden denilebilir ki her din ve inanca sahip olan insanlar masonluk tedrisatı sayesinde hep kardeş olarak bir arada yaşayıp çalışabilirler.

Masonluk hiç bir zaman Hıristiyan kilisesinin fonksiyonlarına, çalışmasına ve işine müdahale etmeyi istememiş ve düşünmemiş-tir. Masonluğa üye olmanın kiliseye intisap etmeyi lüzumsuz ya-pacağına masonluk hiç bir zaman iddia etmemiştir. Masonluk, ki-lisenin ve dinî bağlantıların mukaddes ve şahsî bir mesele oldu-ğuna inanır, bu işlere tesir yapmaya ve müdahale etmeğe kendi-sinde ne yetki, ne de bir istek görür. Masonluk, ruha mağfiret ve necat sunmaz; ancak, mensup oldukları din hangisi olursa olsun, o dinin sağlayacağı mağfirete daha büyük bir emniyetle kavuşa-bilmeleri için azalarının dürüst bir hayat yaşamaları hususunda kendilerine yardım etmeğe çalışır. Buna ilâveten bu dünyada da kardeşlerinin daha mutlu ve daha faydalı bir hayat yaşamalarını sağlamağa gayret eder.

Şurasını katiyetle ifade edeyim ki masonluk hiç bir kimsenin inan-cına, Allahına, ve seçtiği kiliseye müdahale etmeği hiç bir zaman istemez ve istemeyecektir. Masonluğun ne ritüellerinde, ne takrir-lerinde, ne de çeşitli seremonilerinde bu isnadı destekleyen bir du-rum vardır. Hakikatte masonluk iyi öğretildiği ve anlaşıldığı tak-dirde din ve kiliseyi desteklemek hususunda kuvvetli bir dayanak olur. Her mason bunun doğru olduğunu bilir, ve her hakikî ma-son da bunun böyle olduğunu söyler.

Masonluğa üye olmak bir Allaha inanmağı gerektirir; ve fakat bu inancın şeklini tayin ve tesbit etmez. Eğer bir biraderin seçtiği kiliseye karşı olan ilgisi gevşerse, bu gevşeme onun masonluğuna atfedilemez. Zira o masona böyle hareket etmesi için hiç bir telkin ve tederiste bulunulmamıştır. Bu çeşit sapıtmaların sebebini şahsın kendisinde veya çevresinde aramak lâzımdır. Masonluk, kendi mensuplarına, vicdanlarına ve hemcinslerine karşı dürüst, sebatkâr, ve sadık olmalarını öğretir.

Şurası daima hatırdâ tutulmalıdır ki masonluk bir kilise değil, bu dünyada şerefli insanların kardeş gibi yaşmalarını isteyen bir hayat tarzıdır.

Ahmet Mithat Efendi

(1884 — 1912)

Dr. Aydın ULUYAZMAN

Sinir ve ruh hastalıkları mütehasssısı

Durmadan okuyan ve okuduğunu okuyucularına onların anlayacağı dille anlatan adam, işte Ahmet Mithat'ın en kolay tarifi... 1,85 santime varan boyu, geniş omuzları, yüzünü çevreleyen bol ve gür sakalı, enfiye çekmekten gışa-i muhatisi köseleşmiş ufacık burnu, yuvarlak çenesi ve mütebariz elmacık kemikleri ve heybetli vücutla mütenasip başı ile Türk edebiyat tarihinin bu en popüler ve sevimli simasını yaşadığı devirlerde sık sık Babıalı'de görmek mümkün olurdu. Pantolonunun arka cebinde daima taşıdığı tabancası ceketini kabartırdı. Bir cebinden Figaro gazetesinin başlığı görülür, öteki cebinden de matbaaya verilmek üzere hazırlanmış müsveddeler sarkardı... Kelimelerle portresini çizmeye çalıştığımız A. Mithat Efendi'nin babası, Mevlâna gibi Horasan'dan çıkıp Konya'ya gelip yerleşmiş bir Türktür. Tespit edilememiş sebepler yüzünden Kuzey Kafkasya'ya gelerek orada bir Çerkez beyinin maiyetine girmiştir. Bu Çerkes beyinin adı Hüseyin olup Çerkezlerin Adegâ - Şabsıh kabilesinin Havcır kolundandır ve Nefise hanımla evlidir.

1244 = 1828 tarihlerinde Ruslar bu müslüman Abaza yurduna göz koyduklarından ANAPA Kalesi 41 günlük muhasara ve muharebe-

den sonra 24 haziranda düşman eline düşüyor ve 14 Eylül 1829 tarihli Edirne muahedesıyla Anapa'yı terk ediyoruz, fakat Hüseyin bey harbi terk etmeyenlerin safındadır. Çocuklarını ve ailesini en yakın ve güvendiği mesai arkadaşı Süleyman efendiye (A. Mithat'ın babası) emanet ederek İstanbul'a göç etmelerini temin ediyor. Nefise hanım gebedir. meşakkatli bir yolculuktan sonra İstanbul'a geliyorlar, Tophane'de - bir eve yerleşiyorlar. Nefise hanım çocuğunu, ilerde Sultan Abdülmecid'in mabeyincilerinden Hilmi Efendiye eş ve Ahmet Mithat Efendinin esrlerinde imzasını gördüğümüz Beyoğlu Belediye dairesi müdürü Mehmet Cevdet'e anne olacak Fatma hanımı burada doğurmuştur. İstanbul'a yerleşen aileye Süleyman Efendi bakmaktadır. Zaman geçtikçe varlıkları azalan ailenin maişetini Nefise hanımın diktiği bekâr çamaşırlarını Süleyman Efendinin satmasıyla elde edilen çok az bir para ile ancak temin ettiklerini görüyoruz. Bu sırada konu komşunun ısrarlı talepleri ve Nefise hanımın da kabulü ile Nefise hanım ile Süleyman Efendi evleniyorlar. Bu izdivaçtan 1248 (1832) yılında Halime Şerife hanım, 1250 (1834)'te İsmet Efendi, 1256 (1840)'ta Hafize hanım, 1260 (1344) tarihinde de annesinin 16. çocuğu olarak Ahmet Mithat dünyaya geliyor. Ahmet Mithat'ın küçüklüğü büyük mahrumiyetlerle geçmiştir. Çok yaramaz ve afacan bir çocuk olan Ahmet Mithat'ı nihayet babası Mısırcarşısı'nda bir dükkâna boğaz tokluğuna çirak olarak vermek mecburiyetinde kalıyor. Bu sırada ana bir kardeşi Hafız İbrahim Ağa yetişmiştir. Kendisince Vidin vilâyeti dahilinde bir kaza müdürlüğü veriliyor. 1853/1854 Kırım harbi esnasında Hafız İbrahim Ağa bütün aileyi Vidin'e yanına aldırıyor, bu münasebetle Ahmet Mithat ilk tahsiline Vidin'de başlamış oluyor. Aile 1859 tarihinde tekrar İstanbul'a gelince, Tophane'de Kumbaracı Yokuşundaki Sibyan mektebine devam ediyor. Bu sırada Hafız Ağa Vidin Eyaletine tayin olunan Mithat Paşanın maiyetine giriyor ve ailesini Niş'e yerleştiriyor. Bu esnada 17 yaşında bulunan Ahmet Mithat Efendi Niş rüştiyesinde tahsilini tamamlıyor (1863). O esnada ismi yalnız Ahmet olan büyük mütefekkir, ağabeyisi Hafız Ağanın delâleti ile 100 kuruş maaşla Mektubi Kalemine çırağ ediliyor. Çok çalışkan, dürtüst bir memur olduğu için kısa zamanda Midhat Paşanın nazarı dikkatini çekiyor. Boş zamanlarını da değerlendirerek cami derslerine devam ediyor ve şark kültürünü kuvvetlendiriyor. Bu sırada vilâyet memurlarından Dragan Efendiden Fransızca öğreniyor ve aynı zamanda yeni tesis olunan Tuna gazetesine yazılar yazıyor. Onun bu hummalı faaliyetini gözünden kaçırmayan Midhat Paşa kendisine Mithat ismini vermiş ve onu daima himaye etmiştir.

Sonradan Sofya'da Servet Hanımla evlenen Ahmet Mithat bu tarihlerde sefahat âlemine atılmış ve bir müddet devam eden bu ruhi buhran esnasında intihara bile teşebbüs etmiştir. Dostlarının yardımıyla kendini çabuk toplayan Ahmet Mithat yine eski mesai hayatına başlamış, bu arada Tuna idare-i nehriyesinde sandık emniyeti yapmış, fakat kasa mevcudunun fazla çıkmasına üzülenek istifa etmiştir. Bundan sonra ziraat müdürlüğü kitabesinde ve aynı zamanda da Tuna gazetesi başmuharrirliğinde sekiz ay kadar vazife gördükten sonra, Midhat Paşanın Bağdat Valiliğine tayini üzerine onun maiyetine girmiştir. Vazifesi Bağdat'ta kurulacak matbaa ile vilâyet gazetesi «Zevra» yı idare etmektir. Ahmet Mithat'ın Bağdat'taki vazifesi kendisi için çok feyizli olmuştur. Bir taraftan garp kültürünü kuvvetlendirmek için müze müdürü Hamdi beyin tavsiyesiyle Avrupa'dan getirdiği eserleri okuyor, diğer taraftan her dine girip çıkmış garip bir sima olan CAN MUATTAR adında şarklı bir filozoftan Farsça ve din felsefesi öğreniyordu. Bu esnada Ahmet Mithat'ın telif hayatına atıldığına şahit oluyoruz. «Hâce-i Evvel» ile «Kıssadan Hisse» adlı eserini bu tarihte neşretmiş ve yine «Letâif-i Rivâyât» serisinde çıkan hikâyelerinin bir kısmını da Bağdat'ta yazmıştı. Bu esnada Basra mu-tasarıfı olan ağabeyi Hâfız Paşanın vefatı üzerine on beş kişiden fazla olan ailesinin bütün yükünü omuzlarına yüklenen Ahmet Mithat, Midhat Paşayı güçlükle ikna ederek istifa edip 1871 senesi baharında İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'da kendisine teklif olunan Ceride-i Havadis başmuharrirliğini kabul etmiş, aynı zamanda Tahtakale'de bir ev tutarak ilk matbaasını tesis etmiştir. Bu matbaada başta Ahmet Mithat olmak üzere bütün ev halkı yazılarını birlikte dizmiş, basmış ve forma haline getirerek satılmak üzere aktarlara tevzi etmişlerdir. Daha fazla çalışma mecburiyetinde kalan Ahmet Mithat Basiret'e ve diğer gazetelere yazı yazmaya başladı. Matbaasını büyütme amacıyla Asmaaltı'nda Camlıhan'da büyücek bir oda tutarak birkaç amele ile işe başlamış ve nihayet Bâb-ı âli Caddesindeki büyük bir daireyi matbaa haline getirmiştir. Ahmet Mithat bu esnada çıkarmakta olduğu Dağarcık'la iktifa etmeyerek Devir adında gündelik bir gazete imtiyazı aldı ise de gazete daha ilk nüshasında kapatıldı (29. Ağustos. 1872). Bu kapatmaya sebep, Ahmet Mithat Efendinin yeni sadrazam olan Midhat Paşaya yazdığı açık mektuptur. Bu mektubun bazı yerlerini okuyalım:

«Ey vekil-i mutlak! Geçende padişahımızın zimam-i idaresini senin eline verdiği millet-i osmaniyye, bilirsin ki birkaç yüz atlı ile Sö-

ğüt nahiyesinden fırlayıp soluğu Viyana'da almış ve bir fırkası dahi öte tarafta Hindistan'a dayanmış bir millet-i muazzamadır.» Memleketin geri kaldığını misallerle gösterdikten sonra:

«Ey gayretli vezir! En evvel şunu bil ki bizim bugünkü hal-i tedennimiz yalnız şimdiki halde hemcivarımıza nisbetle tedennidir. Sakın zannetme ki eski halimize nisbetle tedenni ettik, hayır! Biz yine o cihangir babaların cihangirliğe müsteit ve muktedir oğullarıyız. Bizim kanımız hâlâ Osmanlı kanı ve tavrımız hâlâ Osmanlı tavrıdır. Belki bazı cihetlerce babalarımıza takaddümümüz bile vardır. Ancak biz Avrupa'nın bugünkü terakkiyatına nisbetle geride kaldık. Avrupa ile... Yalnız Avrupa ile değil, cihan ile harp etmeğe hâlâ cesaretimiz vardır. Bundan henüz yeis getirmedik. Fakat insaf et ki Avrupa'nın yeni eslihasına karşı bizim yatağan bıçağı ve çakmaklı piştov ne rübet ve menzilette (=derece) kalır?»

Diyor. Memleketin muhtelif ihtiyaçlarına göz gezdirerek:

Biz maarif istiyoruz. Adam olmak istiyoruz. Hükümet, bunların maarif ile gözleri açılırsa zapt-u rabtları (=asayiş) müşkül olur diye, bizde maarifi imsak ediyor. Pekâlâ, gözümüz açılırsa neyi göreceğiz?

Bir fenalık var da onu göreceksek, o fenalık niçin oluyor?

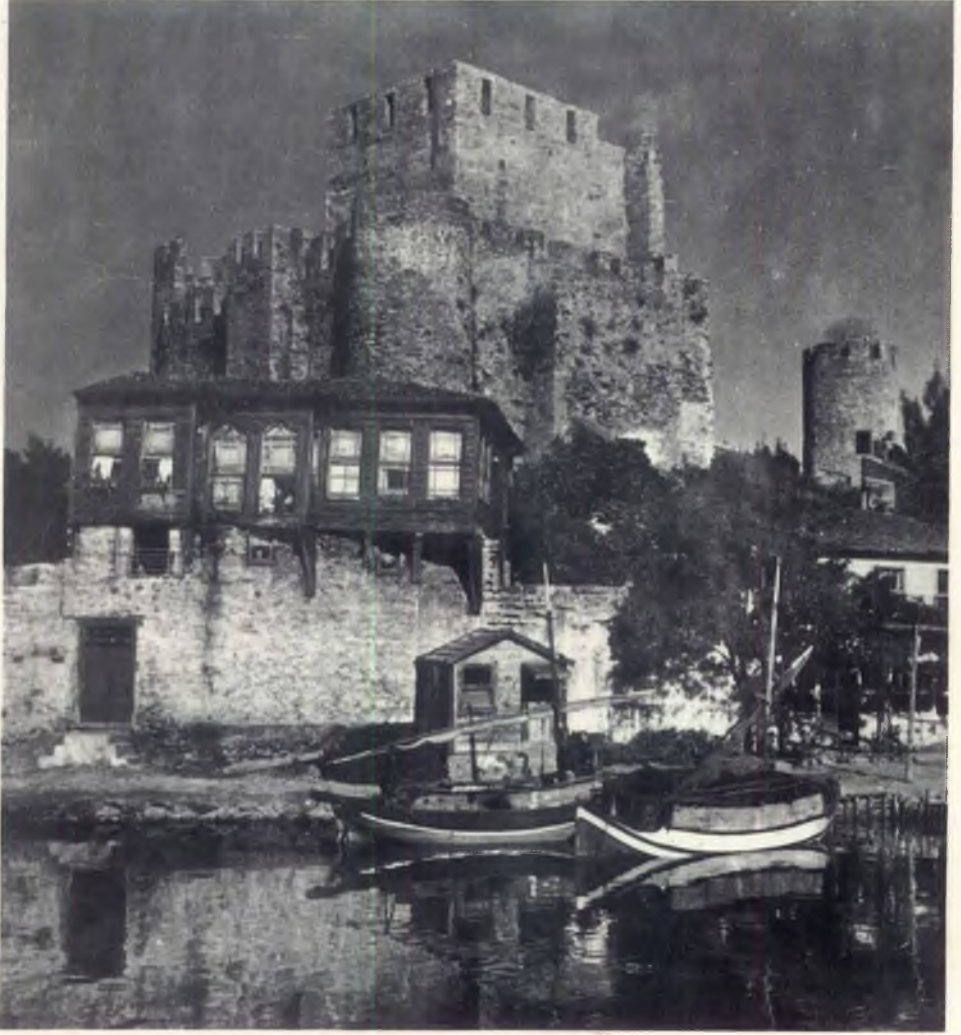
Ey asaf! Biz saadet isteriz. Şehrah-i medeniyette herkes yol aldı, bir takımı menzil-i maksuda vardı. Onlar sadr-i saadette murabanişin (bağdaş kurarak outran) oldular. Biz ilerleyemedik. Biz geride kaldık, onların saadetine nazar-i tahassürle bakıyoruz. Ah biz bu derecede kalacak adamlar mıyız?

Herkes bize barbar diyor. Çünkü bizi fakir, cahil görüyorlar. Ah biz bu hakareti görecek babaların evlâdı mıyız?..

Bizi okut, sanat öğret, zengin et, ta ki biz de göğsümüzü gere gere Osmanlıyız diyebilelim. Terakki isteriz ey veziriâzâm, terakki isteriz! Esbabımı sen bulup irae edeceksin. Biz de bulduğun esbaba tevessül edeceğiz. Sen mektep yap, eğer okumazsak kabahat bizim. Sen fabrikalar, nümune çiftlikleri yap, işletmezsek kabahat bizim. Sen bize hürriyet bahset, suiistimal edersek kabahat bizim. Sen bizi şan ve azamet-i milliyeyi muhafaza için cenge sevk et. Gitmez ve iktizasına göre bire kadar kırılıncaya değin cenk etmezsek (yalnız kabahat değil) namussuzluk bizim!»

AHMET MİTHAT EFENDİ B.:

ANADOLU HİSARI

Foto : Şinasi BARUTÇU

Hükümet «Devir» in lisanını çok sert buldu ve gazeteyi kapattı. Ahmet Mithat Efendi «Devir» den sonra, kardeşi Mehmet Cevdet adına Bedir adlı bir gazete imtiyazı aldı. İlk sayısı 26 Eylül 1872' de çıkan bu gazetenin ancak 13 nüshası neşredildi ve kapatıldı.

Mithat Efendi «Bedir» in yerine Kasım 1872'de bir gazete değil, bir dergi neşrine başladı, adını da «Dağarcık» koydu.

Dağarcık'ta Osmanlıcanın ıslâhı bahsine döndüğünü görüyoruz. Büyük muharrir:

«Osmanlılar Asya-yı vustadan geldikleri zaman beraber getirmiş oldukları lisanı muhafaza etmiş olsaydılar da, badehu tarakkiyat-i medeniyye nisbetince lisanın dahi terakkiyatını yine Türkçe daire-sinde aramış olsaydılar kendilerine pek büyük teşekkürler ederdik.»

Dedikten sonra dilimizi yabancı kelimelerin nasıl istilâ ettiğini anlatıyor ve :

Gele gele Osmanlı kitabeti o dereceyi bulmuştur ki kaleme alınan bir şeyi, ne Arap ve ne acem ve ne de Türk anlayamayarak bu lisan yalnız bir kaç zat arasında tedavül eden bir lisan-i hususî haline girmiş ve azlığın çokluğa tabi olması darbimesel hükmünden iken, bu azlık, çokluğu kendisine tabi etmek davasına düşerek nihayet milleti âdeta lisansız bırakmıştır.

Fakat bir milletin lisansız kalması mümkün ve mutasavver değildir. Gayesi yukarıda dahi denildiği veçhile milletimiz ana lisanı bulunan Türkçeyi kaybederek onun yerine «Osmanlı lisanı» isminden başka hiç bir isim kabul edemeyecek olan bir lisanı öğrenmiştir.» Dedikten sonra Şinasi'nin dilimizi sadeleştirmek için yaptığı hizmete işaret ediyor. Fakat dilin daha çok sadeleştirilmesi zaruri olduğunu ileri sürerek:

Bir kelimenin Türkçesi ve fakat mâruf olan Türkçesi var ise, onun yerine Arapça ve Acemce bir söz kullanılmazsa lisanımızın sadeliği bir kat daha artar... «Âmalî hayriye» diyeceğimize «hayır amel-ler», «zümre-i üdeba» yazacağımıza «edipler zümresi» desek ve her izafette bu sureti kabul etsek..»

Diyor.

Hele Türkçe güvercin ve örümcek gibi lûgatler varken, durup dururken kebuter ve ankebut gibi Arapça ve Farsça lûgatler «kullanılmaktan sakınılması» nı tavsiye ediyor.

O sırada Mithat Efendi hiç beklenmedik bir hücumla maruz kaldı. «Dağarcık» a yazdığı «velâdet» ve «duvardan bir sada» başlıklı makalelerinde devrin nazariyesine temas eden Mithat Efendiye Hoca İshak Efendi, «ey kâfir-i bi-din», hitabıyla ağıza alınmayacak küfürler savuruyordu. Mithat Efendinin bir, bir buçuk sene muharrirliğini ettiği, fakat gazeteden çekilmesi üzerine her fırsatta aleyhine yürüdüğü Basiret gazetesi bu hücumları mal bulmuş mağribî gibi neşretmekten çekinmedi. Fakat Mithat Efendi bir taraftan Namık Kemal'in başmuharrir olduğu İbret gazetesinde, bir taraftan Dağarcık'ta Hoca İshak Efendiye lâayık olduğu şiddetli cevabı verdi. Namık Kemal'in o sırada İbret'te çıkan yazıları gittikçe şiddetini artırıyor. Neşrolunacak kitapların Maarif Meclisininin tetkikinden geçirilmesi mecburî olduğu hakkında Maarif Nezaretince alınan karar aleyhine Namık Kemal'in üst üste bir kaç makale yazması üzerine İbret gazetesi hükümetçe kapatıldı. Bir ay sonra tekrar çıkmaya başlayınca maarif, reji, Altıncı Daire aleyhine şiddetli yazılar birbirini takip etti. İbret'te Mithat Efendinin de ara sıra imzası görülüyordu. Bu sırada başta Namık Kemal olmak üzere Mithat Efendi, Tefvik (Ebüzziya), Âli Bey, Nuri Bey gibi muharirler memlekette sahne edebiyatına inkişaf vermek için çalışıyorlardı. Gedikpaşa tiyatrosunda 26 zilka'de (28 aralık 1873) akşamı Âli Beyin Moliere'den adapte ettiği «Ayyar Hamza» ile Tefvik (Ebüzziya) Beyin «Ecel-i Kaza» sı, (30 Mart 1873) akşamı, Mithat Efendi'nin Eyvah adlı piyesi oynandı. 1 Nisan 1873 akşamı da Namık Kemal'in Vatan Yahut Silistre'si temsil edildi. Piyenin temsili seyirciler arasında tarif edilmez bir heyecan yarattı. «Yaşa Kemal» sesleri tiyatroyu yıkacak bir şiddetle tekerrür etti. Ertesi günü de Mithat Efendinin İbrette çıkan ve Namık Kemal'in eserini öven bir yazısında «millet-i metbua» tabirini kullanması vesile ittihaz edilerek gazete kapatıldığı gibi, istibdat idaresi Namık Kemal ve arkadaşlarını nefyetti. Namık Kemal Magosa'ya, Mithat Efendi ile Ebüzziya Tefvik Bey Rodos'a, Nuri ve Hakkı Beyler de Akkâ'ya gönderildi.

Mithat Efendi, evvelâ bir müddet, Rodos Kalesine kapatıldı ise de, sonraları bu hayata intibak ederek zamanını mütalâa ve yazı yazmakla geçirdi. 38 ay süren menfa hayatında Kırkanbar'ın 30 nüshasını neşrettiği gibi Hasan Mellâh, Hasan Mellâh Zeyli, Hüseyin Fellâh, Felâtun Beyle Râkım Efendi, Dünyaya İkinci Geliş, Açıkbaş, Ahz-ı Sâr, Hokkabaz kitabı, Karı Koca Masalı, Letâif-i Rivâyât serisinden birkaç eseri ve Kâinat adı altında başladığı umumî tarih serisinden mukaddeme ile İngiltere, Danimarka, İs-

veç, Norveç, Rusya, Fransa, Belçika, Felemenk ve Almanya tarihlerini çıkarmıştır. Yine sürgün bulunduğu yıllarda, Rodos'ta İbrahim Paşa camii avlusunda, Medresei Süleymaniye adı ile bir mektep açarak çocuklara yeni usul ile dersler vermiştir. Nihayet 1876'da Abdülaziz'in hal'i üzerine, affedilerek İstanbul'a gelmiştir. Bu esnada Ahmet Mithat'ın büyük bir hızla işine sarıldığını görüyoruz. Bir taraftan eski eserlerini basarken, bir yandan da yeni eserlerini kaleme alıyor, Ahmet Mithat'ın asıl gazetecilik hayatı 27 Haziran 1878'de, imtiyazı Mehmet Cevdet namına alınan Ter-cümân-ı Hakikat'ın intişarı ile başlar. Edebî kısmını damadı Muallim Naci'nin idare ettiği bu gazete zamanın durgun geçen kültür hayatına renk ve harekt getirmiştir. Ahmet Rasim, Ahmet Cevdet, Hüseyin Rahmi, Tevfik Fikret gibi gençlerin feyz aldıkları bir müessese olmuştur. İlk defa kendisinden şüphe eden ve hareketlerini kontrol altında tutan Abdülhamit, onun yalnız okuyan ve okuduğunu okuyucularına, onların anladığı dilde anlatan bir idealist olduğu kanaatine varınca serbest bırakmış ve kimseye göstermediği iltifatı Mithat Efendiye göstermekten geri kalmamıştır. Şimdi nakledeceğim vaka bu itimadın güzel bir örneğidir:

Abdülhamit bir gün A. Mithat Efendiyi huzuruna davet eder ve kendisiyle çok hususî ve arkadaş gibi konuşurken birden ailelerinden biri içeri girer. Mithat Efendi yüzünü duvara döner, ailesi de bir tereddüt anı geçirir (odaya girip girmemek hususunda). Bu esnada Abdülhamit amirane sesiyle «Efendi yüzünü dön», «Hanım sen de buraya gel, zira bu gördüğün muhterem zat Ahmet Mithat Efendidir ve eli öpülecek adamdır,» der Ahmet Mithat Efendinin ricalarına rağmen ailesine elini öptürtür...

Ahmet Mithat Efendi 1885'te karantinalar başkâtibi olmuş, 1895'te ise Meclisi-UMUR-u Sıhhiyye ikinci reisliğine terfi etmiştir. 1888'de Stockholm'de toplanan 8 ci Müsteşrikler Kongresinde Türkiye'yi temsil etmiş ve bu vesile ile üç buçuk ay Avrupa'da bulunmuştur. Abdülhamit devrinde bâlâ rütbesine yükselen Mithat Efendi, ikinci meşrutiyette (1908) tahdid-is in kanunu mucibince emekli olmuştur. Ancak meclis-i vükelâ kararı ile Dar-ül-Fünunda umumî tarih, felsefe tarihi ve dinler tarihi okutmuş, bir taraftan da Dar-ül-muallimatta pedagoji ve tarih, (Medrese-ül-Vâizin) de ise dinler tarihi hocalığı yapmıştır. Nihayet fahri olarak çalıştığı (Darüşşafaka) da nöbetçi bulunduğu 28 Aralık 1912 pazar gecesi kalp sektesinden vefat etmiştir.

Ahmet Mithat Efendi zamanını titiz bir psikolog gözü ile tetkik

etmiş ve içinde yaşadığı cemiyete en faideli olacak bir kimseyi düşünmüş ve kendisini bu tasavvur ettiği kimse yerine koymuştur ki, Ahmet Mithat'a göre bu bir ilkmektep hocası olmalıdır. Ahmet Mithat gazetecidir, romancıdır, romancıdır, tiyatro yazarıdır, tarihçidir, felsefecidir, fennî ve ilmi yazılar muharriridir, müderristir.. Fakat bütün bunların içinde ona en çok yakışan unvaniyle «Hâce-i evvel» dir. O memlekette öyle bir derslane kurmuştur ki bunun duvarları vatan sınırları, kubbesi vatan semasıdır. Daima okumak, bir şeyler öğrenmek, öğrendiklerini okuyucularına, onların anlayacağı dille anlatmak... İşte Ahmet Mithat'ın yapmak istediği şey. Ahmet Mithat bir roman yazarken ilk defa o roman ile okuyucularına vermek istediği bilgileri planlar, sonra romanın mevzuu içine bu bilgileri yerleştirirdi. Bir romanında vaka kahramanlarından birisinden bahsederken arada, «30 metre vardı» diye bir lâf eder ve hemn arkasından: «ey kari, metre deyip geçme» diye bir parantez açar, burada metre, hektometre, kilometreden, santimetreye kadar bilgiler verirdi.

«Ahmet Metin ve Şirzat» ismindeki romanında gemi inşaatından bahseder ve gemi ile Adalardenizi'nden geçerken tam sırası deyip Yunan mitolojisi hakkında bilgi verirdi. Büyük romancı ve müellif olmadı, fakat ilk romancı ve hikâyeci oldu. «İlk» olmak büyük bir meziyettir ve edebiyat tarihimize batı edebiyatının bu türlerini getirmiş olmak bakımından büyük bir değer ifadesidir. Sanatlı yazı yazmak ona göre aydınlatırken göz kamaştıran bir şimşektir. O istiyordu ki her cümle asırlarca zifiri karanlıkta bırakılmış Türk dimağlarına uygun bir ışık olsun, Ahmet Mithat işte bu sanatın sanatkârı oldu. Sur, hava gibi eser yaratan bir «Hâce-i evvel» oldu. Durmadan, dinlenmeden yazdı. 18 adedi basılmamış 226 eseri vardır ki bu rakam onun nasıl çalıştığını gösteren güzel bir örnektir.

Hususî hayatında dostlarına, çocuklarına bağlı, hassas bir insan olan Ahmet Mithat, Beykoz'daki yalısının üst katında bir tiyatro sahnesi yaptırarak esrlerinin bir kısmını kendi çocukları ve komşu çocuklarından temin ettiği bir kadroya temsil ettirir, kendisi de bizzat rejisörlüğünü yapardı. Hazırcevap bir insan olan ve aruz vezniyle yazılmış çok güzel şiirleri de bulunan Ahmet Mithat, yakınlarına daima müspet ilimlere itibar göstermelerini, mütemadiyen çalışıp okumalarını tavsiye ederdi. Hazırcevaplığına güzel bir örnek olarak bir vakasını anlatmak isterim:

Ahmet Mithat Efendi Beykoz eşrafından Vecihi Beyle çok seviş-

mekte ve sık sık buluşup konuşmaktadır Vecihi Bey hiç bir sebep yokken birden bire ziyaretlerini keser, Mithat Efendi kimi görse «Vecihi nerede?» diye sorar ve gelmesini rica eder. Çok muzip olan Vecihi Bey bu esnada ağzında çok az kalan bir iki dişini de çıkarıp gayet güzel, inci tanesi gibi takma dişler takmıştır. Ve bu iş nihayetlene kadar Mithat Efendiyi ziyaret etmemiştir. Mithat Efendi, bir gün ansızın ziyaretine gelen Vecihi Beyi bambaşka bir şekilde, güzel ve muntazam dişleriyle görünce derhal eline kalemi alır ve

Zannetme Vecihi kocadı da işi bitti,

İşte o civanın bak yeniden dişi bitti!

mısralarını süratle yazar.

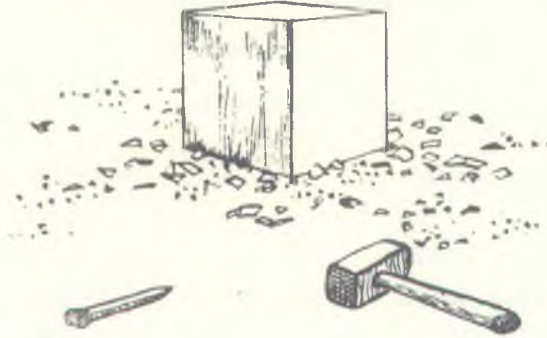
Büyük Türk yazarı ve mütefekkir Ahmet Mithat, şimdi Fatih camisi avlusunda çok sevdiği Fatih Sultan Mehmet ile karşı karşıya ve şaire Nigâr Hanımın:

Gayretindir sevdiren fazl ü ulûmu ümmete

Verzişindir (=çalışmandır) anlatan sevda-i sa'yi millete

mısralariyle süslü mermer sandukasının içinde pek ender faniye nasip olan bir vicdan huzuru içinde ebedi uykusunu uyumaktadır.

T.B.L.
ARŞİVİ

MİMAR SİNAN DERGİSİNİN

**hazırlama, basım ve yayım işlerinde
yardımcı olmak isteğinde bulunan
genç kardeşlerimizin
Mimar Sinan Muh . . . L . . . kâtipliğine
müracaat etmeleri rica olunur.**

MİMAR SİNAN DERGİSİ

**Türk Yükseltme Cemiyeti üyelerinin
her çeşit ilânlarını
kabul edecektir.**

Tam sayfa	1000 T.L.
Yarım sayfa	500 T.L.
Çeyrek sayfa	250 T.L.
Küçük parça	125 T.L.
Her satıra	15 T.L.

Kendi dünyanızla ilgili haberler için...

YENİ GAZETE okuyunuz.

- Yurttta ve Dünyada sanat olayları...
- Dünyadan siyasî ve ekonomik tefsirler...
- İlim dünyasından yenilikler...
- Yetkili kalemlerden ilginç makaleler...
- Spor ve,
- Temiz bir baskı.

YENİLİK BASIMEVİ

Cağaloğlu Yokuşu, Cemal Nadir Sokağı
Büyük Mülâs Hanı No. 45 - 46 - 47 - 48
Telefon : 27 11 53 - 22 56 41 İstanbul

DİZGİ BASKI CİLT

- Kartvizitten Gazeteye Kadar
bütün işlerinizde güvenle
başvuracağınız en yetkili müessesese

İSTANBUL

GENEL ANA ÇOCUK SAĞLIĞI DERNEĞİ

1969

EŞYA PİYANGOSU

ÇEKİLİŞ 7 TEMMUZ 1969

4 Otomobil Anadol
6 Radyo Beko
6 Buzdolabı Arçelik

6 Fırın Junker Rub
6 Elektrik Süpürgesi
6 Bisiklet

4 Mobilet
6 Çamaşır Makinesi
6 Dikiş Makinesi

10 TL. VEREREK ALACAĞINIZ BİR BİLET ANA ÇOCUK SAĞLIĞININ YAPILMAKTA OLAN YENİ BİNASINA BİR TAŞ KOYACAK, SİZEDE BU ŞEREFLİ HİZMET ŞANS GETİRECEKTİR.

HER YERDEN İSTEYİNİZ

T.B.L.
ARŞIVI

